

รายงานการวิจัย

โครงการสังเคราะห์งานวิจัย ข้อเขียน และบทความ
เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

A synthesis of research works and related literatures
on sufficiency economy

โดย
สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม
มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ประจำปีงบประมาณ 2549

A synthesis of research works and related literatures on sufficiency economy

รายงานการวิจัย

โครงการสังเคราะห์งานวิจัย ข้อเขียน และบทความ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

**A synthesis of research works and related literatures
on sufficiency economy**

รายนามนักวิจัย

ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน	หัวหน้าโครงการ
รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชูกิ	นักวิจัย
ดร.มนัส โกมลทา	นักวิจัยสมทบ
ดร.กนกรัตน์ ยศไกร	นักวิจัยสมทบ
อาจารย์ปัทมา ลาภะมศรี	นักวิจัยสมทบ
อาจารย์สฤณี อิศริยานนท์	นักวิจัยสมทบ
นางสาวมณีนรัตน์ จริยธรรมวัตติ	ผู้ช่วยนักวิจัย

คำนำ

การสังเคราะห์บทความ หนังสือ และงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ในการต่อยอดงาน “สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง” โดย ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ (2549) ซึ่งได้มีงานที่ใช้ในการสังเคราะห์จนถึงปี พ.ศ. 2548 แต่หลังจากนั้นได้มีงานเขียนเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นอีกมาก ประกอบกับในงานของปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ มีได้เน้นส่วนที่เป็นมิติเศรษฐกิจเป็นพิเศษ ในงานนี้จึงเป็นการเพิ่มในส่วนที่มีเพิ่มจากปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นไปเป็นหลัก ประกอบกับวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทและเอกที่มีเพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งของงานนี้เพื่อจะตอบคำถามว่า ความรู้ที่ได้จากงานต่างๆ ที่ได้กล่าวถึงมากเพียงพอที่จะตอบคำถามที่มีอยู่ในวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้มากน้อยเพียงใดหรือไม่ อีกทั้งในงานนี้ได้เสนอให้มีการศึกษาในระดับทฤษฎีรวมทั้งวิธีวิทยาที่อาจจะสร้างความสับสนได้มากด้วย งานนี้ได้พบว่าการศึกษาความรู้เศรษฐกิจพอเพียงด้วยการวิเคราะห์เชิงระบบ จะช่วยให้มีความเข้าใจอย่างชัดเจน ตั้งแต่เหตุปัจจัย (factor inputs) ไปจนถึงผลที่เกิดขึ้นในที่สุด (impact) ได้อย่างเป็นระบบ จะช่วยให้สามารถเข้าใจได้ง่ายกว่าผู้วิจัยกำลังศึกษาในส่วนตัวของระบบวิเคราะห์ของเศรษฐกิจพอเพียง วิธีวิทยาแบบศึกษาแต่ละองค์ประกอบแบบแยกส่วน อาจก่อให้เกิดความเข้าใจไขว้เขวและคลาดเคลื่อนได้

แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องมีคุณธรรมที่เกิดจากสติปัญญา เป็นหัวใจหลักของการวิเคราะห์ มิฉะนั้นอาจจะทำให้พลาดประเด็นสำคัญได้ง่าย

สุดท้ายคณะผู้วิจัยหวังว่า ผลงานชิ้นนี้อาจจะช่วยให้นักวิจัยรุ่นใหม่ที่มีสนใจจะศึกษาวิจัยค้นคว้าในเรื่องที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต้องเสียเวลา “คลำหา” ทางมากนัก

ด้วยจิตคารวะ

คณะผู้วิจัย

กันยายน 2550

กิตติกรรมประกาศ

งานสังเคราะห์นี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณหน่วยงานดังกล่าวที่ช่วยให้คณะวิจัยได้มีโอกาสทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิจัยสมทบที่ทำหน้าที่สังเคราะห์ความรู้จากงานเขียนแต่ละชิ้น ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณเบญจา พวงสุวรรณ ผู้อำนวยการภารกิจวิชาการ คุณสุริย์รัตน์ คิ้วอก เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 8 ว. และ คุณอนันต์ คำคง เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 8 ว. ที่ได้ประสานงานให้การสนับสนุนแก่งานสังเคราะห์นี้ และขอขอบคุณ คุณมณีนันท์ จริยธรรมวุฒิ ผู้ประสานงานของโครงการนี้ และคุณกรรณิการ์ บุญหนูน ผู้ที่ทำหน้าที่พิมพ์ภาษาอังกฤษและจัดรูปเล่มงานสังเคราะห์นี้

หวังว่างานนี้จะเป็นประโยชน์แก่นักคิดทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิจัยที่จะทำการวิจัยในหัวข้อเศรษฐกิจพอเพียงต่อไปในอนาคต

คณะผู้วิจัย

กันยายน 2550

บทคัดย่อ

การสังเคราะห์งานวิจัย ข้อเขียน และบทความที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง (2542-2550) เป็นความพยายามที่จะเรียนรู้จากองค์ความรู้ดังกล่าวที่ได้มีการสั่งสมมาเป็นเวลาเก้าปีที่ผ่านมา โดยมีการสังเคราะห์จากงานวิจัย ข้อเขียน และบทความ 204 ชิ้น ซึ่งประกอบด้วยมิติทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหารจัดการ การศึกษา รวมทั้งงานที่มีจำนวนไม่มากในเรื่องที่เกี่ยวกับ กฎหมาย สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม

การวิเคราะห์นี้จะใช้นิยามเป็นทางการของเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำมาอธิบายในรูปแบบการวิเคราะห์เชิงระบบ เริ่มโดยการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นวาทกรรมที่จะนำไปสู่การดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคล นโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาที่เน้นการพึ่งตนเอง ซึ่งประกอบด้วยมิติด้านจิตใจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นวาทกรรมเพื่อการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และในฐานะที่เป็นกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันที่ทำให้ก้าวทันโลกาภิวัตน์ได้

งานเขียนส่วนใหญ่จะอยู่ในมิติเศรษฐกิจสังคม งานวิจัยเกือบทั้งหมดได้ชี้ให้เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีอยู่เดิมแล้วในสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่มาจากศาสนาธรรมต่างๆ ได้มีความพยายามที่จะเปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือบางทีเรียกว่าระบบทุนนิยม มีความพยายามที่จะอธิบายปัญหาเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่จากมุมมองของเศรษฐกิจพอเพียง โดยพิจารณาจากเศรษฐกิจมหภาค การเกษตรและชนบท อุตสาหกรรมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ได้มีการศึกษาของกลุ่มที่มีการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเริ่มจากปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนธุรกิจเอกชน รวมทั้งมีความพยายามในการสร้างตัวชี้วัดเพื่อวัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ

ในด้านการเมืองและการปกครองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้มีความพยายามที่จะเชื่อมโยงยุทธศาสตร์การเมืองและการปกครองกับการบริหารราชการส่วนภูมิภาคและราชการส่วนท้องถิ่น ซึ่งพิจารณาจากขั้นตอนของการพัฒนาประกอบกับพัฒนาเชิงพื้นที่ ในส่วนของการศึกษาจากงานเขียนที่มีอยู่ถึงปัจจุบันได้สะท้อนความไม่เข้าใจในการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับการศึกษาอย่างมากพอสมควร ในมิติของกฎหมายได้มีการเสนอกฎหมายต่าง ๆ ที่จะช่วยปรับเปลี่ยนประเทศไทยไปสู่ทิศทางเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนที่เกี่ยวกับสุขภาพมีงานเขียนจำนวนไม่มากที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับสุขภาพ ส่วนใหญ่จะเน้นการให้บริการสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมและเน้นการมีคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อความสุขของทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ ในด้านการสิ่งแวดล้อมงานเขียนส่วนใหญ่จะอยู่ในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงไม่ปรากฏงานเขียนลักษณะนี้มากนักภายใต้หัวข้อเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าหมายประการหนึ่งของการสังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงก็เพื่อศึกษาว่า ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถนำไปใช้ได้กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 10 (2550-2554) ได้อย่างพอเพียงหรือไม่ ซึ่งปรากฏว่าส่วนสำคัญที่ขาดหายไป คือ ความรู้เพื่อการเชื่อมต่อ สถาบันครอบครัว โรงเรียน และศาสนา เพื่อให้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาของประเทศไปในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ยังพบว่าไม่มีความรู้เพียงพอที่จะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ อีกทั้งยังขาดความรู้ที่จะส่งเสริมธรรมาภิบาลในทุกระดับของประเทศ

ABSTRACT

A synthesis of research works and related literatures on sufficiency economy (1999-2007) is an attempt to learn about what have been done in the past nine years under the said concept. Two hundred and fours of those literatures classified by various dimensions of economy, society, politics, governance, education including few environment health and legal works are used as the bases of this study.

The synthesis will adopt the definition of sufficiency economy explained in the form of a system analysis as its methodology. It will start from the interpretation of sufficiency economy as a discourse for guiding the way of an individual life. It also serves as an economic policy to develop an economic system based on self-reliance, consisting of five dimensions, mental, social, resource and environment, technological and economic. It is also a discourse for the new direction for solving existing socio-economic problems of the country. It also serves as a national culture and a social process as well as an immune system in order to coexist peacefully with globalization.

Majority of existing literatures are dealing with the socio-economic aspect. Most studies point to the fact that sufficiency economy has already existed in the Thai society through its various cultural roots based on major religions in Thailand. There have been various attempts to compare and contrast sufficiency economy to the mainstream economics or sometime called, capitalism. There are also attempts to analyse the concept of sufficiency economy from the existing economic sectors such as the economy at the macro level, agricultural and rural sector, industrial sector and international economic sector. There have been various case studies and examples of individuals, families, communities, as well as business organizations who adopt sufficiency as their way of lives for their business practices. There are attempts to design indicators to measure the level of economics sufficiency for various activities.

The governance aspect of sufficiency economy tries to relate political and administrative strategies to regional and local administration by discussing various stages of the development as well as area based application. In the area of education, there is still insufficient understanding of sufficiency

economy as it appears in existing literatures. For a legal dimension of sufficiency economy, there have been attempts to propose various acts that will transform Thailand from the existing situation to sufficiency economy. Few literatures available in the area of health and environment. For health, organizing health system under moral and ethical principles are strongly recommended. As for environment many more literatures available under the keyword of sustainable development than sufficiency economy.

The synthesis ends by comparing the knowledge gained from existing literature with the objectives of the Tenth National Economics and Social Development Plan (2007-2011). The main purpose is the find out if there are areas where more research works should be done in order to gain sufficient knowledge to implement such objectives more successfully.

It has been found that the missing areas are clear understanding on how to coordinate family, school and religious institutions in such a way that they support each others in order to steer existing community in the direction towards sufficiency economy. There has been also inadequate knowledge in properly applying sufficiency economy to modern sectors of the economy. There is also inadequate knowledge in promoting good governance at all levels of administration.

สารบัญเรื่อง

	หน้า
คำนำ	i
กิตติกรรมประกาศ	ii
บทคัดย่อ	iii
สารบัญเรื่อง	vii
สารบัญตาราง	ix
บทที่ 1 บทนำ	1
ความนำ	1
องค์ประกอบของรายงาน	3
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	4
กรอบคิดหลักของงานวิจัย	4
สถานภาพและพัฒนาการของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	4
การแยกประเภทงานวิจัย	5
สถานะองค์ความรู้	6
ข้อสังเกตอื่นๆ	8
ข้อเสนอของนักวิจัยเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง	9
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย	11
ระเบียบวิธีการวิจัย	11
เอกสารที่รวบรวมและทบทวนวรรณกรรมเพื่อการสังเคราะห์	12
บทที่ 4 ผลการสังเคราะห์งานวิจัย ข้อเขียน และบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง	13
ความนำ	13
ความสำคัญ วาทกรรมของเศรษฐกิจพอเพียง	16
เศรษฐกิจพอเพียงในมิติเศรษฐกิจและสังคม	21
เศรษฐกิจพอเพียงในมิติการเมืองการปกครอง	50
เศรษฐกิจพอเพียงในมิติการศึกษา	53
เศรษฐกิจพอเพียงในมิติอื่นๆ	54

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	58
งานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10	58
บทสรุปและข้อเสนอแนะทั่วไป	63
บรรณานุกรม	66
ภาคผนวก :	
ภาคผนวก ก แบบฟอร์มเพื่อสรุปรายงานการสังเคราะห์ผลงานแต่ละชิ้น	87
ภาคผนวก ข รายชื่อหนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้สังเคราะห์ในครั้งนี้	91

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การเปรียบเทียบแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดเศรษฐกิจทุนนิยม	28
2	รายชื่อหนังสือ	92
3	รายชื่องานวิจัย	95
4	รายชื่อวิทยานิพนธ์	98
5	รายชื่อบทความ	106
6	รายชื่อเอกสารอื่นๆ	111

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความนำ

ถึงแม้คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ จะเป็นผู้ริเริ่มให้มีการประชุมนักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำของประเทศไทย จำนวน 33 คน สองครั้ง เพื่อวิเคราะห์ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งแต่ พ.ศ. 2542 โดยจัดประชุมครั้งที่ 1 เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 26 สิงหาคม 2542 ณ โรงแรมเซ็นทรัลแกรนด์ฟลาซ่า และครั้งที่ 2 วันพฤหัสบดีที่ 16 กันยายน 2542 ณ โรงแรมมารวย การ์เด็น และจัดให้เป็นประเด็นสัมมนาประจำปีของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (Thailand Development Research Institute : TDRI) ร่วมกับมูลนิธิชัยพัฒนา เมื่อเดือนธันวาคม 2542 เพื่อสังเคราะห์ความรู้และนำไปกำหนดวิสัยทัศน์ในการทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) โดยที่คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติได้พิมพ์ผลงานสังเคราะห์ดังกล่าว ออกเผยแพร่ในเดือนกรกฎาคม 2546 หลังจากนั้นก็ได้มีความคืบหน้าในการพัฒนาองค์ความรู้ในด้านนี้แต่อย่างไร จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2549 ได้มีงานที่พิมพ์เผยแพร่โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้พิมพ์เผยแพร่ผลงาน “สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง” โดย ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ โดยมี อภิชัย พันธเสน เป็นบรรณาธิการ ประกอบกับได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นในประเทศไทย เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 โดยการรัฐประหาร ทำให้รัฐบาล ทักษิณ ชินวัตร หมดอำนาจลง ประเทศไทยมีรัฐบาลใหม่ภายใต้การนำของพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ที่ประกาศจะใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายในการพัฒนาประเทศ จึงได้เกิดความเคลื่อนไหวในการค้นหาและพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น

งานสังเคราะห์งานวิจัย ข้อมเขียน และบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในครั้งนี้ โดยหลักการเป็นต่อยอดงานสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดย ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ โดยมีเป้าหมายหลักที่จะสังเคราะห์งานวิจัยทั้งหมดที่มีความเกี่ยวเนื่องกับคำคุณา “เศรษฐกิจชุมชน” และ “เศรษฐกิจพอเพียง” เนื่องจากเป็นงานของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ซึ่งเน้นวิจัยทุกระดับเป็นสำคัญตั้งแต่วิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทและเอก ประกอบกับงานวิจัยอื่นๆ ขณะเดียวกันผลที่คาดว่าจะได้รับตามอีกประการหนึ่งก็คือ อยาจะทราบว่ามีความรู้หรือข้อมูลจากงานวิจัยอะไรบ้างที่จะสามารถนำไปใช้ เป็นความรู้เพื่อการทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งเป็นแผนพัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเช่นกันให้เกิดประโยชน์เพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากได้มีการศึกษาบทความข้อเขียนต่างๆ พบว่า เนื่องจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีสถานภาพเป็นแนวคิดที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกเรื่อง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ตลอดจนถึงสังคมโลก ในขณะที่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวยังคงมีความจำกัดไม่แพร่หลาย เนื่องจากเป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ส่วนหนึ่งมีความเกรงว่าถ้าอธิบายผิดไปจากพระราชประสงค์จะเป็นที่ระคายเคืองแก่พระองค์ได้ ซึ่งในอีกด้านหนึ่งก็กลายเป็นข้อจำกัดที่สำคัญจะต้องใช้ความรอบคอบและระมัดระวังเป็นพิเศษ ดังนั้นจึงมีนักวิชาการอาวุโสจำนวนไม่มากที่พยายามอธิบายความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากแง่มุมของตน โดยที่คำอธิบายเหล่านี้ได้ถูกนำไปเป็นกรอบความคิดในการทำวิจัยเชิงลึกในด้านใดด้านหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ทางแก้ปัญหาในการที่อาจจะเป็นที่ระคายเคืองแก่พระองค์โดยไม่ยากนั้นก็คือ ถ้าหากผู้ที่พยายามวิเคราะห์ความหมายยึดหลักคุณธรรมและจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในศาสนาใดศาสนาหนึ่งหรือแม้แต่ว่าไม่มีศาสนา หากนำเอาคุณธรรมตามลัทธิมนุษยนิยม (Humanism) ก็สามารถใช้ได้เช่นกัน และโอกาสผิดพลาดจะมีน้อย เพราะหลักการสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมที่มีลักษณะเป็นสากล ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้อเสนอของนักวิชาการอาวุโสจำนวนมากจึงใช้เป็นกรอบคิดหรือทฤษฎีได้ ดังนั้นถ้าหากไม่นำเอาบทความ ข้อคิดเห็นของนักวิชาการสำคัญๆ มาเป็นกรอบวิเคราะห์ แล้วสังเคราะห์เฉพาะงานวิจัยเท่านั้น ก็จะไม่เห็นภาพองค์รวมที่สะท้อนความคิดเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นในการสังเคราะห์บทความต่างๆ และงานวิจัยเข้าด้วยกันก็จะได้ภาพที่ชัดเจน กล่าวคือ มีทั้งในส่วนที่เป็นกรอบความคิด หรือ “ทฤษฎี” และในส่วนที่เป็นการนำเอา “ทฤษฎี” เหล่านั้นไปทำการวิจัยเชิงประจักษ์ เพื่อเป็นการยืนยันหรือปฏิเสธทฤษฎีดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ได้มีงานวิจัยจำนวนไม่มากโดยเฉพาะอย่างยิ่งปริยฐานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกที่เป็นการวิจัยเพื่อการศึกษาในเชิงปรากฏการณ์แล้วนำไปสู่ข้อสรุปในเชิงทฤษฎี ภายหลัง งานวิจัยลักษณะนี้จึงเป็นงานที่ควรได้รับการส่งเสริมให้มีการจัดทำมากขึ้นในอนาคต ซึ่งก็จะมีเฉพาะในกรณีวิจัยของนักศึกษาปริญญาเอกหรือหลังปริญญาเอกเป็นหลัก โดยเฉพาะในระดับปริญญาเอกนั้น เมื่อใจที่นักศึกษาต้องสร้างองค์ความรู้ใหม่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้งานดังกล่าวต้องนำไปสู่ข้อสรุปเชิงทฤษฎี ส่วนงานวิจัยโดยทั่วไปไม่สามารถทำได้ด้วยเหตุผลสองประการ ประการแรกนั้น งานวิจัยโดยทั่วไปผู้ที่ให้ทุนวิจัยมักมีวัตถุประสงค์ชัดเจนที่จะนำความรู้ที่ได้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ตามความต้องการของผู้ให้ทุนซึ่งมักจะไม่น่าสนใจว่าจะนำไปสู่การสร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่หรือไม่ ประการที่สอง งานวิจัยส่วนใหญ่จะถูกจำกัดด้วยงบประมาณและเวลา ดังนั้นนักวิจัยจึงไม่มีเวลาที่จะพัฒนางานวิจัยไปสู่การต่อยอดทฤษฎีใหม่เพียงแต่พยายามทำงานให้ได้ผลลัพธ์ครบถ้วนตามสัญญาข้อตกลงก็เป็นการยากแล้ว

ดังนั้น งานวิจัยที่จะพัฒนาออกเป็นทฤษฎีได้มากกว่างานอย่างอื่น จึงเป็นงานวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกเท่านั้น ดังนั้น ถ้าหากจะต้องการให้มีการพัฒนาทฤษฎีใหม่ๆ จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำเป็นที่จะต้องให้ทุนวิจัยแก่นักศึกษาในระดับปริญญาเอกโดยกำหนดหัวข้อให้ศึกษาในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและมีเงื่อนไขให้สามารถต่อยอดเป็นองค์ความรู้ใหม่หรือทฤษฎีใหม่ด้วย

1.2 องค์ประกอบของรายงาน

รายงานฉบับนี้ประกอบด้วย 5 บท หลังจากบทนำ ในบทที่ 2 จะกล่าวถึงการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะกล่าวถึงข้อค้นพบจากงานวิจัยเรื่อง “สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง” ของปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ (2549) ซึ่งได้ทบทวนวรรณกรรมกว่า 50 ชิ้นและใช้เป็นพื้นฐานในการทำงานต่อยอดของงานวิจัยชิ้นนี้ บทที่ 3 จะกล่าวถึงระเบียบวิธีวิจัย และการให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงระบบที่ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบ บทที่ 4 จะเป็นผลการสังเคราะห์งานวิจัย ข้อเขียน และบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นเนื้อหาหลักของรายงานฉบับนี้ ในบทนี้จะกล่าวถึงภาพรวมของงานวิจัย และบทความ การตีความหมายเพื่อให้ความสำคัญ วาทกรรมของเศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจพอเพียงในมิติต่างๆ ได้แก่ เศรษฐกิจและสังคม การเมืองการปกครอง การศึกษา และมิติอื่นๆ ที่พบในเอกสารที่ทบทวน ได้แก่ กฎหมาย สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ จะนำเสนอสถานะความรู้จากการทบทวนเอกสารงานศึกษาเทียบกับวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 พร้อมกับระบุข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวัตถุประสงค์โดยตรงของรายงานฉบับนี้ ซึ่งเนื้อหาสาระจะปรากฏอยู่ในบทที่ 4 เนื่องจากการทบทวนวรรณกรรมครั้งนี้จะเป็นการต่อยอดงาน “สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ดำเนินการโดยปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์และคณะ ซึ่งมีผลงานตีพิมพ์ในปี 2549 (ปรีชา และคณะ 2549) ดังนั้น ในบทนี้จึงจะกล่าวถึงเฉพาะผลงานสังเคราะห์องค์ความรู้ฉบับดังกล่าว

งาน “สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง” มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสถานะองค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและเพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านการประยุกต์ใช้ โดยเลือกศึกษางานวิจัย (research studies) ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

2.1 กรอบคิดหลักของงานวิจัย

เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ญาณวิทยาบูรณาการศาสตร์ (Integral Epistemology) ที่ให้ความสำคัญของความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างความรู้ประเภทต่างๆ ได้แก่ ความรู้เชิงเทคนิค (Technical Knowledge) ความรู้ในมิติจิตวิญญาณ (Spiritual Knowledge) ความรู้เชิงวิเคราะห์-ตีความ (Analytic-Interpretive Knowledge) ประกอบกับการสังเคราะห์ความรู้เชิงคุณภาพ และสำรวจ ประเมิน-วิเคราะห์สังเคราะห์งานวิจัยแนววิพากษ์ (Critical Knowledge Synthesis) การคัดเลือกเอกสารเพื่อสังเคราะห์ใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง โดยสืบค้นผลงานภายใต้คำสำคัญ “เศรษฐกิจพอเพียง” “เศรษฐกิจชุมชน” “เศรษฐกิจพึ่งตนเอง” “ทฤษฎีใหม่” “ชุมชนเข้มแข็ง” งานสังเคราะห์ชิ้นนี้จึงยังไม่ครอบคลุมงานศึกษาวิจัยในทุกมิติ

2.2 สถานภาพและพัฒนาการของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

พัฒนาการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีมาตั้งแต่ พ.ศ.2517 ซึ่งเป็นยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสแนวคิดทางสังคมทางเลือก (alternative social thoughts) (ที่พยายามต้านกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมกระแสหลักที่เริ่มส่งผลด้านลบต่อสังคมและระบบนิเวศน์)

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีสถานภาพที่สำคัญ 2 ประการ คือ การเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ และการเป็นแนวคิดในการดำเนินชีวิต

2.3 การแยกประเภทงานวิจัย

จุดเด่นของงานสังเคราะห์หัตถ์บับดังกล่าว คือ การจัดหมวดหมู่ของงานวิจัยประเภทต่างๆ ซึ่งจำแนกตามวัตถุประสงค์ จำแนกตามลักษณะคำถามและวิธีวิทยาการวิจัย จำแนกตามกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ในการศึกษา และงานวิจัยตามกรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์ แบ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะปรัชญาแนวคิดการพัฒนาสังคม ศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจและประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของชุมชน การศึกษาด้วยการสำรวจความคิดเห็นของบุคคลและกลุ่มบุคคล การศึกษาการประยุกต์ใช้ มีการพัฒนาดัชนีชี้วัด โดยศึกษาการประยุกต์ในระดับองค์กร การประยุกต์ในระดับชุมชนและภาคอุตสาหกรรม กลุ่มสุดท้ายคือ การศึกษาความพอเพียงของสังคมสภาพแวดล้อมและเทคโนโลยี โดยพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ ที่เชื่อว่าจะก่อให้เกิดความพอเพียงทางสังคม (เช่น ความพอเพียงด้านเงินทุน เทคโนโลยี ทรัพยากร ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว หรือ ชุมชน)

งานวิจัยจำแนกตามลักษณะคำถามและวิธีวิทยาการวิจัย แบ่งเป็น คำถามเกี่ยวกับคุณลักษณะและพัฒนาการของแนวคิด คำถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นและทัศนคติในการนำไปปฏิบัติของเจ้าหน้าที่หรือประชาชนกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรม คำถามเกี่ยวกับการนำมาทดลองปฏิบัติของนักวิจัยหรือกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ทดลองปฏิบัติ คำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพอเพียงทางสังคม สภาพแวดล้อม และเทคโนโลยี

งานวิจัยจำแนกตามกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ในการศึกษา แบ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว กลุ่ม/ชุมชน องค์กร กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ชนบท / เมือง / ภาค และกลุ่มเป้าหมายในภาคเกษตรกรรม / ภาคอุตสาหกรรม

กลุ่มเป้าหมายระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว กลุ่ม/ชุมชน องค์กร มีการศึกษาทัศนคติของปัจเจก ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิต การศึกษาทัศนคติของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิต พบว่า มีความสัมพันธ์กัน สิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและอยู่รอด คือ การมีเงินใช้จ่ายพอสมควร มีทุนทำมาหากิน มีรายได้พอกับรายจ่าย แหล่งเรียนรู้ในชุมชนจำเป็นต่อการประกอบอาชีพ สินค้าที่เป็นวัฒนธรรม ใช้ในการแลกเปลี่ยนกับผลผลิตจากชุมชนอื่นๆ และได้พัฒนาเป็นธุรกิจชุมชนที่เป็นอาชีพให้คนในครอบครัวและชุมชนอยู่รอดได้ในกระแสนิยม บทสังเคราะห์ สรุปว่า กลุ่มเป้าหมายไม่ชัดเจนนักในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง ครอบครัวน่าจะเป็นฐานการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงที่มีคุณภาพโดยการเป็นแหล่งเรียนรู้ ถ่ายทอด ปลูกฝังแนวคิดและการปฏิบัติ

การศึกษากลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ชนบท / เมือง / ภาค พบว่าการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมืองยังมีน้อย และที่มีศึกษาก็พบว่า สมาชิกในชุมชนมีเป้าหมายในการผลิตเพื่อประโยชน์ทางการเงิน ก่อให้เกิดคำถามว่า เศรษฐกิจชุมชนนี้มีความพอเพียงหรือไม่ บทสังเคราะห์เสนอแนะว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงน่าจะต้องให้ความสำคัญกับที่มา ความเป็นมาหรือฐานรากของเศรษฐกิจในชุมชน และอาจจำเป็นต้องขยายมโนทัศน์เศรษฐกิจด้วยการทำความเข้าใจเศรษฐกิจที่มีความเป็นมนุษย์และเป็นธรรมชาติ ธันวาท (2546) เรียกว่า เศรษฐกิจจิตวิญญาณ

ส่วนกลุ่มเป้าหมายในภาคเกษตรกรรม / ภาคอุตสาหกรรม โครงการวิจัย เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย พบว่าเศรษฐกิจชุมชนภาคเกษตรกรรมมีการถ่ายทอดสังคมนิยมทางสังคม (socialization) ให้ค่านิยมถึงการอยู่ด้วยความพอเพียง พอดี ไม่โลภ งานศึกษาให้ภาพภาคอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่มีขนาดเล็ก มุ่งเพื่อการบริโภคในครอบครัวและชุมชน ขายในตลาดท้องถิ่น ใช้แรงงานในครัวเรือนที่ว่างจากการเพาะปลูก ใช้วัตถุดิบที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นด้วย

งานวิจัยตามกรอบแนวคิดการวิจัย การศึกษานิยามเชิงปฏิบัติการในการทำวิจัย พบว่ามีการนิยาม 2 แนวทาง แนวทางแรก คือ เศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ แต่เกี่ยวข้องกับระบบคุณค่า เช่น เสรีภาพ หลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เช่น ทางสายกลาง มีจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและสังคม แนวทางที่สอง คือ เศรษฐกิจพอเพียงในฐานะวิถีดำเนินชีวิต โดยมีความพอเพียง 5 ด้าน คือ ความพอเพียงด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยี และความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ

2.4 สถานะองค์ความรู้

2.4.1 มิติทางทฤษฎี

1) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นท่ามกลางแนวคิดทางสังคมกระแสทางเลือก (alternative social thoughts) ที่พยายามด้านกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมกระแสหลักที่เริ่มส่งผลด้านลบต่อสังคมและระบบนิเวศน์ (อาทิเช่น แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน พุทธเกษตร เกษตรผสมผสาน) เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็น “วัฒนธรรมทวนกระแส” (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2543) แต่ในการนำไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับว่าเป็นชุมชนหรือธุรกิจในระบบทุนนิยม ถ้าเป็นธุรกิจในระบบทุนนิยมจะไม่ให้ความสำคัญกับคุณธรรมและศีลธรรมมากนัก แต่เน้นหลักการไม่โลภ กระจายความเสี่ยง หรือบริหารความเสี่ยงต่ำ การสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องทำความเข้าใจบริบททางสังคมและสาระสำคัญของแนวคิดทางเลือกต่างๆ

2) ความรู้ที่ปรากฏในงานวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ครอบคลุมมิติต่างๆ ในการดำรงอยู่ของมนุษย์ เป็นศาสตร์แบบบูรณาการ เนื่องจากวิธีการผลิตและแบบแผนการดำเนินชีวิตต้องอาศัยสมดุลระหว่างมนุษย์-สังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสิ่งเหนือธรรมชาติ

3) ความรู้ของชุมชนไทยในภาคชนบท เรื่องความปลอดภัยหรือเศรษฐกิจพอเพียงดำรงอยู่แล้วในวิถีชีวิตชุมชนด้วยอุดมการณ์การผลิตที่แตกต่างจากการผลิตในระบบทุนนิยม

4) ความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตของผู้คนในภาคเกษตร หรือการพึ่งพิงระบบนิเวศธรรมชาติ และระบบความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมในฐานะปัจจัยในการผลิตที่มีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากตั้งอยู่บนพื้นฐานการไม่เบียดเบียน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน กระบวนการผลิตจึงเป็นการกระจายความเสี่ยง พัฒนาสำนักกลุ่มชุมชน จัดการผลผลิตและสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่างๆ สามารถปรับตัวโดยมีสำนักการสร้างความมั่นคงให้ฐานรากของชีวิตที่เข้มแข็งก่อน และสามารถยืนอยู่ท่ามกลางกิจกรรมการผลิตสองระบบโดยมีระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงจากการผลิตเพื่อการค้า

5) ข้อพบจากงานวิจัยชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทยเป็นรูปธรรมของการดำเนินชีวิตของคนไทยในภาคชนบทโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มีการทำความเข้าใจความรู้ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงด้วยญาณวิทยาบูรณาการศาสตร์ เอกลักษณะของความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง มีความเป็นบูรณาการ สหวิทยาการ มีความรู้รอบรู้ทั่ว เพื่อการสร้างสมดุลระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับระบบนิเวศ ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ภูมิศาสตร์-เกษตรศาสตร์ สังคม และความรู้เพื่อการปลูกสำนึกวัฒนธรรม หรือกล่าวในความหมายของพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “ภูมิ-สังคม” ขณะเดียวกันก็มีวิวัฒนาการ “เศรษฐกิจสองระบบ” จากเศรษฐกิจยังชีพ กึ่งแลกเปลี่ยนสู่เศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจทุนนิยม เมื่อเศรษฐกิจการค้าขยายตัวเต็มรูปแบบ

2.4.2 มิติทางการประยุกต์ใช้

หลักการเบื้องหลังการสังเคราะห์องค์ความรู้ คือ เป็นองค์ความรู้เพื่อการพึ่งตนเองเพื่อการดำรงอยู่ในระดับปัจเจกชน ครอบครัวและชุมชน โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์เพื่อการใช้อย่างยั่งยืนโดยเกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความสำนึกและคุณธรรมในการดำรงชีวิต เทคโนโลยีในการผลิต/การเกษตร การพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจ การรับรู้และบริโภคว่าสาร การกระจายความเสี่ยง องค์ความรู้เชิงประยุกต์ระดับองค์กร เช่น สถานศึกษาและองค์กรทางสังคม มุ่งแสวงหาและพัฒนาองค์ความรู้เรื่องเทคโนโลยีในการผลิตและการเกษตร เพื่อแก้ปัญหาการผลิต เน้นการประหยัดแต่ถูกหลักวิชาการ การตัดสินใจ การลดความเสี่ยง การรับรู้และบริโภคว่าสาร

อย่างไรก็ดี ยังไม่พบการศึกษาที่สำรวจให้งานสังเคราะห์ดังกล่าวมีการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่

2.5 ข้อสังเกตอื่นๆ

งานสังเคราะห์ตั้งข้อสังเกตว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็น “กระบวนการ” มากกว่าเป้าหมาย ที่ตายตัว การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการศึกษาชั่วชีวิต การเรียนรู้ใช้แนวทางสหวิทยาการ เป็นแนวคิดครอบคลุมหลายมิติของชีวิต มากกว่าทางเศรษฐกิจ ต้องคิดอย่างเป็นระบบ สามารถวางแผน การประเมินผล มีความคิดวิพากษ์ สร้างสรรค์ และสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย ผสมผสานกันเป็นการสร้างพลังอำนาจให้ชุมชน ด้วยวิถีคิด วิถีการผลิต และวิถีชีวิตที่เป็นอิสระจากทุนนิยม สามารถเดินเข้าสู่วิถีทางแห่งความพอเพียงได้ด้วยความเข้มแข็ง และด้วยหลักพึ่งตนเองได้ในที่สุด

นอกจากนี้ รายงานการสังเคราะห์ยังกล่าวถึงกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชนที่สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การแลกเปลี่ยนชุมชนและเกษตรทางเลือก

2.5.1 การแลกเปลี่ยนชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมการศึกษาวิจัยชุดความรู้เศรษฐกิจชุมชน ปรีชาและคณะ (2549) สรุปว่า โครงสร้างการตลาดในระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์ทางสังคม และจิตใจมากกว่าการกำหนดราคาสิ่งของที่นำมาแลกเปลี่ยน มิติสังคม-วัฒนธรรมปรากฏชัดในประเด็นเป้าหมายในการผลิต กล่าวคือ การผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเพื่อการดำรงชีพก่อน จากนั้นจึงอาจขายผลผลิต ไม่ได้ตั้งเป้าหมายในการขายผลผลิตเพื่อกำไรสูงสุด จึงมิได้มีความประสงค์ที่จะขยายฐานการผลิตให้ใหญ่โต

2.5.2 เกษตรทางเลือก

จากการเกิดเครือข่ายเกษตรทางเลือก เช่น เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เกษตรผสมผสาน พุทธเกษตร ฯลฯ บ่งบอกถึงวิถีคิดที่มองวิถีการผลิตเชื่อมโยงกับแก่นด้านคุณค่า (values) การรู้ถึงความสัมพันธ์กันระหว่างความรู้ระดับเทคนิควิถีการผลิตกับความรู้เชิงจริยศาสตร์ (Ethical Knowledge) ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอยู่อย่างสมดุลกับระบบนิเวศและการเกื้อกูลแบ่งปันระหว่างคนในชุมชน ซึ่งเป็นอุดมการณ์การผลิตที่ต่างจากอุดมการณ์ของระบบทุนนิยม ปรีชาและคณะ (2549) อธิบายว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะเกษตรกรไทยมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยระบบนิเวศธรรมชาติเป็นทุนในการผลิต ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีความสอดคล้องลงตัวเชิงความคิดหรืออุดมการณ์ และจะช่วยหนุนเสริมโลกทัศน์ในการดำเนินชีวิตด้วยความพอประมาณ สมดุล ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

2.6 ข้อเสนอของนักวิจัยเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

งานวิจัยเสนอว่าเป้าหมายการขับเคลื่อนควรเน้น 4 ด้าน คือ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง การพัฒนาแนวคิด การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ในระดับชุมชน และการเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาชุมชนพอเพียงของภาคประชาสังคม

ความเข้าใจที่ถูกต้อง จำเป็นต้องมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างเข้มข้นด้วยทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ชีวิต (Theory of Experiential Learning) พัฒนานักวิจัยท้องถิ่นให้เป็นนักคิดนักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง เป็นนักปฏิบัติโดยเรียนรู้และประเมินประสบการณ์เศรษฐกิจพอเพียงไปในเวลาเดียวกัน

คณะวิจัยเสนอการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงสังคม (Transformative Action Learning Research: TALR) ด้วยหลักการสร้างความรู้โดยชุมชนเพื่อชุมชน เพื่อสร้างความตื่นตัว เชื่อมมั่นในพลังความสามารถของตนเอง งานวิจัยต้องตอบสนองความนึกคิด ใฝ่ฝัน ความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และโลกทัศน์ดั้งเดิมที่เน้นความพอเพียงทางนิเวศ วิจัยเพื่อเปลี่ยนแปลงและผลประโยชน์ของชุมชน ปลุกจิตสำนึกวิพากษ์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้ตระหนักข้อจำกัดและผลกระทบทางลบจากการพึ่งพิงรู้ไม่เท่าทันระบบทุนนิยม

มีข้อเสนอให้ใช้โครงการวิจัยเป็นจุดเริ่มของการขับเคลื่อน เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจ วัฒนธรรมแบบพอเพียง อันเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการปรับเปลี่ยนไปสู่วิถีใหม่แห่งการพัฒนาให้ท้องถิ่นมีพลังอำนาจเต็มทีในการจัดการทรัพยากรของชุมชน เกิดเป็นชุมชนพอเพียงที่มีเสถียรภาพ มีความมั่นคงยั่งยืน

การปรับเปลี่ยนจากโลกาภิวัตน์ไปเป็นท้องถิ่นนิยม ต้องการการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ทั้งโลกทัศน์ อุดมการณ์ แนวคิด วิธีการพัฒนา ไปจนถึงการปรับโครงสร้างสถาบัน รวมถึงสร้างสถาบันใหม่ๆ โดยเฉพาะการสร้างเครือข่ายที่เชื่อมโยงครัวเรือน องค์กร และสถาบันเศรษฐกิจสังคมต่างๆ ในบริบทของระบบเศรษฐกิจพอเพียง นำเอาเครือข่ายกิจกรรมทางเศรษฐกิจมาเชื่อมโยงในระดับท้องถิ่น ครัวเรือนชนบทเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค (Presume) เชื่อมโยงเครือข่ายอื่นๆ ของระบบเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ สันเขื่อนชุมชน ระบบเงินตราชุมชน การแลกเปลี่ยนท้องถิ่น ตลาดชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นได้ง่ายและยั่งยืน มีประสิทธิภาพมากกว่าแนวทางที่ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงอย่างโดดเดี่ยว

ให้มีวาระเพื่อการปฏิบัติการไปสู่เศรษฐกิจพอเพียง ให้มีการปรับเปลี่ยนระบบการวางแผนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเสนอแนะเครื่องมือและยุทธศาสตร์ต่างๆ สนับสนุนการสร้างสมรรถนะชุมชนพร้อมการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น สนับสนุนการสร้าง

เครือข่ายกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน สนับสนุนการสร้างสถาบันการวางแผนระดับชุมชน เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาคุณภาพบุคลากร และสร้างเครือข่ายประสานงานหลายระดับ

งานพัฒนาวิชาการและส่งเสริมการวิจัยในระยะสามปี ควรให้มีการวิจัยเชิงนโยบาย เพื่อเสนอทางเลือกที่หลากหลายในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในภูมิภาคต่างๆ พิจารณา แนวคิดใหม่ เช่น ความพอเพียงทางนิเวศที่เกี่ยวกับการกำหนดขีดจำกัดในการบริโภคและการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ การวิจัยเชิงสหวิทยาการเพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างมนทัศน์ต่างๆ ได้แก่ เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจชุมชน ความยั่งยืนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น การวิจัยเพื่อประยุกต์รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงในภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่ที่มีและไม่มี ทรัพยากรธรรมชาติ และควรสนับสนุนการศึกษาเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ในอุตสาหกรรมขนาดกลางขนาดย่อมกับขนาดใหญ่

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

3.1 ระเบียบวิธีการวิจัย

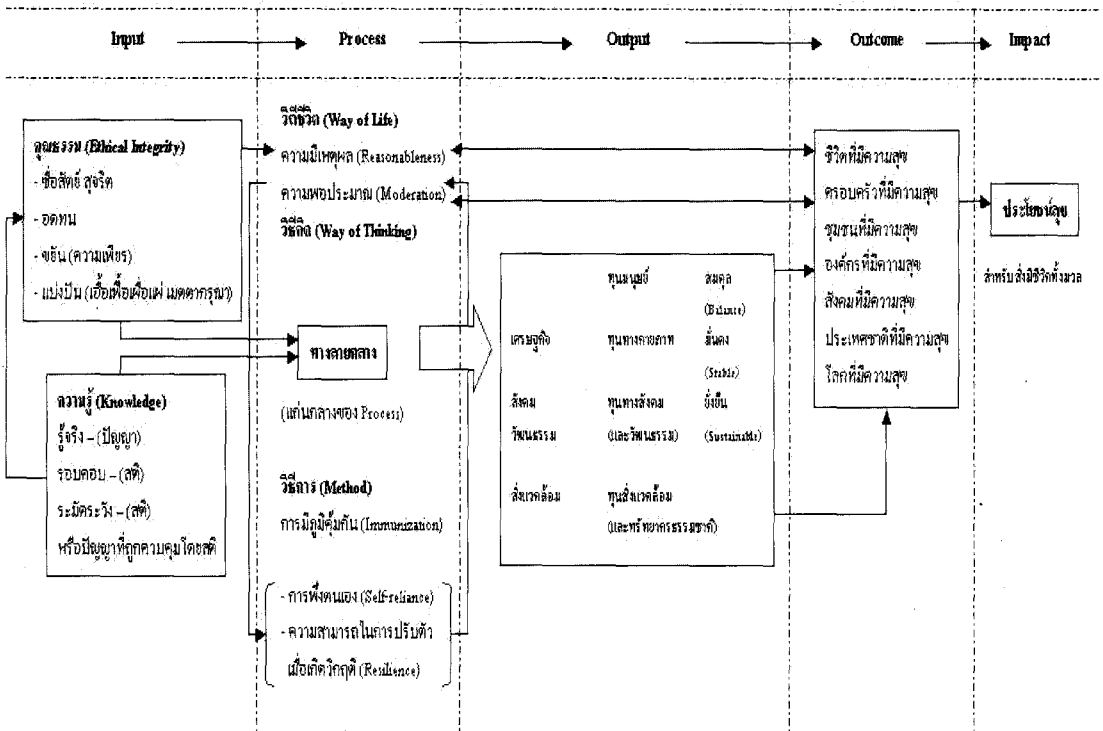
โครงการนี้จะมีหัวหน้าโครงการ นักวิจัย และนักวิจัยสมทบที่จะทำหน้าที่แบ่งกันศึกษางานคนละ 50 ชิ้น รวม 200 ชิ้น โดยประมาณ นักวิจัยสมทบจะเป็นผู้อ่านงานและสรุปย่อผลงานที่ศึกษา โดยการสังเคราะห์ เชิงเนื้อหาและจะนำเสนอการวิเคราะห์ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงของเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ (A System Analysis of Sufficiency Economy)

ในงานวิจัยนี้จะใช้คำจำกัดความที่เป็นทางการที่ปรากฏอยู่ในงานสังเคราะห์ที่ชื่อว่า “เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์” ที่จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ โดยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เผยแพร่เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

ซึ่งอาจจะอธิบายในลักษณะการวิเคราะห์เชิงระบบได้ดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์เศรษฐพอเพียงเชิงระบบ
(A System Analysis of Sufficiency Economy)

ดังนั้นการวิเคราะห์ในครั้งนี้จะใช้มาตรฐานคำจำกัดความที่เป็นคำกุญแจ (key words) และการอธิบายความหมายของคำเหล่านั้น ตามการวิเคราะห์เชิงระบบดังกล่าวเป็นสำคัญ

นักวิจัยจะเป็นผู้รวบรวม และสังเคราะห์งานทั้งหมดเข้าด้วยกัน โดยที่หัวหน้าโครงการจะเป็นผู้รับผิดชอบในการสังเคราะห์งานทั้งหมดและสรุปเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญที่ได้จากงานดังกล่าว

3.2 เอกสารที่รวบรวมและทบทวนวรรณกรรมเพื่อการสังเคราะห์

ในการวิเคราะห์จริงได้มีการรวบรวมและทบทวนเอกสารจำนวน 204 เรื่อง ประกอบด้วย ด้านเศรษฐศาสตร์ 46 เรื่อง การเมือง 51 เรื่อง สังคม 51 เรื่อง การศึกษา 51 เรื่อง เรื่องอื่นๆ 5 เรื่อง คือ กฎหมาย 1 เรื่อง สุขภาพ 2 เรื่อง และสิ่งแวดล้อม 2 เรื่อง ที่ศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2542-2550 รายละเอียดการทบทวนวรรณกรรมและการสังเคราะห์ปรากฏในบทที่ 4 ส่วนรายชื่อวรรณกรรมทั้งหมดที่ได้นำมาสังเคราะห์ในงานนี้ปรากฏอยู่ในภาคผนวก ข

บทที่ 4

ผลการสังเคราะห์งานวิจัย ข้อเขียน และบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

4.1 ความนำ

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 204 ชิ้นที่เขียนในช่วงปี พ.ศ. 2542-2550 พบว่า งานศึกษาและบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในระยะแรกคือปี พ.ศ. 2542 เป็นการพยายามตีความและทำความเข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หรืองานศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น หลังจากนั้นจนถึงปี พ.ศ. 2549 ผลงานส่วนใหญ่ เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาวิธีการปฏิบัติที่เข้าใจว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงและการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ ในขณะที่บทความเพื่อเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงยังมีอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเป็นการคัดลอกจากบทความอื่นที่เขียนก่อนหน้านี้

จากเอกสาร 204 ชิ้นที่สืบค้นในมิติเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และการศึกษา งานทางด้านเศรษฐกิจสังคมมีทั้งงานวิจัยและบทความ ส่วนงานทางการเมืองการปกครอง มีการศึกษาวิจัยไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นบทความกล่าวถึง “สิ่งที่ควรจะเป็น” ที่เป็นงานวิจัยจะมีอยู่บ้างในลักษณะการติดตามผลโครงการที่สนับสนุนโดยกระทรวงมหาดไทย

ในจำนวน 204 ชิ้นนี้ได้พบงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ ด้านกฎหมาย บ้างไม่มากนัก

เนื่องจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ดังกล่าวพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่จะเป็นงานที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงในลักษณะเป็นการประเมินผลทดสอบข้อเท็จจริงมากกว่าเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งปรากฏในงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกจำนวนไม่มากนัก ขณะที่งานบทความหรือข้อเขียนเป็นการเสนอกรอบความคิดและทฤษฎีเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นถ้าหากจะแยกงานวิจัยออกจากงานลักษณะอื่นๆ จะทำให้การสังเคราะห์ขาดภาพองค์รวมที่สมบูรณ์ งานสังเคราะห์ชิ้นนี้จึงรวมงานทั้งสองประเภทเข้าด้วยกัน แต่จะระบุว่าส่วนไหนเป็นงานวิจัย ส่วนไหนไม่ใช่

ระดับความเข้าใจ

งานสังเคราะห์ได้พิจารณาระดับความเข้าใจของกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาต่อเศรษฐกิจพอเพียง เป็นสามระดับ คือ เข้าข่าย เข้าใจ และ เข้าถึง เข้าข่าย หมายถึงว่ามีหลักการบางอย่าง หรือหลายอย่างของเศรษฐกิจพอเพียงแต่ไม่ครอบคลุมทุกด้าน เข้าใจ หมายถึง สามารถอธิบายความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วยเงื่อนไขของการมีความรู้คู่คุณธรรมและมีแนวคิดของการมีเหตุผล ความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกันเพื่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมที่สมดุล มั่นคงและยั่งยืน เข้าถึง หมายถึงจะต้อง เข้าใจ และ เป็นตัวอย่างได้ การตีความว่า “เป็นตัวอย่างได้”

จะมีความชัดเจน สามารถทำได้ง่ายเพราะจะเป็น “วิถีชีวิต” หรือเป็นวิถีปฏิบัติโดยธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาอยู่แล้ว แต่การแบ่งระดับเป็นการเข้าข่าย การเข้าใจ และเข้าถึง ในหลายกรณีสรุปได้ยากเนื่องจากผู้ทำการศึกษาวิจัยไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการแบ่งระดับดังกล่าวมาตั้งแต่ต้น จึงไม่ได้ให้ภาพที่ชัดเจน บางครั้งก็เป็นปัญหาที่เกิดจากความเข้าใจหรือการตีความของผู้ศึกษาวิจัยเองไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับ โครงการของรัฐ ผู้ศึกษาวิจัยมักมีสมมติฐานว่าโครงการจะสำเร็จได้ รัฐต้องเข้าไปช่วยเหลือ ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง

รายงานนี้ จึงจะพยายามสังเคราะห์ว่า ในงานเขียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีการตีความอย่างไรมากกว่าจะชี้ว่า มีความเข้าใจในระดับใด

ระดับปฏิบัติ

งานสังเคราะห์แบ่งการปฏิบัติเป็นสามระดับ คือ วิธีการ วิชิต และวิถีชีวิต จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า งานส่วนใหญ่เป็นงานที่เกี่ยวกับ “วิธีการ” หรือรูปแบบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง มีผลงานอีกชุดหนึ่งเป็นงานเขียนถึง “วิถีชีวิต” ของปัจเจกและครัวเรือนที่เป็นตัวอย่างของการดำรงวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ผลงานที่สะท้อนหรือให้ความสำคัญกับวิธีคิดโดยตรงนั้นไม่มี แต่ผู้สังเคราะห์เห็นว่า สิ่งที่เห็นจากวิถีชีวิตที่เป็นเศรษฐกิจพอเพียงนั้น น่าจะผ่านขั้นตอนวิธีคิดที่เป็นเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ปฏิบัติด้วย

การวิเคราะห์เชิงระบบ

เป็นการวิเคราะห์ตามแนวคำจำกัดความและความหมายที่เสนอไว้ในบทที่ 3 โดย “ปัจจัย (input)” ที่จำเป็นต่อการเป็นเศรษฐกิจพอเพียงคือเรื่องคุณธรรมและความรู้ “กระบวนการ (process)” คือ ความมีเหตุผล ความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกัน “ผลผลิต (output)” ของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความมั่นคง ความสมดุล และการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การพิจารณา “สามห่วง สองเงื่อนไข” คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน คุณธรรม ความรู้ ยังมักจะพิจารณาแยกตีความเป็นส่วนๆ ไป ทั้งๆ ที่ลักษณะเหล่านี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องและยากที่จะแยกแยะออกจากกันด้วยเหตุนี้ เมื่อพยายามแยกพิจารณาเป็นแต่ละส่วน ผู้ศึกษาจึงมักจะการตีความคลุมเครือ ปะปนเหลื่อม (overlap) กัน และต่างกันไปแล้วแต่ว่า ผู้ศึกษาจะนำลักษณะที่ตนสนใจไปใส่ไว้ในห่วงไหน

ในการสังเคราะห์ครั้งนี้จึงเน้นการพิจารณาว่า สองเงื่อนไข คือ คุณธรรม และความรู้ เป็น “ปัจจัย” ที่จำเป็นต่อการเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนสามห่วง คือ ความมีเหตุผล ความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกัน อาจพิจารณาร่วมกันในฐานะเป็น “กระบวนการ” ของทางสายกลาง ซึ่งไม่สามารถแยกอธิบายเป็นส่วนๆ โดยไม่มีความเกี่ยวข้องกันเลยได้ เพราะการจะมีภูมิคุ้มกันที่ดีก็จะต้องมีวิธีคิดที่จะดำเนินชีวิต หรือประกอบกิจกรรมทุกชนิดด้วยความพอประมาณ ซึ่งเป็นสภาวะธรรม คือ จุดที่พอดีไม่มากไม่น้อยเกินไป ซึ่งก็เป็นจุดที่ดีที่สุด จึงหมายถึงมีความเสี่ยง

น้อยที่สุด จึงเป็นจุดที่มีภูมิคุ้มกันดีที่สุด แต่การจะมีวิธีคิดที่เข้าใจความพอประมาณได้ จะต้องเป็นผู้ที่มีเหตุผล หมายถึง จะต้องเข้าใจว่าผลทุกชนิดเกิดจากเหตุและปัจจัย โดยเหตุนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่สุดของปัจจัยทั้งหลาย เพราะถ้าไม่มีเหตุ ผลย่อมไม่เกิด แต่เมื่อเหตุเกิดแล้วยังมีทางระงับผลได้ โดยระงับปัจจัยอื่นๆ ความมีเหตุผลของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การมีคุณธรรมประกอบด้วยความซื่อสัตย์สุจริตความขยันหมั่นเพียร การช่วยเหลือแบ่งปัน ซึ่งล้วนเป็นเหตุและปัจจัยที่ดี เมื่อเหตุและปัจจัยดีก็ย่อมจะได้ผลดี ดังนั้นผู้ที่เข้าใจความพอประมาณจึงต้องเป็นผู้ที่มีเหตุผลตามความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หรือการมีภูมิคุ้มกันที่สำคัญก็เกิดจากการเป็นผู้ที่มีเหตุผลหรือมีคุณธรรมนั่นเอง ดังนั้นทั้งสามประเด็น คือ ความมีเหตุผล ความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกัน จึงไม่สามารถแยกจากกันได้ และทั้งหมดนี้ก็คือวิถีทางของทางสายกลางนั่นเอง

การศึกษาโดยใช้กรอบคิดเชิงระบบ (ปัจจัย-กระบวนการ-ผลผลิต) เป็นกรอบการศึกษาจึงมีความเหมาะสมมากกว่าการพิจารณาแยกส่วนเพราะสามารถเห็นที่มาที่ไป เห็นความเชื่อมโยงและทำให้เห็นลำดับความสำคัญของสิ่งที่ควรดำเนินการก่อนหลังในกระบวนการขับเคลื่อนได้ ซึ่งภายในกรอบการศึกษาแบบนี้ สิ่งที่เราให้ความสำคัญลำดับแรกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความรู้รอบและคุณธรรมที่จะนำไปสู่ความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน

อย่างไรก็ดี ยังไม่มีการศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้กรอบคิดเชิงกระบวนการดังกล่าว และเมื่อนำกรอบคิดดังกล่าวมาประยุกต์ในการสังเคราะห์ พบว่า งานศึกษาแต่ละชิ้นจะเน้นเฉพาะบางจุด เช่น บางชิ้นเน้นพิจารณาปัจจัยนำเข้า คือ ความรู้และคุณธรรม บางชิ้นเน้นพิจารณากระบวนการ บางชิ้นเน้นพิจารณาผลผลิต และงานวิจัยส่วนใหญ่โดยเฉพาะเชิงปริมาณมักจะไม่นำปัจจัยนำเข้า คือ ความรู้รอบและคุณธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่วัดยากกว่า

มีการศึกษาเพียงไม่กี่ชิ้นที่พิจารณาความเชื่อมโยงทั้งปัจจัย กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์ เช่น งานเขียนเรื่อง “แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและอุตสาหกรรมชุมชนของวิบูลย์ เข็มเฉลิม” เรียบเรียงโดยนลินศิริ แจ้งคำ (2543) ทั้งนี้การศึกษาระบบทั้งระบบดังกล่าวจะกระทำได้เมื่อกลุ่มเป้าหมายหรือเป้าหมายที่ศึกษามีวิถีชีวิตที่เป็นเศรษฐกิจพอเพียง มีระดับความเข้าใจที่เป็นตัวอย่างได้ และปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมานานจนสามารถสังเกตผลผลิตและผลลัพธ์ได้

ผลการสังเคราะห์ตามประเภทงานวิจัย

1) งานวิจัยที่ประยุกต์ทฤษฎี

งานวิจัยที่ประยุกต์ทฤษฎีมีหลายลักษณะ เช่น เป็นการประเมินผลโครงการ การศึกษาพฤติกรรม กิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และผลการดำเนินงาน การสร้างดัชนีชี้วัด หรือการประเมินระดับความพอเพียงของกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา เป็นต้น งานศึกษาวิจัยส่วนใหญ่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

2) งานวิจัยที่พัฒนาทฤษฎีจากการปฏิบัติ

งานวิจัยที่ถือได้ว่าเป็นความพยายามพัฒนาทฤษฎีจากการปฏิบัติเพียง 4 ชิ้น คือ วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตของสรวิชัย เปรมชื่น (2542) เรื่อง “เศรษฐศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่” วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตด้านสังคมวิทยาของอรศุตา เจริญรัต (2543) เรื่อง “การเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย” งานวิจัยของเสรี เสถาลัย (2546) เรื่อง “การสร้างเศรษฐกิจแห่งชาติบนรากฐานเศรษฐกิจชุมชนไทย” และวิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต ของกนกกรัตน์ ยศไกร (2549) เรื่อง “พลังชุมชนและการบูรณาการเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนพุทธ มุสลิม และอาข่าในประเทศไทย” นอกนั้นเป็นการเขียนบทความซึ่งสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยหรืองานศึกษาที่น่าสนใจคืองานของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2542) เรื่อง “เศรษฐศาสตร์บนรากฐานทางวัฒนธรรม”

3) งานศึกษาการปฏิบัติที่ไม่อิงทฤษฎี

เป็นงานศึกษาที่กล่าวถึงการปฏิบัติหรือวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ดำรงอยู่ก่อนแล้ว โดยถือได้ว่าบุคคลเป้าหมายหรือกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาเป็นผู้ปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถใช้เป็นตัวอย่างได้ ได้แก่ การศึกษาโรงเรียนชุมชน กลุ่มสตรีผลิตข้าวปลอดสารพิษ อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ของ วัฒนา มุละชีวี (2546)

นอกจากนี้ยังเป็นบทความที่กล่าวถึงเกษตรกรตัวอย่าง เช่น คุณทองสุข พิมพ์สาร ซึ่งเป็นชาวสระบุรี ของราศี บุรุษรัตนพันธุ์ (2543) บทความที่กล่าวถึงผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ของ ลินลิริ แจ็งคำ (2543) บทความที่กล่าวถึงกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดจันทบุรี ของ พีรชัย กลุขชัย (2543) และบทความที่กล่าวถึงชุมชนราชธานีโอโซน ของ สังคม สัจจกร (2543) เป็นต้น

4.2 ความสำคัญ วาทกรรมของเศรษฐกิจพอเพียง

อภิชัยและคณะ (2546) สรุปว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีสถานภาพที่สำคัญ 2 ประการ คือ การเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ และการเป็นแนวคิดในการดำเนินชีวิต ในการสังเคราะห์ครั้งนี้พบว่า นอกจากแนวทางสองประการดังกล่าวแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงยังถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมและเป็นกระบวนการทางสังคมที่จะเป็นภูมิคุ้มกันให้รู้เท่าทันกระแสโลกาภิวัตน์ด้วย

4.2.1 เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิถีชีวิต

ในระดับปัจเจกบุคคล คราวเรือน เศรษฐกิจพอเพียง คือการดำรงชีวิตในความพอดี มีชีวิตใหม่ คือ หวนกลับมาใช้วิถีชีวิตไทยที่มีหลักสำคัญ คือ ทางสายกลาง มีความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน ประกอบสัมมาชีพ กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ

และอัตภาพ ที่สำคัญคือไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด (สุเมธ 2543)

มีบทความที่ให้ข้อเสนอต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือครัวเรือนเฉพาะสาขาอาชีพ เช่น จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2548) ชี้ว่า ข้าราชการควรใช้ชีวิตทำงานให้พอดี มีบ้านแต่พอดี ดำรงฐานะให้เหมาะสม ขยันทำและทำให้มาก โดยไม่พึ่งคนอื่นมากเกินไป ขณะเดียวกัน ถ้าไม่พึ่งเพื่อแก้ปัญหาการคอร์รัปชันได้มาก มีผลงานหลายชิ้นที่แนะนำให้ครัวเรือนเกษตรกร ทำเกษตรผสมผสานหรือ เกษตรทฤษฎีใหม่ ลดการใช้สารเคมี ลดละเลิกอบายมุข เป็นต้น

ในระดับหน่วยธุรกิจให้ทำอย่างพออยู่พอกินก่อนจะขาย สร้างพื้นฐานของตัวเองให้แน่น ซึ่งจะช่วยให้ทำการค้าหรือแข่งขันได้ ถ้าขายไม่ดีก็ไม่ต้องกลัว ธุรกิจไม่ดีก็ไม่ต้องปลดคนงาน เป็นการพึ่งตนเองที่ก่อให้เกิดการเกื้อกูลกัน

4.2.2 เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินนโยบาย

1) เศรษฐกิจพอเพียงสนับสนุนให้สร้างระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ พึ่งตนเองได้ หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่ตนเองไม่สามารถควบคุมได้ (สุเมธ 2543) สังคมที่พึ่งตนเองได้ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ คือ

(1) **ด้านจิตใจ** ทำสมาธิในสังคมทำตนให้เป็นที่พักแก่ตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

(2) **ด้านสังคม** แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรงเป็นอิสระ ตั้งอยู่บนฐานของเมตตาธรรม

(3) **ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

(4) **ด้านเทคโนโลยี** จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี ต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของประเทศ ควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเองด้วย

(5) **ด้านเศรษฐกิจ** จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ จากนั้นจึงคิดหารายได้ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป หลีกเลี่ยงการก่อหนี้ โดยไม่มีผลตอบแทนที่คุ้มค่าและพยายามลดความเสี่ยงด้านต่างๆ

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2548) เห็นว่าไทยยังขาดภูมิคุ้มกันในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การขาดความภูมิคุ้มกัน คือยังพึ่งพาตนเองไม่ได้และขาดความพอดีในเรื่องสำคัญห้าประการดังที่สุเมธกล่าวถึงข้างต้น

เศรษฐกิจพอเพียงต้องเริ่มจากการเกษตรและการพัฒนาชนบท เพราะเกษตรเป็นฐานวัฒนธรรม ชนบทเป็นฐานภูมิปัญญาและฐานทรัพยากร กระบวนการพัฒนาต้องกระตุ้นให้ชนบทได้ฟื้นขึ้นมา โดยเริ่มต้นจากการปฏิรูปที่ดินที่จริงจัง การฟื้นฟูทรัพยากรและเศรษฐกิจชุมชนให้สามารถพึ่งตัวเองให้ได้ ทำเป็นเครือข่าย จากนั้นเป็นฐานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมที่พึ่งตัวเองได้ (เสน่ห์ จามริก และนิธิ เอียวศรีวงศ์ 2544)

2) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

การพัฒนาคน

รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยปี พ.ศ. 2550 เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน” โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (2550) กล่าวว่า แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาคนต่างก็เน้นให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และการขยายโอกาสให้คนมีชีวิตที่ดีขึ้น แต่แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงมีส่วนที่เพิ่มเติมสองประการ ประการแรก คือ กระบวนการในการวิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนและตัดสินใจ ประการที่สอง คือ การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพื้นฐานจิตใจและจิตวิญญาณ

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) มีพันธกิจที่จะ “พัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรมนำความรอบรู้อย่างเท่าทัน”

การแก้ไขปัญหาสังคมและปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นักวิชาการจะเห็นสอดคล้องกันว่า เศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะปัญหาสังคมและปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ศรีศักร วัลลิโภดม (2543) เห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจที่ควบคุมทั้งสภาพแวดล้อม ควบคุมทั้งปัญหาสังคม หากเศรษฐกิจพอเพียงใช้ได้เต็มพื้นที่ของประเทศ ประเทศไทยจะสามารถฟื้นฟูสังคมและธรรมชาติไปพร้อมกัน นั่นคือ ความหลากหลายทางชีวภาพที่จะสอดคล้องกับความหลากหลายของวัฒนธรรม ทำให้มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจแบบยั่งยืน เสน่ห์ จามริก (2544) ให้ความสำคัญกับฐานทรัพยากรที่เชื่อมโยงกับสิทธิชุมชน

การแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ

นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า ภายใต้อัตลักษณ์เศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาเศรษฐกิจต้องเชื่อมโยงกับฐานชนบทเพราะจะทำให้การพัฒนามีฐานที่มั่นคง (เสน่ห์ จามริก และนิธิ เอียวศรีวงศ์, 2544) เศรษฐกิจพอเพียงคือการสร้างความเชื่อมต่อระหว่างแนวทางการพัฒนาต่างๆ อย่างสอดคล้องและสมดุลกันบนพื้นฐานของการกระจายประโยชน์ให้เหมาะสมกับทุกที่ ภายใต้อัตลักษณ์ที่ดีต่อส่วนรวม (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2548)

ภายใต้หลักการเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจในภาคเกษตรจะมี ความชัดเจนมากที่สุด เพราะมีข้อเสนอค่อนข้างเป็นรูปธรรมที่ตั้งอยู่บนหลักการทฤษฎีใหม่ 3 ขั้น คือ

ขั้นที่หนึ่ง มีความพอเพียง เลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด ขจัดการใช้จ่าย

ขั้นที่สอง รวมพลังกันรูปกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม

ขั้นที่สาม สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการ ในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการ และข่าวสารข้อมูล (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2543)

แต่นักวิชาการอีกส่วนหนึ่งยังเห็นไปไกลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนอกจากจะแก้ปัญหา ความยากจนแล้ว ยังจะเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2548) ซึ่งผู้เสนอมุมมองดังกล่าวไม่ได้อธิบายอย่างมีน้ำหนักพอว่า การประยุกต์ใช้หลักการ เศรษฐกิจพอเพียงจะก่อให้เกิดกระบวนการที่เพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ได้อย่างไร และไม่พบการศึกษาใดๆ ที่จะสนับสนุนประเด็นนี้ เพียงอาจอนุมานได้ว่า การดำเนิน กิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยลดต้นทุนและประหยัดค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นทุนทางการเงิน เพราะเน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำเป็นสำคัญ เมื่อเป็นเช่นนี้ ความสามารถในการแข่งขันจะมีสูงขึ้น

การแก้ไขปัญหาด้านการเมืองการปกครอง มีการนำแนวปฏิบัติเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ หน่วยงานที่ส่งเสริมเชื่อว่าเศรษฐกิจ พอเพียงจะนำไปสู่สันติสุขและความสมานฉันท์ เพราะเศรษฐกิจพอเพียงจะสอดคล้องกับ หลักศาสนาไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธหรือศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะศาสนาอิสลามถือว่าการดำรงชีวิตแบบพอเพียงเป็นหัวใจสำคัญ (วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, 2548) งานของประเวศ วะสี หลายชิ้นจะกล่าวถึงการบูรณาการพื้นที่ระดับจังหวัด และมีงานเขียนอื่นๆ ที่พยายามแนะนำ เศรษฐกิจพอเพียงให้นำไปประยุกต์ใช้โดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และกำนันผู้ใหญ่บ้าน

4.2.3 เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวัฒนธรรม เป็นกระบวนการทางสังคม และเป็นภูมิคุ้มกันให้ ก้าวทันกระแสโลกาภิวัตน์

เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เทคนิคแต่เป็นวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยโลกทัศน์ อุดมการณ์ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และค่านิยม มองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งที่อยู่เหนือมนุษย์ในลักษณะที่เกื้อกูลกันด้วย คนแต่ละคน ไม่ได้เป็นศูนย์กลางของตัวเองแต่ต้องพึ่งพากันและพึ่งพาธรรมชาติ เศรษฐกิจพอเพียงมีอุดมการณ์ ความเสมอภาค โดยเน้นในเรื่อง “ช่วยกัน” มีความสอดคล้องกับค่านิยมดั้งเดิมที่เน้นความเอื้อเพื่อ

เพื่อแผ้ว ความซื่อสัตย์ไว้วางใจ ให้ความสำคัญแก่สิทธิส่วนรวมไม่ใช่สิทธิของบุคคล และความยั่งยืนของธรรมชาติ (เสนห์ จามริก และนิธิ เอียวศรีวงศ์, 2544) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการมองจากข้างในเป็นหลัก เป็นเศรษฐกิจแบบยั่งยืนที่ชาวบ้านอยู่กันมาอย่างเอื้ออาทรต่อกันในวิถีชีวิตเดิมๆ ของคนไทย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2544)

เศรษฐกิจพอเพียงตรงกันข้ามกับเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งที่มีโลกทัศน์แบบแยกส่วน ไม่เห็นความเชื่อมโยงของมนุษย์กับธรรมชาติ ใช้ปัจเจกชนหรือปัจเจกนิยมเป็นฐานในการมองและจัดการกับโลก มุ่งตักตวงความมั่งคั่งมากกว่าสร้างความมั่นคงในชีวิต อุดมการณ์กลายเป็นเรื่องตอบสนองกิเลสมนุษย์ด้วยเทคโนโลยีที่ซับซ้อน มีระบบความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นปัจเจก มีค่านิยมที่กลายเป็นความเห็นแก่ตัว (เสนห์ จามริก และนิธิ เอียวศรีวงศ์, 2544) เศรษฐกิจแบบทุนนิยมมีความไม่เพียงพอ คือ ทำลายทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ทำให้ไปกระทบกับชีวิตชาวบ้านที่ใช้ทรัพยากรเหล่านี้ในการดำรงชีวิต เกิดความขัดแย้งขึ้น ในที่สุดจะนำไปสู่การต่อสู้และรุนแรงขึ้น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2544)

เสนห์ จามริก (2544) เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นมากกว่าการช่วยประคับประคองให้กลุ่มคนยากไร้อยู่รอด หรือมีการเกษตรที่พอเลี้ยงตัวเองได้ แต่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระบวนการทางสังคมเพื่อความอยู่รอดของเศรษฐกิจไทยโดยรวม เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เกี่ยวข้องกับฐานทรัพยากร

กระบวนการทางสังคมที่ทำให้เกิดเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นฐานของความอยู่รอดของสังคม และก้าวทันกระแสโลกาภิวัตน์ด้วยกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการพัฒนาจากฐานราก

ปรีชาและคณะ (2549) สรุปว่า การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการศึกษาชั่วชีวิต การเรียนรู้ใช้แนวทางสหวิทยาการ เป็นแนวคิดครอบคลุมหลายมิติของชีวิตมากกว่าทางเศรษฐกิจ ต้องคิดอย่างเป็นระบบ สามารถวางแผนการประเมินผล มีความคิดวิพากษ์ สร้างสรรค์ และสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย ผสมผสานกันเป็นการสร้างพลังอำนาจให้ชุมชนด้วยวิถีคิด วิถีการผลิต และวิถีชีวิตที่เป็นอิสระจากทุนนิยม สามารถเดินเข้าสู่วิถีทางแห่งความพอเพียงได้ด้วยความเข้มแข็งและด้วยหลักพึ่งตนเองได้ในที่สุด

เศรษฐกิจพอเพียงเน้นการใช้สติปัญญาปกป้องตนเองไม่ให้หลงกระแสโลกาภิวัตน์ โดยให้รู้ถึงเหตุและผลตามสภาพแวดล้อมของไทย รู้จักแยกแยะสิ่งดีสิ่งเลว สิ่งที่เป็นประโยชน์ ตามสภาพความเป็นจริงของบ้านเมืองเป็นที่ตั้ง ให้มีความรัก ความเมตตาที่จะช่วยเหลือสังคมให้รอดพ้นจากภัยพิบัติ และรวมพลังกันด้วยความสามัคคีเป็นหมู่เหล่า ขจัดข้อขัดแย้ง ไปสู่ความประนีประนอม รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง (สุเมธ 2543) การจะบรรลุผลได้ต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อม

ต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (จิรายุ, 2548)

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการนำและกระบวนการทางสังคมที่มีพลวัต มีเป้าหมายดันทางได้แก่การเกษตรขั้นพออยู่พอกินไปสู่ปลายทาง คือ เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนสองสามระดับ โดยมีระบบและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันบนหลักการพึ่งตนเองและนิเวศสัมพันธ์

“และบนพื้นฐานเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นนี้เอง ที่เศรษฐกิจชาติจะพัฒนาตัวพัฒนาขึ้นมาอย่างมั่นคงทั้งในด้านทุนทางสังคม กำลังซื้อ และตลาดภายในประเทศ รวมทั้งเทคโนโลยี ซึ่งจะค่อยๆ ริเริ่มพัฒนาขึ้นมาอย่างมั่นคงยั่งยืนจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญา ที่มีอยู่ภายในชาติ และทั้งที่จะพึงคัดสรรเรียนรู้จากสังคมโลกภายนอก โดยนัยนี้ เศรษฐกิจพอเพียงจึงเท่ากับเป็นเสมือนทำหน้าที่ภูมิคุ้มกันให้กับ “โลกาวัตร” หรือความจำเป็นที่สังคมไทยจะต้องคล้อยตามกระแสโลกได้ เป็นไปในวิถีทางที่เอื้ออำนวยต่อศักดิ์ศรีความเป็นอิสระ เสรี ความมั่นคงยั่งยืน และประโยชน์สุขของประชาชนคนไทยทั้งมวล” (เสน่ห์ จามริก 2549: 71)

4.3 เศรษฐกิจพอเพียงในมิติเศรษฐกิจและสังคม

การศึกษาในมิติเศรษฐกิจและสังคมมีความคาบเกี่ยวกันอยู่มาก โดยเฉพาะกรณีศึกษาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านจึงยากที่จะแยกสองมิตินี้ออกจากกัน

4.3.1 เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปัจจัยนำเข้าจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน หรือเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อยู่แล้วในชุมชน

ปรีชาและคณะ (2549) สรุปว่า ความรู้ของชุมชนไทยในภาคชนบท เรื่องความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียงดำรงอยู่แล้วในวิถีชีวิตชุมชนด้วยอุดมการณ์การผลิตที่แตกต่างจากการผลิตในระบบทุนนิยม งานวิจัยอื่นๆ ที่สนับสนุนข้อสรุปดังกล่าวได้แก่วิทยานิพนธ์คุณฐิบัณฑิต ด้านสังคมวิทยาของอรสุดา เจริญรัต (2543) เรื่อง “การเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย” และวิทยานิพนธ์คุณฐิบัณฑิตของกนกรัตน์ (2549) เรื่อง “พลังชุมชนและการบูรณาการเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนพุทธ มุสลิม และอาช้านในประเทศไทย” แสดงให้เห็นว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ดำรงอยู่แล้วในชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่ง แต่มีองค์ประกอบและเงื่อนไขที่ต่างระดับกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละชุมชนที่ต่างกันทางวัฒนธรรมและสภาพภูมิศาสตร์

อย่างไรก็ตามมีงานศึกษาหลายชิ้น โดยเฉพาะงานที่ศึกษาหรือประเมินโครงการที่สนับสนุนโดยรัฐ มักมีมุมมองคล้ายกันว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นเรื่องใหม่ที่ต้องนำไปเผยแพร่สู่ชุมชน เช่น งานศึกษาเรื่อง “บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง” โดย คลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2545) แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่อง

ของรัฐที่ส่งไปให้ประชาชน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ของรัฐไปอบรมให้แก่เจ้าหน้าที่ส่วนท้องถิ่นให้มีความรู้ที่จะไปเผยแพร่ต่อชาวบ้านต่อไป

ความขัดแย้งของแนวคิดหลังแสดงให้เห็นถึงการขาดความเข้าใจที่ลึกซึ้งของนักวิจัยหรืออาจรวมถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อการดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้เกิดยึดกับรูปแบบหรือนโยบาย หรือวิธีการทำงานแบบสั่งการจากบนลงล่างมากกว่าที่จะเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจฐานคิดและวิถีของชุมชนก่อน เศรษฐกิจพอเพียงอาจดำรงอยู่แล้วในชุมชนหรืออาจ “เคย” ดำรงอยู่และต้องการเพียงการทำความเข้าใจในสิ่งที่ขาดหายไปและทำการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ เพราะดังที่อ้างแล้วในตอนต้น ถึงงานของวันชัย ดันติวิทยพิทักษ์ (2548) ที่พบจากการปฏิบัติงานในพื้นที่ภาคใต้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงจะสอดคล้องกับหลักศาสนาไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธหรือศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะศาสนาอิสลามถือว่าการดำรงชีวิตแบบพอเพียงเป็นหัวใจสำคัญ

ข้อเสนอของรายงานฉบับนี้คือ การทำงานขยายผลควรเริ่มจากการทำความเข้าใจวิถีชุมชน ค้นหาวิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่ดำรงอยู่หรือเคยดำรงอยู่ในชุมชนก่อน

4.3.2 ความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงในมิติทางสังคม

นอกเหนือจากความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วยสามองค์ประกอบสองเงื่อนไขแล้ว ยังมีการให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงหรือความพอเพียงในอีกสองลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการให้ความหมายโดยบุคคล กลุ่ม ชุมชนที่ปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้วจนถือเป็นตัวอย่างได้ ลักษณะที่สอง เป็นการพยายามให้ความหมายของนักวิจัยเพื่อสร้างกรอบการวิเคราะห์

1) ความพอเพียงในความหมายของผู้ปฏิบัติที่ถือเป็นตัวอย่างได้

กนกรัตน์ (2549) สรุปว่านิยามเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนขึ้นอยู่กับโลกทัศน์ทางศาสนา ผสานกับการดำเนินชีวิต ซึ่งมีงานศึกษาอีกหลายชิ้นที่สามารถใช้สนับสนุนข้อสรุปของกนกรัตน์ได้

แนวคิดในระดับกลุ่ม ชุมชนที่ปฏิบัติสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ก่อนแล้วและพบได้ในการทบทวนวรรณกรรม ได้แก่แนวคิดของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดจันทบุรี และแนวคิดของชุมชนราชธานีโสภ จังหวัดอุบลราชธานี

แนวคิดของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดจันทบุรี มีความพอเพียงเจ็ดประการ ประกอบด้วย พอเพียงสำหรับทุกคน จิตใจพอเพียง สิ่งแวดล้อมพอเพียง ชุมชนเข้มแข็ง ปัญญาพอเพียง วัฒนธรรมพอเพียง ความมั่นคงพอเพียง (พิรัชย์ กลุขชัย, 2543)

ชุมชนราชธานีโสภ จังหวัดอุบลราชธานีมีหลักการสามประการ คือ 1) ศีลเด่น 2) เป็นงาน 3) ชาญวิชา หลักการทั้งสาม สอดคล้องกับความป็นเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1) มีความเป็นคนดี มีศีลธรรม (ศีลเด่น) 2) มีความสามารถพึ่งตนเองได้และสามารถผลิตเพื่อมีส่วนเกินให้แก่คน

ที่อ่อนแอในสังคม (เป็นงาน) และ 3) มีสติปัญญารู้จักแก้ไขปัญหาเมื่อต้องเผชิญและคิดอ่านปรับปรุงให้ดีกว่าเดิมไม่หยุดความรู้กับที่ (ชาญวิชา) (สังคม สัจจร, 2543)

2) ความหมายของความพอเพียงในกรอบคิดของนักวิจัยด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา

ในการทำงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในระยะแรกๆ (ต้นทศวรรษ 2540) ที่ความรู้ทางทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงยังไม่กว้างขวางเพียงพอ นักวิจัยพยายามสร้างความหมายและกรอบแนวคิดเกี่ยวกับความพอเพียงเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ของตน ความหมายจึงขึ้นอยู่กับการศึกษาของนักวิจัย โจทย์ของการวิจัยและระดับของกลุ่มเป้าหมาย ที่ศึกษาว่าเป็นระดับปัจเจกหรือระดับชุมชน สังคม แต่การศึกษานี้ในระยะหลัง จะให้ความหมายโดยพยายามประยุกต์ใช้ หรือ ตีความจากองค์ประกอบสามห่วงสองเงื่อนไข

งานศึกษาด้านสังคมวิทยาของอรสุตา (2543) เรื่อง “การเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย” ให้ความหมายและขอบเขตของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนว่า หมายถึง ศักยภาพการผลิตที่สามารถตอบสนองความต้องการบริโภคอย่างพอเพียงและสมดุล โดยเป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตที่อยู่บนดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ และภายในจิตของมนุษย์ ไม่ว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือแยกย่อยออกไปเช่นใด สังคมก็สามารถปรับตัวเพื่อรักษาความพอเพียงและดุลยภาพไว้ด้วยกลไกของกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ที่สอดคล้องและยืดหยุ่นไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงนั้น ด้วยเหตุนี้เศรษฐกิจพอเพียงจึงมีลักษณะเป็นพลวัตรที่มีจุดดุลยภาพที่เคลื่อนไปได้หลายระดับ

การปฏิบัติหรือการดำเนินชีวิตที่เป็นเศรษฐกิจพอเพียง

สกล พรหมสิน (2546) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชาชน ตำบลหงษ์เจริญ อำเภอนาทม จังหวัดอุดรธานี ได้สรุปกรอบแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลแบบเศรษฐกิจพอเพียง ว่าหมายถึง รูปแบบปฏิบัติบนพื้นฐานของการได้รับ (1) ปัจจัยสี่พอเพียง (2) การได้รับการศึกษาถ้วนทั่ว (3) ครอบครัวเข้มแข็ง และ (4) มีรายได้พอเพียงสำหรับสมาชิกในครอบครัวตามความต้องการจำเป็นพื้นฐานของบุคคล

ปัจจัยสี่พอเพียง หมายถึง การได้รับปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่มอย่างพอเพียง **การศึกษาถ้วนทั่ว** หมายถึง รูปแบบการได้รับบริการการศึกษาขั้นต่ำตามที่กฎหมายกำหนด **ครอบครัวเข้มแข็ง** หมายถึง การที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวรักใคร่ปรองดอง สามัคคีกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละให้แก่กัน เข้าใจและยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัว ให้อภัยสมาชิกในครอบครัวได้ และให้ความช่วยเหลือในยามที่สมาชิกในครอบครัวประสบปัญหาต่างๆ **รายได้พอเพียง** หมายถึง การมีรายรับ

ที่พอเพียงภายในครอบครัว ทำให้มีเงินออมเหลือเก็บไว้ รวมถึงการไม่เป็นหนี้ใดๆ ทั้งสิ้น โดยองค์ประกอบการดำเนินชีวิตที่พอเพียงเช่นนี้ จะนำไปสู่ **คุณภาพชีวิตที่พอเพียง** หมายถึง การมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี (สกล พรหมสิน, 2546) อย่างไรก็ตาม การศึกษาไม่ได้ประเมินว่า การนิยามดังกล่าวมีความเหมาะสมหรือไม่

พระมหาสิทธิพงษ์ สิทธิเมธี (สุคใจ) (2544) กำหนดตัวชี้วัดที่สะท้อนวิธีการดำเนินชีวิตที่พอเพียงของปัจเจกบุคคล ได้แก่ 1) การใช้จ่ายด้านปัจจัยการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน 2) ความเพียงพอด้านปัจจัยการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน 3) เครื่องมือในการประกอบอาชีพ 4) กิจกรรมอาชีพ วัดด้วยมูลค่าของสิ่งที่ผลิตเพื่อกินเอง มูลค่าของสิ่งที่ผลิตเพื่อใช้เอง และมูลค่ารายได้รวมจากสิ่งที่ผลิตเพื่อกินเองใช้เอง ต้นทุน รายได้ และกำไร จากการประกอบอาชีพ 5) กิจกรรมด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ วัดโดย เงินออม และหนี้สิน

จะเห็นได้ว่า ตัวแปรความพอเพียงด้านปัจจัยสี่ และความพอเพียงด้านรายได้ เป็นตัวแปรร่วมที่สะท้อนความพอเพียงในระดับปัจเจกบุคคลในงานวิจัยหลายๆ ชิ้น

ความเข้าใจ เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียง

พระมหาสิทธิพงษ์ สิทธิเมธี (สุคใจ) (2544) ใช้ตัวชี้วัดความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการตระหนักในคุณค่าของการช่วยเหลือตนเอง ความพอใจกับชีวิตความเป็นอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียง ความภาคภูมิใจของตนเอง และการตัดสินใจเลือกวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งน่าจะถือได้ว่า ตัวชี้วัดดังกล่าวเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปัจเจกบุคคล

4.3.3 ความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงในมิติด้านเศรษฐกิจ

งานชิ้นสำคัญที่พยายามทำความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงในมิติทางด้านเศรษฐกิจ คือ ผลงานเอกสารประกอบการสัมมนาประจำปีของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ในปี พ.ศ. 2542 มิติทางเศรษฐกิจที่ศึกษา สัมมนาและระดมสมองมีความหลากหลายในหลายภาคส่วน ทั้งเศรษฐกิจมหภาค การเกษตร การเงิน การค้า เป็นผลงานที่แสดงให้เห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้หลายมิติ หลายสาขาทางเศรษฐกิจ ไม่เฉพาะภาคเกษตร การนำเสนอแม้จะมีบทความหลากหลายชิ้น แต่ก็มีความชัดเจนในการตีความไปในทิศทางเดียวกันของความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และกลายเป็นงานสำคัญที่ถูกใช้อ้างอิงและเป็นกรอบคิดหลักที่ถูกนำไปใช้ในการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงในมิติด้านเศรษฐกิจหรือเศรษฐศาสตร์ในระยะต่อมา

เป็นที่น่าสังเกตว่า งานเขียนด้านเศรษฐกิจพอเพียงในระยะต่อมาหลายชิ้น ใช้แนวทางการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงตามเอกสารประกอบการสัมมนาของทีดีอาร์ไอในการอ้างอิงหรือลอกไปใช้ จึงทำให้งานเขียน โดยเฉพาะบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในระยะหลัง

หลายงานไม่มีความแตกต่างกัน และไม่อาจสรุปได้ว่าผู้เขียนทุกคนมีความเข้าใจที่ถูกต้องลึกซึ้งตรงกัน

บทความต่างๆ มีทิศทางในการเขียนวิเคราะห์คล้ายกัน คือ เริ่มจากปัญหาการพัฒนาที่ไม่สมดุล และการดำรงชีวิตตามกระแสทุนนิยม ส่วนใหญ่กล่าวถึงความพอเพียงในทิศทางเดียวกัน คือต้องเริ่มต้นจากฐานที่มีอยู่ และเน้นสร้างความเข้าใจคำว่าพอเพียง ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ การมีเหตุผล ความพอประมาณ มีคุณธรรมเช่นความซื่อสัตย์ และความพอเพียงใช้ได้กับทุกเรื่องไม่ใช่เฉพาะกับการเกษตรเท่านั้นซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการขยายผลการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

ในความเข้าใจของผู้เกี่ยวข้องทางเศรษฐกิจหรือเศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ว่าด้วยแก่นคุณค่า เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตแบบไทย (อานันท์ ปันยารชุน 2542, วิโรจน์ ณ ระนอง 2542, สุเมธ ตันติเวชกุล 2543) องค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งไม่ใช่ระบบเศรษฐกิจแต่อยู่ที่วิถีชีวิต

ปัจจัย (input) ที่จำเป็นต่อการเป็นเศรษฐกิจพอเพียงคือเรื่องคุณธรรม และความรู้ **กระบวนการ (process)** คือ ความมีเหตุผล ความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกัน (อานันท์ ปันยารชุน 2542) งานด้านเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นเหมือนกันว่า **ผลผลิต (output)** ของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความมั่นคง ความสมดุล และการพัฒนาที่ยั่งยืน (อานันท์ ปันยารชุน 2542, ทิธีอาร์โอ 2542) โดยอาจจะตีความทั้งทางด้าน ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนทางสังคม และทุนทางสิ่งแวดล้อม (สันติ บางอ้อ, 2542) อย่างไรก็ตาม ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์ กล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนว่ายังขาดกรอบแนวความคิดหรือปรัชญาที่จะช่วยทำให้แนวทางปฏิบัติด้านต่างๆ สอดคล้องกลมกลืนซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงน่าจะเป็นปรัชญาที่หลอมความคิดทุกอย่างเข้าด้วยกัน (ทิธีอาร์โอ 2542)

การพิจารณาว่า เศรษฐกิจพอเพียงจะนำไปสู่ความมั่นคง ความสมดุล และความยั่งยืนเป็นแนวคิดที่ยอมรับกันอยู่ทั่วไปในงานศึกษาระยะต่อมา (เช่น อารีย์ 2547)

1) การเปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

นักเศรษฐศาสตร์เห็นว่าเศรษฐศาสตร์กระแสหลักและเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกันสามารถเชื่อมโยงกันได้ ในหลักการสำคัญๆ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกัน (สมชัย จิตสุชน 2542, มนตรี สิงหะวาระ และเริงชัย ดันสุชาติ 2547)

ผลงานการศึกษาวិเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละองค์ประกอบเทียบเคียงกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์มีไม่มากนัก ที่ปรากฏเป็นเอกสารคือบทความของ มนตรี สิงหะวาระ และเริงชัย ดันสุชาติ (2547) และงานของกอบศักดิ์ ภูตระกูล เนื่องจากกอบศักดิ์มิได้นำเสนอในลักษณะเป็นบทความที่สามารถนำมาอ้างอิงได้ งานสังเคราะห์นี้จะกล่าวถึงเฉพาะงานของ มนตรี สิงหะวาระ และเริงชัย ดันสุชาติ (2547)

บทความของ มนตรี สิงหะวาระ และเริงชัย ดันสุชาติ (2547) วิเคราะห์เทียบเคียงความพอประมาณกับหลักการเลือกที่ดีที่สุด (Optimization) ความมีเหตุผลกับกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) และการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวกับกระบวนการจัดการกับความเสี่ยง (Risk management)

แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญในการอธิบายถึงพฤติกรรมทางเลือกของบุคคล คือ หลักการเลือกที่ดีที่สุด (optimization) และแนวคิดความมีเหตุผลภายในขอบเขต (bounded rationality) การเลือกที่ดีที่สุด คือการที่บุคคลมุ่งที่จะเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้กับตนเอง โดยมีเงื่อนไขข้อจำกัดของทรัพยากร ซึ่งสิ่งที่ดีที่สุดของแต่ละบุคคลมีไม่เท่ากัน มุมมองความเสี่ยงที่แตกต่างกัน สิ่งที่ดีที่สุดของแต่ละคนอาจไม่ทำให้เกิดสิ่งที่ดีที่สุดของสังคมก็ได้ หลักเกณฑ์ความพอประมาณ จึงเป็นทางเลือกที่สำคัญในการแก้ปัญหาดังกล่าว หลักความพอประมาณสามารถใช้เป็นกลไกสำคัญเพื่อทำให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ ในส่วนของความมีเหตุผลภายในขอบเขต ถือได้ว่า มีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความมีเหตุผลตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการสั่งสมของความรู้และประสบการณ์ ต้องคำนึงถึงผลและการเลือกวิธีที่ถูกต้องตามหลักเหตุผล และเงื่อนไขทางความรู้และคุณธรรม ในขณะที่ความมีเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์ค่อนข้างที่จะมีทัศนะที่คับแคบกว่า เพราะคิดถึงแต่สิ่งที่ดีที่สุดโดยไม่ได้นำถึงเงื่อนไขด้านคุณธรรมจึงไม่มีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะทำให้มีการพัฒนาต่อยอดได้ (มนตรี สิงหะวาระ และเริงชัย ดันสุชาติ, 2547)

การมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจตามแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์และเศรษฐกิจพอเพียงมีความคล้ายคลึงกัน คือมีการกระจาย ป้องกัน และลดความเสี่ยง ส่วนที่แตกต่างกันคือ วิธีการตัดสินใจ ขณะที่เศรษฐกิจพอเพียงยึดหลักทางสายกลางซึ่งเป็นข้อเสนอแนะจากประสบการณ์จริง แต่เศรษฐศาสตร์ใช้หลักการเลือกที่ดีที่สุด ซึ่งเป็นมุมมองทางทฤษฎี

มนตรี สิงหะวาระ และเริงชัย ดันสุชาติ (2547) สรุปว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีทั้งส่วนที่สอดคล้องและแตกต่างจากเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก โดยเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เพื่ออธิบายและนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้ดีและลึกซึ้งกว่า เพราะทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มักจะเต็มไปด้วยข้อสมมุติ เศรษฐศาสตร์กระแสหลักจึงสามารถนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อให้ผลของนโยบายทางเศรษฐกิจเกิดประโยชน์สูงสุด และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะสอดคล้อง และช่วยส่งเสริมให้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มีความสมบูรณ์มากขึ้น

¹ ในการสัมมนา กอบศักดิ์ ภูตระกูล ยกตัวอย่างว่าพฤติกรรมที่สมเหตุสมผลในส่วนที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความมีเหตุผลในขอบเขตของการไม่ชอบหลีกเลี่ยงความเสี่ยง ไม่โลก

งานศึกษาของนักเศรษฐศาสตร์หลายท่าน เช่นงานที่นำเสนอในการสัมมนาประจำปี พ.ศ. 2542 ของทีดีอาร์ไอ ให้ความสำคัญกับประเด็นความเสี่ยงและภูมิคุ้มกัน ซึ่งน่าจะเป็นเพราะ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เองก็ให้ความสำคัญกับประเด็นนี้

จะเห็นได้ว่า งานของมนตรีและเริงชัย และงานของนักเศรษฐศาสตร์หลายท่าน ยังลงมมององค์ประกอบต่างๆ แบบแยกส่วน และมองข้ามความเชื่อมโยงของคุณธรรมกับองค์ประกอบอื่นๆ (ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน) เช่น ความพอประมาณในพุทธเศรษฐศาสตร์ จะอยู่บนฐานคิดเชิงคุณธรรมที่ไม่เบียดเบียนตัวเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่นรวมทั้งธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การไม่เบียดเบียนนั้นต้องสร้างให้เกิดจากจิตสำนึกที่อยู่ภายในจิตใจ ในขณะที่เศรษฐศาสตร์กล่าวถึงความพอประมาณโดยซึ่งนำหนักของประโยชน์กับต้นทุน ความพอประมาณ “ที่พึงปรารถนา” ในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ต้องซึ่งนำหนักประโยชน์กับต้นทุนรวมทั้งที่เกิดกับตัวเอง (เบียดเบียนตนเอง) และต้นทุนที่เกิดกับสังคมและสิ่งแวดล้อม (เบียดเบียนผู้อื่น) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ไม่ให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกดังกล่าวให้แก่ปัจเจกบุคคล แต่กลับเน้นการใช้กลไกภายนอกเข้ามาสร้างแรงจูงใจให้กระทำให้ถูกต้อง เช่น การใช้อำนาจรัฐ ในการเก็บภาษีผู้ก่อผลกระทบภายนอก เป็นต้น

สิ่งที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงระหว่างทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลักกับเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์วิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์บนข้อสมมติว่า ผู้บริโภคมีความพอใจแบบไม่อิ่มตัว (nonsatiation) ในขณะที่เศรษฐกิจพอเพียงมีหลักการพื้นฐานว่า ‘ไม่โลภและรู้จักพอ’ แต่หากกำหนดขอบเขตของความพอใจไว้ในระดับหนึ่ง หลักคิดของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาคเรื่องพฤติกรรม ผู้บริโภคสามารถเปรียบเทียบกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังที่มนตรีและเริงชัย กล่าวไว้ข้างต้น

อย่างไรก็ตาม เป็นที่ยอมรับกันว่า เศรษฐกิจพอเพียงก้าวข้ามขอบเขตทางเศรษฐศาสตร์ และเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญในฐานะปรัชญา (อานันท์ ปันยารชุน 2542) ไม่ใช่ทฤษฎี เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่สามารถนำไปประยุกต์ปฏิบัติได้กับทุกภาคส่วน ทุกระดับ แต่ในการนำไปปฏิบัตินั้นต้องตั้งอยู่บนเงื่อนไขที่เหมาะสมซึ่งแตกต่างกันไป โดยมีที่จะกล่าวถึง เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน

ประเด็นในเรื่องนี้ทั้งหมดเป็นประเด็นที่น่าสนใจและมีความสำคัญมากเกี่ยวกับความลึกซึ้ง ในการทำความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าหากไม่เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นแนวคิดของ การดำรงชีวิตที่อยู่บนทางสายกลางที่ถูกกำกับโดยความรู้ถึงคุณธรรม หรือโดยปัญญาที่ถูกควบคุม โดยสติ แล้วแยกองค์ประกอบเศรษฐกิจพอเพียงไปอธิบายถึงความมีเหตุผล ความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกันในลักษณะที่เป็นการแยกส่วนออกจากกัน ก็จะเห็นได้ชัดว่าทุกองค์ประกอบ

² จากการสนทนาแลกเปลี่ยนความเห็นหลายครั้งระหว่าง ชยันต์ ดันดิวิศาการ กับ ปัทมาวดี ชูชุกิ

มียุ่แล้วในเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ซึ่งจะอธิบายต่อไปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงส่วนหนึ่ง สอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ซึ่งก็จะมีคำถามสำคัญตามมาว่าถ้าสอดคล้องกับ เศรษฐศาสตร์กระแสหลักแล้วทำไมจึงต้องมีเศรษฐกิจพอเพียงอีก นอกจากนั้นยังมีคำถามต่อไปอีก ว่าเศรษฐกิจทุนนิยมซึ่งมีทฤษฎีในเศรษฐศาสตร์กระแสหลักรองรับ มีปัญหาหรือมีความแตกต่าง จากเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร

ปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดจากความไม่เข้าใจองค์ประกอบเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะที่เป็น องค์กรที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันทั้งหมดที่มีคุณธรรมหรือสติ และปัญญา เป็นปัจจัยที่กำกับ ความคิดและการตัดสินใจในการกระทำทุกชนิด การวิเคราะห์แบบแยกส่วนนั้นเป็นวิธีการวิเคราะห์ ทางวิทยาศาสตร์แบบตะวันตกเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการศึกษา ที่เกี่ยวกับวัตถุและพลังงาน ซึ่งนำมาใช้เป็นวิธีวิทยาของวิชาเศรษฐศาสตร์ที่พัฒนามาจากตะวันตก ด้วย ดังนั้นถ้าจำแนกองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงออกเป็นแต่ละส่วนแบบวิธีวิทยาดังกล่าว ผลจึงมีความเหมือนกันหรือสอดคล้องกัน แต่ถ้าหากพิจารณาแบบเป็นองค์กรรวมและเชื่อมโยง ในลักษณะอทัปปัจจตาในพุทธธรรมก็จะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน ประเด็นนี้จึงเป็นประเด็น ที่พึงระมัดระวังอย่างยิ่งว่าการเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงอย่างลึกซึ้งจะต้องไม่ใช้วิธีวิทยาแบบตะวันตก

2) การเปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจทุนนิยม

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดเศรษฐกิจทุนนิยม

ลำดับที่	ประเด็นการพัฒนา	เศรษฐกิจพอเพียง	เศรษฐกิจทุนนิยม
1	เป้าหมายหลัก	เน้นการพึ่งตนเองได้ การกระจายรายได้ ที่เป็นธรรม	เน้นประสิทธิภาพ ความเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ
2	วิธีการ	เน้นกลุ่มชุมชน สหกรณ์ เศรษฐกิจชุมชน	เน้นปัจเจกบุคคล ทุนเอกชน องค์กรเร ชุรกิจ
3	ค่านิยม	เน้นร่วมแรงร่วมใจร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูล สามัคคีธรรม	เน้นการแข่งขันแบบแพ้คัดออก ปลาใหญ่ กินปลาเล็ก
4	แรงจูงใจ	เน้นสำนึกสาธารณะ จิตใจต่อส่วนรวม ความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน พึ่งพาอาศัยกัน	เน้นกำไร วัตถุนิยม บริโภคนิยม
5	ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม	เน้นความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจชีวิตสังคม กับระบบนิเวศน์	เน้นพัฒนาอุตสาหกรรมนำหน้าสิ่งแวดล้อม
6	เทคโนโลยี	เน้นเทคโนโลยีชั้นกลางภูมิปัญญาที่รับใช้ ชุมชน	เน้นไฮเทค เทคโนโลยีราคาแพงภูมิปัญญา ฝรั่ง
7	โลกาภิวัตน์	เน้นความแข็งแกร่งโครงสร้างระบบภายใน ชาติ ควบคุมการเข้าสู่โลกาภิวัตน์	เปิดเสรีเต็มที่สู่โลกาภิวัตน์

ที่มา: วิวัฒน์ชัย อัครดกร อ้างถึงใน สุวินัย เกิดทับทิม (2549)

จากการศึกษาของ นฤมล นิราทร และคณะ(2548) เรื่อง “เศรษฐกิจนอกระบบภาคทางการในเมืองเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง” พบว่า มีกระบวนการที่แตกต่างกันในการเชื่อมโยงเศรษฐกิจนอกระบบภาคทางการและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ กระบวนการของเศรษฐกิจกระแสหลัก ต้องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจนอกระบบภาคทางการที่มีมูลค่ามหาศาลเข้าสู่เศรษฐกิจภาคทางการ โดยมีเป้าหมายที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นกระบวนการของประเทศไทย แต่กระบวนการเศรษฐกิจพอเพียง ต้องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจนอกระบบภาคทางการให้เป็นเศรษฐกิจทางเลือกนอกกระแสหลัก และเป็นช่องทางการพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มคนยากจนและคนชายขอบของการพัฒนากระแสหลักให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมและมีความมั่นคง รวมทั้งเป็นทางเลือกของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบอภิวัดน์ท้องถิ่น(Localization) หรือชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ซึ่งจุดเด่นก็คือ การมุ่งการพัฒนาที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง แต่ก็มิได้ปฏิเสธระบบทุนนิยม เนื่องจากยังยอมรับการสะสมทุนเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าและเจริญเติบโตของผู้ประกอบการอาชีพ แต่ให้เป็นระบบทุนนิยมที่เริ่มต้นในระดับท้องถิ่น และกำกับด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สุวินัย เกิดทับทิม (2549) สรุปว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริและแนวทางเศรษฐกิจทุนนิยม สามารถดำเนินการควบคู่กันได้ และเป็นการเติมเต็มซึ่งกันและกัน และเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยลดความยากจนในชนบท สอดคล้องกับเครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคม (2549) ที่เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้ปฏิเสธทฤษฎีที่เน้นการแข่งขันโดยสิ้นเชิง แต่เป็นการขยายมุมมองและเข้าไปเสริมให้เทคนิคและแนวทางดังกล่าวให้ก่อให้เกิดประโยชน์ได้มากยิ่งขึ้น และไม่ได้ปฏิเสธโลกาภิวัตน์ เช่นเดียวกับ “รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2550” โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย ที่เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของการอยู่ได้เป็นอย่างดีกับโลกาภิวัตน์ไม่ใช่เป็นการปฏิเสธโลกาภิวัตน์โดยสิ้นเชิง แต่ในขณะเดียวกันนักนิเวศวิทยาที่มีชื่อเสียงในโลกปัจจุบัน ที่มีชื่อว่า Wolfgang Sachs มีความเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงน่าจะนำมาใช้กับผู้ที่มิฐานะดีแล้วในสังคมจำนวนน้อยเพราะคนยากจนส่วนใหญ่มีชีวิตอยู่อย่างพอเพียงแล้ว แต่ถ้าจะใช้กับคนยากจนจะต้องมีข้อสมมติฐานเพิ่มเติมว่าสาเหตุของความยากจนของคนเหล่านี้เกิดจากไม่เข้าใจความหมายของการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง อีกทั้งไม่มีเทคโนโลยีที่จะช่วยทำให้มีรายได้และมีชีวิตอยู่อย่างพอเพียงได้ถ้าหากเป็นเหตุผลเรื่องเทคโนโลยีหรือฐานทรัพยากรก็มีใช่เป็นประเด็นของเศรษฐกิจพอเพียง แต่เป็นเรื่องที่จะต้องช่วยให้พวกเขาเหล่านั้นได้มีความรู้เทคโนโลยีและฐานทรัพยากร ดังนั้นข้อสรุปที่น่าจะใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุดก็คือ กระแสโลกาภิวัตน์เป็นสิ่งที่เศรษฐกิจพอเพียงไม่มีพลังเพียงพอที่จะจัดการอะไรได้จึงจำเป็นต้องยอมรับการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ แต่เศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้สามารถอยู่ได้อย่างปลอดภัยภายใต้กระแสเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์

3) การวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจสังคมภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

การใช้ความหมายกับเศรษฐกิจพอเพียงมักขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์การนำไปใช้ประโยชน์ อาทิเช่น หน่วยงานภาครัฐ ด้านเศรษฐกิจจะให้ความสำคัญกับความสมดุลของระบบเศรษฐกิจ การพึ่งตนเอง ตลอดจนการใช้ความรู้ ซึ่งเกิดจากการมีข้อมูลที่ครบถ้วน หน่วยงานที่ทำหน้าที่ด้านข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอธิบายสาเหตุของวิกฤติเศรษฐกิจในกรอบของเศรษฐกิจพอเพียงว่า วิกฤติเศรษฐกิจเกิดจากการขาดข้อมูลที่ดีพอ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542)

เศรษฐกิจภาพรวม

งานศึกษาและบทความต่างๆ มีทิศทางในการเขียนวิเคราะห์คล้ายกัน คือ เริ่มจากชี้ปัญหา การพัฒนาที่ไม่สมดุลและการดำรงชีวิตตามกระแสทุนนิยม โดยเฉพาะปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 สาเหตุของปัญหาเกิดจากความไม่พอเพียงทั้งการบริโภค การลงทุน การก่อหนี้ การบริหารเศรษฐกิจที่ขาดภูมิคุ้มกัน การขาดความสมดุลในการพัฒนาประเทศ ไม่เป็นไปตามทางสายกลาง การแข่งขันระหว่างประเทศอย่างไม่พอเพียง (ทีดีอาร์ไอ 2542) นั่นคือ ส่วนใหญ่วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาจาก “กระบวนการ” ในการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับหลักการพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน

อย่างไรก็ตาม การอธิบายว่าเศรษฐกิจของประเทศที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะอย่างไรนั้น มีคำอธิบายที่แตกต่างกันอยู่สองกระแส แนวทางแรกอธิบายตามกรอบคิดกระแสหลักผนวกกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบอ่อนๆ (weak sustainability)³ แนวทางที่สองเป็นการตีความที่สอดคล้องกับกระแสเศรษฐกิจทางเลือกมากกว่า⁴

ภายใต้แนวคิดแบบกระแสหลัก ภาคเศรษฐกิจมหภาคควรเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ และยั่งยืน มีความเท่าเทียมและเป็นธรรม การบริโภคมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของผู้บริโภคให้พอประมาณ อยู่ภายใต้ความจำกัดของรายได้ รู้คุณค่า มีการออม การผลิตมีความพอประมาณ กับการต้องการบริโภคของตนเองและตลาด พอประมาณกับขีดความสามารถในการบริหาร

³ weak sustainability เป็นการขยายทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การพัฒนาตามแนวกระแสหลักให้ครอบคลุมประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยมีสมมติฐานที่สำคัญคือ ทุนธรรมชาติ ทุนมนุษย์ และทุนที่มนุษย์สร้างเป็นสิ่งที่ทดแทนกันได้

⁴ ในความเป็นจริงยังไม่สามารถสรุปได้ว่า สังคมไทยเห็นพ้องต้องกันว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจทางเลือก ดังเช่นข้อสรุปในงานสังเคราะห์ของ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ (2549) ทั้งนี้เพราะนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเองก็ยังอ้างว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบสามห่วงที่สอดคล้องกับแนวทางตามทฤษฎีของตน เพียงแต่ประเทศไทยมีปัญหาในการดำเนินนโยบายและปัญหาในทางปฏิบัติ

จัดการได้ผลตอบแทนปกติ⁵ มีความเสี่ยงต่ำ มีภูมิคุ้มกันเพียงพอ การผลิตสอดคล้องกับทรัพยากร มีความสมดุลกับความต้องการด้านอื่นๆ มีศีลธรรม ใช้เทคนิคที่เหมาะสมกับทรัพยากร ประหยัดทรัพยากร สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ ทดแทนปัจจัยที่ใช้แล้วหมดไปด้วยปัจจัยที่สร้างขึ้นใหม่ได้ รักษาสภาพแวดล้อม ผลิตโดยคำนึงถึงผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่มีชีวิตอยู่ในอนาคต (ทีดีอาร์ไอ, 2542)

การอธิบายอีกแบบหนึ่งเป็นการอธิบายความสอดคล้องกับเศรษฐกิจทางเลือก โดยอธิบายว่า การพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ การให้คนในสังคมได้พัฒนาตาม ศักยภาพของตนเอง รวมถึงการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนไทยจากการคิดแบบแยกส่วนมาเป็นการคิดแบบบูรณาการ เน้นจากการสร้างสมรรถนะทางเศรษฐกิจให้ชุมชนเข้มแข็ง ยุทธศาสตร์หนึ่งก็คือ การเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชาวบ้านและเศรษฐกิจชุมชน (อารีย์ เชื้อเมืองพาน, 2547) ระบบเศรษฐกิจพอเพียง คือการออกแบบให้ส่วนล่างของสังคม มีเศรษฐกิจพึ่งตนเอง หรือเศรษฐกิจมั่นคง และเศรษฐกิจข้างบนเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจข้างล่าง ต่างส่งเสริมซึ่งกันและกัน(ประเวศ วะสี, 2549) การอธิบายแบบนี้ คือ การเลือกที่จะไม่พัฒนา ประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจกระแสหลักโดยมีความหวังว่าถ้ามีการพัฒนาตามแนวทางนี้เป็นหลัก ในที่สุดเศรษฐกิจพอเพียงก็เป็นการพัฒนากระแสหลักเพียงอย่างเดียวอย่างน้อยสำหรับประเทศไทย

ภาคการเกษตรและชนบท

การอธิบายลักษณะที่นับได้ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในการประชุมกลุ่มย่อยของทีดีอาร์ไอ (2542) คือมีการอธิบายว่าการเกษตรเชิงพาณิชย์และเกษตรส่งออกอาจเป็นเศรษฐกิจพอเพียงได้ ถ้ารักษาสมดุลของผลผลิตกับความต้องการบริโภค เพิ่มผลตอบแทนแก่เกษตรกร มีการกระจาย ความเสี่ยงในภาพรวมของประเทศ การพัฒนาเกษตรในเชิงพาณิชย์ในพื้นที่เหมาะสมภายใต้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยให้ประเทศไทยสร้างรายได้และนำเข้าเฉพาะสินค้าที่จำเป็น

แนวทางปฏิบัติทางด้านการพัฒนาการเกษตรและชนบท จึงควรเน้นกระบวนการเรียนรู้ และการสะสมภูมิปัญญาของเกษตรกร การพัฒนาเกษตรในเชิงพาณิชย์ในพื้นที่เหมาะสมภายใต้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยให้ประเทศไทยสร้างรายได้ด้วยการสนับสนุนภาคธุรกิจ เอกชนที่สร้างความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก พัฒนาศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรให้ เข้มแข็งและมีบทบาทในเชิงพาณิชย์ได้

⁵ในความหมายทางเศรษฐศาสตร์หมายถึงปัจจัยการผลิตต่างๆ ได้ผลตอบแทนเท่ากับค่าเสียโอกาสของ การใช้ปัจจัยการผลิตนั้นๆ ผู้ประกอบการไม่มีกำไรส่วนเกินหรือกำไรเกินปกติ

เกษตรทฤษฎีใหม่สามารถช่วยลดรายจ่ายและลดความเสี่ยงได้ในพื้นที่ที่เหมาะสม และเกษตรกรมีความพร้อม ระบบเกษตรยั่งยืนทุกรูปแบบล้วนแต่สอดคล้องกับปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง มีความจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องและการสนับสนุน ที่สอดคล้องจากหน่วยงานของรัฐ

วิโรจน์ ณ ระนอง (2542) ให้ความสนใจในประเด็นเรื่องความเสี่ยงในภาคเกษตร ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและเปราะบางที่สุดใน ภาคเกษตร วิโรจน์ชี้ว่าความเสี่ยงจากผลกระทบจากภายนอกและการสร้างภูมิคุ้มกันให้ ภาคเกษตรของไทยจำเป็นต้องแยกพิจารณาในระดับมหภาค และระดับจุลภาคควบคู่กัน เพราะการที่เกษตรกรส่วนใหญ่เลือกใช้แบบแผนการผลิตที่มีลักษณะกระจายความเสี่ยงหรือประกัน ความเสี่ยงด้วยตนเอง ซึ่งทำให้เกษตรกรแต่ละรายมีความเสี่ยงน้อย ไม่ได้หมายความว่าจะทำให้ ความเสี่ยงในระดับมหภาคน้อยตามไปด้วย และในทางกลับกัน การที่เศรษฐกิจระดับมหภาค เป็นเศรษฐกิจที่มีการกระจายความเสี่ยงและมีภูมิคุ้มกันจากความผันผวนภายนอกค่อนข้างดี ไม่ได้หมายความว่าเกษตรกรแต่ละรายจะมีการกระจายความเสี่ยงที่ดีเช่นเดียวกัน ความเสี่ยงใน ภาคเกษตรสามารถแยกย่อยเป็นสี่ด้าน คือ ความเสี่ยงด้านราคาสินค้าเกษตร ความเสี่ยงด้านราคา และการพึ่งพาปัจจัยการผลิตสมัยใหม่จากต่างประเทศ ความเสี่ยงด้านธรรมชาติ น้ำ โรคระบาด และความเสี่ยงในด้านแบบแผนการเกษตร (วิโรจน์ ณ ระนอง, 2542)

ถ้าภาคเกษตรกรรมของไทยมีการกระจายความเสี่ยงที่ดีขณะที่เกษตรกรแต่ละรายไม่ได้ มีการกระจายความเสี่ยง ก็มีโอกาสที่ภาครัฐจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกระจายความเสี่ยง หรือประกันความเสี่ยงของเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการปล่อยให้เกษตรกรแต่ละราย ต้องเลือกแบบแผนการผลิตที่ให้ผลตอบแทนต่ำเพื่อประกันความเสี่ยงให้ตัวเองเนื่องจากความ ไม่สมบูรณ์ของตลาดประกันภัย (วิโรจน์ ณ ระนอง, 2542)

ภาคอุตสาหกรรม

งานศึกษาที่กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงในภาคอุตสาหกรรมมีไม่มากนัก เช่น งานของนิพนธ์ พัวพงศกร (2542) งานของสันติ บางอ้อ (2542) ซึ่งต่างเป็นเอกสารประกอบงานสัมมนาวิชาการ ประจำปี 2542 ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” หรือบทความจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2542) ซึ่งกล่าว ถึงภาคอุตสาหกรรมในฐานะสาขาการผลิตสาขาหนึ่ง

บทความต่างๆ มีความเห็นสอดคล้องกันว่าแนวทางปฏิบัติทางด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม และบริการคือ ควรให้ความสำคัญกับ SME การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาสาธารณูปโภค และการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การพัฒนาอุตสาหกรรมมีความสมดุลกว่าที่เป็นอยู่ ในบทความของจิราวุธ (2548) เห็นว่าแนวทางการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม คือเน้นการผลิตใน

อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากภาคเกษตร และไม่ควรรทำอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เกินไป เพราะหากทำอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ก็ต้องพึ่งพิงสินค้าวัตถุดิบและเทคโนโลยีจากต่างประเทศเพื่อนำมาผลิตสินค้า จึงควรต้องคำนึงถึงสิ่งที่มีอยู่ในประเทศก่อน เพื่อลดการพึ่งพิงต่างชาติซึ่งเป็นปัญหายูในปัจจุบัน

นิพนธ์ พัวพงศกร (2542) เห็นว่า ความผิดพลาดของยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมไทยในอดีต คือการเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ทำให้กิจการขนาดเล็กเสียเปรียบ และการที่คนไทยส่วนใหญ่คิดว่าเศรษฐกิจไทยจะมีแต่ขาขึ้น เราจึงไม่เคยวางระบบป้องกันความเสี่ยง ระบบภูมิคุ้มกันความเสี่ยงที่กำลังดำเนินการและจะต้องสร้างขึ้นมามีดังนี้ การปฏิรูประบบการเงินและสถาบันการเงิน การส่งเสริมการลงทุน การคุ้มครองอุตสาหกรรมและการส่งเสริม SME's การปรับปรุงระบบกฎหมายคุ้มครองนักลงทุนและการให้สัมปทานกิจการสาธารณูปโภค การปฏิรูประบบการเมืองอย่างต่อเนื่องโดยอาศัยพลังของประชาชน และกลุ่มประชาสังคมเพื่อลดปัญหาการทุจริตและคานอำนาจของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ สร้างระบบตาข่ายนิรภัยทางสังคมให้ครอบคลุมคนส่วนใหญ่

ในงานศึกษาเรื่องอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม เช่น งานของ สันติ บางอ้อ (2542) ซึ่งให้เห็นนัยยะของลักษณะของอุตสาหกรรมที่สอดคล้องกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ อภิชาติ พันธเสน สรวิชัย เปรมชื่น และพิเชษฐเกียรติเดชปัญญา (2546) ซึ่งกล่าวถึงแล้วในงานสังเคราะห์ของ ปรีชา เข้มพวงศ์สานต์ และคณะ (2549) สันติเห็นว่าอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นและมุ่งขยายตลาดในท้องถิ่นเป็นหลัก เช่นอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบทางการเกษตรเป็นปัจจัยการผลิตหลัก อุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตร รวมทั้งอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีในท้องถิ่นอย่างง่าย จะเป็นอุตสาหกรรมที่มีลักษณะในด้านการผลิตและการตลาดที่มีความคล่องตัวในการปรับเปลี่ยนวิธีบริหารจัดการ จึงน่าจะมีโอกาสในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ง่าย (สันติ บางอ้อ และคณะ, 2542) ด้านการผลิต งานศึกษาต่างๆมักกล่าวถึงการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การใช้ปัจจัยการผลิตในท้องถิ่น ด้านการตลาด ควรพยายามขยายตลาดอย่างต่อเนื่องเป็นขั้นเป็นตอน สร้างเครือข่ายทางการตลาดให้มีความสำคัญกับตลาดท้องถิ่นและตลาดภายในประเทศ

งานของสันติ บางอ้อ (2542) ได้เสนอแนวทางปฏิบัติที่เน้นด้านการสร้างภูมิคุ้มกันความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจเป็นหลัก และกล่าวถึงการสร้างจิตสำนึกของผู้ประกอบการ ซึ่งงานส่วนใหญ่ไม่ได้กล่าวถึงข้อนี้

ภาคระหว่างประเทศ

ผลงานที่กล่าวถึงภาคระหว่างประเทศกับการเป็นเศรษฐกิจพอเพียง พบเฉพาะในเอกสารการสัมมนาของทีดีอาร์ไอ (2542) เช่นเดียวกับด้านอุตสาหกรรมที่รายงานของทีดีอาร์ไอไม่ได้ให้ภาพที่ชัดเจนว่า เศรษฐกิจพอเพียงในมิติการผลิตและการค้าระหว่างประเทศ ตลาดเงินและตลาดทุนระหว่างประเทศควรเป็นอย่างไร กล่าวเพียงว่า มีปัญหาความผันผวนและความเสี่ยงจากการค้าระหว่างประเทศ ตลาดเงินและตลาดทุนระหว่างประเทศที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วและผันผวนมาก ทำให้เกิดความเสี่ยง แนวทางปฏิบัติ คือ ต้องมองดูตัวเองเพื่อสร้างความแข็งแกร่งต้องมีโครงสร้างการผลิตและการค้าระหว่างประเทศที่เหมาะสม มีนโยบายการเงินและอัตราแลกเปลี่ยนที่เหมาะสม ซึ่งมีได้ระบุว่าควรเป็นเช่นไร อย่างไรก็ตามก็มีความเห็นว่ นโยบายการกำหนดเป้าหมายอัตราเงินเฟ้อ (Inflation targeting) ที่มีเงื่อนไขในทางปฏิบัติมีความสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล

บทสรุป

จะเห็นได้ว่า งานสัมมนาของทีดีอาร์ไอ (2542) นับเป็นจุดเริ่มต้นของการนำแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้บนพื้นฐานของความสอดคล้องระหว่างเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ทั้งนี้เพราะนักวิจัยของทีดีอาร์ไอทุกคนเน้นการใช้วิธีวิทยาแบบตะวันตก คือ วิเคราะห์องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงแบบแยกส่วน จึงทำให้เห็นความสอดคล้องระหว่างเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก โดยบทบาทหลักของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือเติมเศรษฐศาสตร์กระแสหลักให้เต็มมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของคุณธรรมและจริยธรรมซึ่งได้กลายมาเป็นต้นแบบของการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงในมิติเศรษฐศาสตร์ระยะต่อมา

แต่ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับวิธีวิเคราะห์เช่นนี้จะเริ่มจากการชี้จุดอ่อนของเศรษฐกิจทุนนิยมแล้วเสนอการพัฒนาแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นกระแสทางเลือกอย่างแท้จริง ความแตกต่างระหว่างสองแนวคิดนี้นอกจากเป็นความแตกต่างจากวิธีวิทยาแล้ว ยังเกิดจากความจริงที่ว่าเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งเป็นเศรษฐกิจกระแสหลักที่ครอบงำวิถีคิดและวิถีชีวิตในปัจจุบันเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้วและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดมีพื้นที่สำหรับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระแสทางเลือก และสามารถดำรงอยู่และเติบโตได้ภายใต้การครอบงำทางความคิดของเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งมีวิชาเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเป็นผู้ให้เหตุผลสนับสนุนในเชิงทฤษฎี ด้วยเหตุนี้ความเข้าใจความแตกต่างที่ลึกซึ้งในเชิงทฤษฎีระหว่างเศรษฐศาสตร์กระแสหลักกับเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นประเด็นสำคัญสำหรับงานวิจัยในอนาคต

4.3.4 ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของเศรษฐกิจพอเพียง

การหาตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมจากสิ่งที่ชาวบ้านหรือองค์กรต่างๆปฏิบัติอยู่แล้วมักจะใช้เกณฑ์ “สามห่วงสองเงื่อนไข” เป็นกรอบการวิเคราะห์เพื่อพิจารณาว่าการปฏิบัติที่เป็นอยู่สอดคล้อง

กับหลักการเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ งานเขียนที่เป็นบทความมักเป็นการบรรยายลักษณะความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของปัจเจกบุคคล ครั้วเรือน ชุมชน หรือ องค์กร จากประสบการณ์ที่พบจริง งานเขียนที่เป็นเชิงวิชาการมักจะสร้างตัวชี้วัดเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพประกอบ

เรื่องราวจากประสบการณ์ของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร

จากหนังสือเรื่อง “ชีวิตพอเพียง” และ “คู่มือแนวทางชีวิตรักพอ เพื่อพ่อ ขอดำเนินชีวิตด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง” ของสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ ปี 2549 และหนังสือ “เศรษฐกิจพอเพียงฉบับชาวบ้าน” โดยศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน จังหวัดยโสธร (2549) “รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2550” โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย ได้คัดสรรรวบรวมเรื่องราวจากประสบการณ์จริงของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และองค์กรต่างๆ ได้แก่ องค์กรธุรกิจและองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา ชุมชนและสถาบันศาสนา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปทดลองปฏิบัติจนประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเสนอเป็นบทเรียนและแนวทางในการดำรงชีวิตในวิถีที่พอเพียงด้วยรูปแบบที่หลากหลาย

ในการสังเคราะห์ เราสามารถจะสรุปลักษณะบุคคล ครอบครัว องค์กรตัวอย่างได้ดังนี้

บุคคลและครอบครัว ตัวอย่างมีหลักสำคัญในการปฏิบัติตน คือ มีการลดรายจ่าย สร้างรายได้ด้วยความสุจริตบนฐานการผลิตที่หลากหลาย และเป็นอาชีพที่เอื้อประโยชน์แก่สังคม มีการออม มีการดำรงชีวิตตามหลักศาสนา กินอยู่อย่างสมถะ ถือครองวัตถุโดยคำนึงถึงประโยชน์ ใช้สอยเป็นอันดับแรก สมาชิกครัวเรือนสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญา สมาชิกรู้จักคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ใช้หลักประชาธิปไตย เรียนรู้ต่อเนื่องทั้งภายในและภายนอก พัฒนาตนเองไม่หยุดนิ่ง พึ่งตนเองก่อน มีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเอื้ออาทร การแบ่งปัน การช่วยเหลือซึ่งกันละกัน

ลักษณะของครอบครัวตัวอย่างที่เป็นชนชั้นกลางจะใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย และบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเมื่อมีโอกาส เช่น งานอาสาสมัคร ผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพธุรกิจพบว่าความสุขที่แท้จริงไม่จำเป็นต้องมีเงินมากมาย ส่วนครอบครัวตัวอย่างที่ทำการเกษตรจะยึดแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง และสิ่งค้ำจุนที่ปู่ย่าตายายสืบทอดกันมา เพื่อสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขแก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม การทำเกษตรมีลักษณะผสมผสาน มีพืชนานาพันธุ์ที่เป็นยา อาหาร และไม่ใช้สอย พัฒนาพื้นที่ให้เป็น “โรงเรียน” ที่มีชีวิตสำหรับเกษตรกรไทย

ระดับหมู่บ้าน มีการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้โดยมีวิสาหกิจชุมชน ทำเกษตรผสมผสาน หรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนโดยชุมชน การออม มีกลุ่มออมทรัพย์ มีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี ผู้นำมีความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรม มีแผนชุมชน ประชาชนยึดมั่น

ในศาสนา ยึดหลักประชาธิปไตยและการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีกฎระเบียบชุมชนที่ใช้ปฏิบัติร่วมกัน มีการบริหารจัดการข้อมูลที่ใช้ปฏิบัติร่วมกันของชุมชน มีกิจกรรมสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมภูมิปัญญาของคนในชุมชน มีกิจกรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่นต่อต้านยาเสพติด การเสริมสร้างสุขภาพ มีกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่เสมอ มีเครือข่ายองค์กรชุมชนที่มีกิจกรรมสม่ำเสมอ ชุมชนมีความสุข มีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่งดงาม มีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเอื้ออาทร การแบ่งปัน รู้รักสามัคคี มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีการจัดสวัสดิการชุมชน เช่น กิจกรรมการดูแลผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ และผู้ด้อยโอกาสจากชุมชน ธนาคารข้าว กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ศูนย์สงเคราะห์กองทุน สวัสดิการชุมชน

ระดับองค์กร มีลักษณะสำคัญคือ ดำเนินงานด้วยความโปร่งใส สุจริต และสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เป้าหมายมิใช่เพื่อกำไรสูงสุด กล่าวกำหนดแนวทางธุรกิจเพื่อแสวงหาคุณค่าที่มากกว่าเงินกำไร ดำเนินกิจการไปพร้อมกับการเอื้อประโยชน์แก่สาธารณะ ประหยัดการใช้พลังงานและทรัพยากร ร่วมถนอมและพิทักษ์ธรรมชาติ พัฒนางานโดยให้ความสำคัญกับการใช้ความรู้ และข้อมูลประกอบ รวมถึงพอเหมาะพอดีกับจุดอ่อนจุดแข็งขององค์กร มีระบบป้องกันความเสี่ยง รองรับความเปลี่ยนแปลงที่คาดไม่ถึงได้ตลอดเวลา เอาใจใส่ดูแลพนักงานเสมือนคนในครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีคุณธรรม ร่วมมือสร้างความสงบร่มเย็นให้เกิดขึ้นในสังคม ด้วยความสมานฉันท์ ช่วยเหลือเกื้อกูลไม่ทอดทิ้งกัน

การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจ

มนตรี สิงหะวาระ และเริงชัย ดันสุชาติ (2547) ได้ยกตัวอย่างการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้กับการดำเนินนโยบายการเงินการคลัง เช่น ความพอดี ได้แก่ การไม่ดำเนินนโยบายการเงินแบบผ่อนคลายนมากเกินไป จนเกิดปัญหาเงินเฟ้อ ตัวอย่างความมีเหตุผล ได้แก่ ในภาวะเศรษฐกิจซบเซาต้องใช้นโยบายการเงินการคลังเพื่อกระตุ้นอุปสงค์ภายในประเทศ ตัวอย่างความระมัดระวัง ได้แก่ การดำเนินนโยบายการเงินการคลังควบคู่กันเพื่อบรรเทาขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพ (มนตรี สิงหะวาระ และเริงชัย ดันสุชาติ, 2547) แต่ตัวอย่างที่ยกมาเป็นเพียงภาพกว้างของการดำเนินนโยบายที่สามารถใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตามปกติก็ได้ ซึ่งในขั้นนี้เป็นการเสนอนโยบายด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแต่เป็นการใช้วิธีวิทยาแบบตะวันตก

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

เป็นการพัฒนาตามขั้นตอนทฤษฎีใหม่คือ ขั้นตอนแรกเป็นการผลิตเพื่อใช้บริโภคภายในครัวเรือน ในระดับชีวิตที่ประหยัด ทั้งนี้จะต้องมีความสามารถในการท้องถิ่น ขั้นตอนที่สองเป็นการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา ขั้นตอนที่สามเป็นการร่วมมือกับองค์กรภายในการทำธุรกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการพัฒนาอย่าง

บูรณาการทั้งด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ และต้องอาศัยองค์กรชุมชนเป็นศูนย์กลางในการร่วมคิด ร่วมสร้าง และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หากประสบความสำเร็จก็จะถือว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ (อารีย์ เชื้อเมืองพาน, 2547)

นอกจาก “เกษตรทฤษฎีใหม่” แล้ว งานส่วนใหญ่ที่จับบทความและงานวิจัยจะกล่าวถึง “ธุรกิจชุมชน” หรือ “วิสาหกิจชุมชน” ในฐานะตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ในขั้นตอนที่ 2 และ 3 ทำให้เกิดผลส่งเสริมด้านทุนทางกายภาพ ทุนทางสังคม โดยการผลิตและจำหน่ายสินค้าของชุมชนต้องทำเป็นขั้นตอนอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมและยึดหลักการพึ่งตนเอง การตลาดนำการผลิต ทุนดำเนินงานพึ่งเงินออมของชุมชน การบริหารจัดการกิจการกลุ่มต้องมีกติกาและพัฒนาผู้สืบทอด การพัฒนาเครือข่ายทางด้านเศรษฐกิจช่วยสร้างพันธมิตรทางการค้า โดยปัจจัยแห่งความสำเร็จประกอบด้วย การมีกระบวนการจัดทำแผนชุมชน ความเป็นผู้นำ มีทุนทางสังคม คนและชุมชนมีความสามารถในการเรียนรู้และมีความสามารถในการจัดการความรู้ และการสนับสนุนจากภาคีการพัฒนา (อารีย์ เชื้อเมืองพาน 2547, ไพฑูรย์ นิมเหมธ และเดชพล ฐิตยารักษ์, 2547)

มีเพียงงานของอภิรักษ์ พันธเสน และคณะ (2547) ที่กล่าวถึง “ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน” ซึ่งบริหารจัดการโดยชุมชนว่าเป็นอีกรูปธรรมหนึ่งของการเป็นเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นการทำให้การผลิตเชื่อมโยงกับการบริโภค เกิดการพึ่งตนเอง ลดการบริโภคที่ไม่จำเป็นนอกชุมชน กระจ่ายการผลิตซึ่งเป็นการลดความเสี่ยงและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนทางเศรษฐกิจ ผลที่สำคัญจากการแลกเปลี่ยนที่คู่แลกเปลี่ยนได้พบกัน รู้จักและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ทำให้เกิดเพื่อนเกิดเครือข่ายเป็นทุนทางสังคมและภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งการแลกเปลี่ยนก็ปรากฏอยู่ในพระราชดำรัส แต่ไม่ค่อยมีคนหยิบยกมากล่าวถึงมากนัก

เศรษฐกิจนอกภาคทางการในเมือง

มีงานศึกษาของ นฤมล นิราทร และคณะ (2548) เรื่อง “เศรษฐกิจนอกภาคทางการในเมืองเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจนอกภาคทางการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และบทบาทของเศรษฐกิจนอกภาคทางการในการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยสุ่มตัวอย่างจากผู้ประกอบกิจกรรมในเศรษฐกิจนอกภาคทางการจำนวน 515 คน ที่ประกอบอาชีพใน 7 กิจกรรม คือ การผลิต การบริการ การค้า การขนส่ง เกษษะ รับจ้างทั่วไป และ OTOP

ส่วนที่น่าสนใจของงานศึกษานี้ คือ การศึกษาที่มาของแนวคิดที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาวบ้านว่ามีที่มาจากกรณีในหลวงเป็นต้นแบบ การปลูกฝังจากครอบครัว สถาบันศาสนา เรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น ตระหนักรู้ด้วยตนเองจากการแต่งงาน มีบุตร

และการกระทำของตนเอง **ปัจจัยที่**เอื้อต่อการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ ต้องพ้นจากความขัดสนและหาเลี้ยงตนเองได้ สมาชิกในครอบครัวมีวิถีคิดไปในแนวทางเดียวกัน การมีค่านิยมที่ไม่เป็นหนี้ มีสวัสดิการพื้นฐานจากรัฐเพื่อช่วยลดรายจ่าย ส่วน**ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค** ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงที่จำกัดว่าหมายถึงชีวิตที่ประหยัด และพอเพียงเท่านั้น แต่ประเด็นของการมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน ความรู้ และคุณธรรมยังไม่อยู่ในการรับรู้ที่เด่นชัด การขาดแคลนข่าวสารข้อมูล และนโยบายของรัฐเช่นนโยบายสินเชื่

ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการกิจกรรมในเศรษฐกิจนอกภาคทางการเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง พบว่ามีสองระดับ คือ ระดับกลุ่ม และระดับบุคคล กิจกรรมมุ่งไปที่การออมโดยการลดรายจ่าย ใช้ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมในการจัดการเศรษฐกิจ และจัดการในรูปแบบการรวมกลุ่ม โดยเงื่อนไขสำคัญคือการมีกระบวนการเรียนรู้และมีพี่เลี้ยง(change agent) คอยสนับสนุน ส่วนระดับบุคคล เงื่อนไขสำคัญคือ ความรักความผูกพันในครอบครัว สมาชิกครอบครัวมีความรับผิดชอบ การมีบุตรเป็นแรงบันดาลใจสำคัญในการออม

ภาคธุรกิจกับเศรษฐกิจพอเพียง

เครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (2549) เสนอแนวคิดที่ว่าความเจริญทางวัตถุอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะให้สังคมโลกอยู่รอดได้ ต้องมีความเจริญทางจิตวิญญาณ ต้องมีสิ่งแวดล้อมที่งดงามสำหรับลูกหลาน และคนรุ่นต่อไป ต้องคำนึงถึงคุณภาพชีวิตและการอยู่ในสังคมอย่างมีน้ำใจต่อกัน มิใช่เพียงต่อเพื่อนมนุษย์เท่านั้น ต้องมีน้ำใจต่อธรรมชาติด้วย ควรใช้ทรัพยากรเพื่อการดำรงอยู่อย่างแท้จริง ความสำเร็จเกิดจากการใช้ให้น้อยที่สุด แต่มีความสุขและพอใจได้เหมือนกัน นอกจากนี้ยังตระหนักถึงบทบาทในการที่จะดูแลการอยู่ร่วมกันของผู้ได้เปรียบและเสียเปรียบทางอำนาจเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีเพียงบรรษัทข้ามชาติไม่กี่แห่งที่มีอำนาจและโยนโยไปถึงนโยบายของประเทศในอนาคต การร่วมกันผูกขาดอย่างขนานใหญ่ของบรรษัทข้ามชาติต่างๆ จะทำให้โลกถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมการพึ่งพา หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของกลุ่มเครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (SVN) คือบทบาทของสุนัขเฝ้าบ้าน

ตามแนวทางพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสรุปเป็นหลักการได้ห้าประการ คือ รู้ในสิ่งที่ทำ มีความซื่อสัตย์ และมีความบากบั่นมุ่งมั่น ดำเนินทางสายกลาง ไม่สุดโต่ง มีความระมัดระวังรอบคอบและฉลาดในการตัดสินใจ สร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรับมือกับวิกฤตการณ์ต่างๆ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ไม่วิเคราะห์เศรษฐกิจแบบแยกส่วนจากศาสตร์อื่นๆ และไม่แยกออกจากกฎหมายและจริยธรรม ไม่ได้ปฏิเสธทฤษฎีที่เน้นการแข่งขันโดยสิ้นเชิง แต่เป็นการขยายมุมมองและเข้าไปเสริมให้เทคนิคและแนวทางดังกล่าวให้ก่อให้เกิดประโยชน์ได้มากยิ่งขึ้น และได้ปฏิเสธโลกาภิวัตน์ การนำเสนอให้มีการทำเกษตรแบบพึ่งตนเองเพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก ก็เพียงเพื่อให้ชุมชน

มีโครงสร้างภายในที่เข้มแข็งเพื่อสามารถอยู่รอดแม้ในภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของโลกาภิวัตน์ ความคิดดังกล่าวจึงสามารถที่จะประยุกต์ใช้ได้เกือบทุกกรณีรวมทั้งภาคธุรกิจซึ่งมีตั้งแต่ระดับที่มีขนาดใหญ่สุดจนถึงเล็กที่สุด

4.3.5 การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

เป็นการศึกษาหรือประเมินการนำตัวอย่างหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่แล้วไปประยุกต์ใช้ขยายผล แนวทางนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินผลของการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีการส่งเสริมโดยภาครัฐ ในแง่เศรษฐกิจและสังคม จะมีการประเมินผลการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในพื้นที่ต่างๆ ที่หน่วยราชการเข้าไปส่งเสริมขยายผล ในแง่การเมืองการปกครอง การศึกษา จะเป็นการศึกษาบทบาทของเจ้าหน้าที่ โรงเรียน ครู ในฐานะผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง

การสัมมนาประจำปีของทีดีอาร์ไอ เมื่อปี พ.ศ. 2542 แม้ต้องการจะได้แนวทางปฏิบัติสู่การเป็นเศรษฐกิจพอเพียง แต่ผลการสัมมนากลุ่มย่อยส่วนใหญ่จะเป็นการเสนอโจทย์ หรือตั้งคำถามกับสิ่งที่เป็นอย่างมากกว่าเสนอแนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการเสนอลักษณะที่ใช่ หรือ ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าจะเสนอข้อปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม (ดังกล่าวแล้วในหัวข้อ 2) แสดงให้เห็นว่า ณ ขณะนั้น ภาวการณ์ที่เกี่ยวข้องยังไม่เห็นทิศทางการพัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นรูปธรรมนัก เนื่องจากอาจจะกล่าวได้ว่าการสัมมนาดังกล่าวเป็นการเริ่มจุดประกายความคิดที่ว่าเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของการทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยที่คนส่วนใหญ่ในขณะนั้นยังไม่เข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งของเศรษฐกิจพอเพียงดีพอ รวมทั้งยังไม่มีความเข้าใจในความแตกต่างของวิถีชีวิตแบบตะวันตกกับวิถีชีวิตในพุทธธรรมหรือวิถีชีวิตแบบตะวันออกโดยทั่วไป รูปธรรมที่มีอยู่อย่างชัดเจนในขณะนั้น คือกรณีภาคเกษตรและชนบท ที่สามารถมีแนวทางปฏิบัติที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรมมากกว่าภาคส่วนอื่นๆ สอดคล้องกับความเข้าใจในตอนต้นที่ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิถีที่ดำรงอยู่แล้วในชนบทหรือชุมชนท้องถิ่นของไทย

ผลงานการศึกษาชิ้นอื่นๆ หลังจากงานของทีดีอาร์ไอ มักเป็นการศึกษาในระดับจุลภาคเพื่อค้นหาตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงจากสิ่งที่ชาวบ้านหรือองค์กรปฏิบัติอยู่ และการประเมินผลการนำตัวอย่างหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่แล้วไปประยุกต์ใช้หรือขยายผล เช่น เกษตรทฤษฎีใหม่ โดยพบงานศึกษาด้านการเกษตรและชนบทมากที่สุดเช่นกัน

1) การกำหนดดัชนีชี้วัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงและการวิเคราะห์ทางสถิติ

ในการศึกษาต่างๆ จะกล่าวถึงนิยามของเศรษฐกิจพอเพียงว่า มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันจากภายนอก ในการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการวิจัย แต่ผู้ศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้ให้นิยามดังกล่าวมาใช้โดยตรง โดยกลับไปใช้ “คุณภาพชีวิต” ที่บ่งบอกลักษณะของเศรษฐกิจ

พอเพียงในชุมชน ซึ่งได้แก่ ประเด็นสี่อย่าง คือ ครอบครัว ปัจจัยสี่ การศึกษา และรายได้ จากนั้น มีการวัดระดับว่าชุมชนดังกล่าว มีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงมากน้อยเพียงใด ได้แก่ ด้านครอบครัวเข้มแข็ง ด้านปัจจัยสี่พอเพียง ด้านการศึกษาถ้วนทั่วและด้านรายได้พอเพียง

ตัวชี้วัดที่ใช้เพื่อแสดงคุณภาพชีวิตหรือการดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ได้แก่ การมีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปี การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีงานทำและมีรายได้พอซื้อสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต การมีความพึงพอใจในชีวิต มีการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสม โดยการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ (พัฒนาแหล่งน้ำในไร่นา เพื่อส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสาน รวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ การติดต่อร่วมมือกับแหล่งการเงิน และแหล่งพลังงาน) ทำการเกษตรแบบผสมผสาน จัดพื้นที่ดินให้มีแหล่งน้ำเพียงพอตลอดทั้งปี การลดต้นทุนการผลิตด้วยการงดใช้สารเคมีและการเพิ่มใช้แรงงานในชุมชน การแสวงหาความรู้ในการประกอบอาชีพ การมีความสามัคคีในชุมชน มีการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพ การรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินและระบบนิเวศน์โดยวิถีธรรมชาติ ความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นความรู้และทักษะของสมาชิกในการประกอบอาชีพ

ตัวชี้วัดที่ดีความจากองค์ประกอบเรื่อง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกัน เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม

(1) ความพอประมาณและมีเหตุผล เป็นการศึกษาจากข้อมูลด้านการผลิตและการบริโภค และพฤติกรรมผู้บริโภคในประเด็นความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย การบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยที่เกินความจำเป็น เช่น โทรศัพท์มือถือ เครื่องใช้ไฟฟ้าบางชนิด เช่น เครื่องเล่นซีดี วีซีดี เครื่องเสียง เครื่องซักผ้า เป็นต้น

(2) ความมีภูมิคุ้มกัน ผู้วิจัยแบ่งออกเป็นภูมิคุ้มกันด้านกายภาพและด้านจิตใจ โดยภูมิคุ้มกันด้านกายภาพ หมายถึง ตัวบ่งชี้ภาวะความเสี่ยงของครัวเรือน จากการเปรียบเทียบระหว่างหนี้สิน และทรัพย์สิน โดยภาวะความเสี่ยงของครัวเรือน คือ การมีหนี้สินน้อยกว่าทรัพย์สินในสัดส่วนไม่เกินครึ่งหนึ่ง ส่วนตัวชี้วัดภูมิคุ้มกันด้านจิตใจ คือ การรู้เท่าทันเหตุการณ์ภายนอกที่เกิดขึ้น จากพฤติกรรมการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากภายนอก ส่วนการรู้เท่าทันเหตุการณ์ภายในตัวเอง จากพฤติกรรมด้านการปฏิบัติในศาสนกิจที่มีความแตกต่างกันตามกลุ่มวัฒนธรรม

(3) คุณธรรม หมายถึง (3.1) การรักษาความสัตย์ความจริงใจต่อตัวเอง รู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมืองประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม (3.2) การรู้จักข่มใจตนเองฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น (3.3) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง ซึ่งนักวิจัยศึกษาตัวชี้วัดของคุณธรรมจากการปฏิบัติศาสนกิจของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรม

(4) ความรู้ หมายถึง ความรู้ทางโลกและทางธรรม ในที่นี้วัดการศึกษาทางโลกจากระดับการศึกษาของสมาชิกในชุมชน ส่วนในทางธรรมดูจากพฤติกรรมในการปฏิบัติศาสนกิจ เช่นเดียวกับคุณธรรม

ตัวชี้วัดภายใต้คุณลักษณะด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน ในมุมมองของพุทธเศรษฐศาสตร์

(1) ตัวชี้วัดความพอประมาณ ได้แก่ ตัวชี้วัดผลผลิต (ประสิทธิผลการผลิต และประสิทธิภาพการผลิต) และตัวชี้วัดในกระบวนการบริโภค (ประสิทธิผลการบริโภค และประสิทธิภาพการบริโภค) ซึ่งตัวชี้วัดความพอประมาณที่บ่งชี้ถึงระดับของความไม่พอเพียง ได้แก่ การผลิตที่น้อยเกินไป และการบริโภคที่น้อยเกินไป นอกจากนี้ตัวชี้วัดที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการผลิตและกระบวนการบริโภคมีสามระดับ ได้แก่ ตัวชี้วัดความไม่พอเพียง ตัวชี้วัดความพอเพียงขั้นพื้นฐาน และตัวชี้วัดความพอเพียงขั้นก้าวหน้า

(2) ตัวชี้วัด ความมีเหตุผล ประกอบด้วย ตัวชี้วัดคุณค่าของปัจจัยการผลิต ตัวชี้วัดคุณค่าการผลิต ตัวชี้วัดคุณค่าของปัจจัยการบริโภค และตัวชี้วัดคุณค่าการบริโภค

(3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ประกอบด้วย ตัวชี้วัดสัดส่วนปัจจัยการผลิต และตัวชี้วัดสัดส่วนปัจจัยการบริโภค

การวิเคราะห์เชิงสถิติ

การวิเคราะห์เชิงสถิติมีหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่มักเป็นงานวิทยานิพนธ์ทางสังคมศาสตร์ ที่วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นเศรษฐกิจชุมชน หรือเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ปัจจัยด้านการจิตใจ และปัจจัยด้านการจัดการ ด้านเทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากร ด้านสังคม และด้านการมีส่วนร่วม

2) งานวิจัยที่ประเมินผลโครงการต่างๆ ที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่

มีงานศึกษาเป็นจำนวนมากที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เช่น โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ โครงการรมน้ำใจถวายในหลวง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหรือเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่วนใหญ่เป็นกรณีศึกษาเฉพาะพื้นที่ ผู้วิจัยมักสนใจรูปแบบ และผล มากกว่าให้ความสนใจกับแนวคิด หรือวิธีคิด (เช่น ศิริลักษณ์ บุญเตี้ย (2542), ไพวรรณ ทิพย์สนเทห์ (2542), บุญชอบ ปิ่นทอง (2545), ไพฑูรย์ พชรอาภา (2547)) ทั้งๆ ที่แนวคิด หรือวิธีคิดเกี่ยวกับความรู้ คุณธรรม พอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน ถือว่าเป็นปัจจัยนำเข้า (input) ที่สำคัญในการดำเนินชีวิตสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง และไม่ให้ความสำคัญกับการประเมินการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดหรือกระบวนการทัศน์ของกลุ่มเป้าหมายหลังจากการเข้าร่วมโครงการ ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยมีกรอบ

การวิเคราะห์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน หรือชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเน้นการพึ่งตนเองและการอยู่รอดภายใต้การดำเนินกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน ซึ่งเป็นวิวิธวิทยาของการวิเคราะห์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งถึงแม้จะมีความเหมือนในหลายกรณีแต่ก็มีความต่างในแง่ความลึกซึ้งของความคิดในระดับที่เป็นปรัชญามากกว่าของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างไรก็ตาม แม้ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2542 สังคมไทยจะมีการรอบแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่ชัดเจนขึ้น และผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดดังกล่าว แต่ผู้วิจัยก็ยังไม่สามารถพัฒนากรอบการวิเคราะห์ที่เข้าถึงหลักการเศรษฐกิจพอเพียงได้

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ลักษณะโครงการของรัฐเพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งมักเป็นการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจหรือพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น เงินทุน พัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ เช่น การชลประทาน พัฒนาคน เช่น เสริมสร้างศักยภาพในการบันทึกข้อมูล วิเคราะห์ต้นทุน แต่ขาดการเสริมสร้างวิถีคิด การรู้เท่าทัน หรือเสริมสร้างความเข้มแข็งในมิติทางคุณธรรม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยที่ประเมินผลโครงการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของรัฐ คือ ควรให้ความสำคัญกับวิถีคิดตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในแง่เป็นปัจจัยนำเข้า และเป็นผลลัพธ์ที่ควรเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการของรัฐ แนวทางหนึ่งคือสร้างกรอบการวิเคราะห์ที่มีตัวชี้วัดที่สะท้อน ความเข้าใจ เข้าใจ และเข้าถึงความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง นอกเหนือจากตัวชี้วัดที่สะท้อนการปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากโครงการของรัฐมักจะมีเงื่อนไขข้อบังคับให้ปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว การปฏิบัติจึงอาจเกิดจากเงื่อนไขข้อบังคับมากกว่าการเข้าใจหรือเข้าถึงวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง

3) งานศึกษาที่ประเมินระดับความพอเพียง

เป็นการประเมินระดับการเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกในชุมชนต่างๆ มีหลายชิ้นงานวิจัยที่เป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม ชุมชนในต่างพื้นที่ที่มีไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม พบว่ามักใช้การประเมินด้วยมาตรฐานเดียวกันในพื้นที่ที่ต่างกัน ทั้งที่แต่ละชุมชนมีสภาพพื้นฐานต่างกัน เช่น ชาวเขาขอมมีความจำเป็นในการลงทุนซื้อรถมากกว่าชาวเมืองที่มีระบบขนส่งมวลชนดีกว่า จึงนำไปสู่การตีความว่า ชาวเขามีภูมิทัศน์ด้านทานต่อลัทธิบริโภคนิยมน้อย เป็นต้น (กนกรัตน์ ยศไกร, 2549) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่เป็นการศึกษาเปรียบเทียบดังกล่าว ได้นำไปสู่ข้อสรุปที่น่าสนใจว่า **ชุมชนมีคุณลักษณะของความเป็น “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่มีจุดเด่นและจุดด้อยต่างกันขึ้นอยู่กับฐานคิดทางศาสนาและวิถีการดำรงชีวิต** (กนกรัตน์ ยศไกร, 2549) แต่ในความเป็นจริงวิถีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันเกิดจากบริบทชุมชนที่แตกต่างกันนั่นเอง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย คือ การสร้างดัชนีชี้วัด หรือการประเมินการเป็นเศรษฐกิจพอเพียงโดยเพียงชี้ให้เห็นถึงระดับความพอเพียงไม่ควรจะเป็นสาระสำคัญเท่ากับการพยายาม

อธิบายบริบทที่ทำให้เป็นหรือไม่เป็นเศรษฐกิจพอเพียง เพราะการเข้าใจบริบทหรือสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเป็นเศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยให้เกิดแนวทางที่รัฐหรือสังคมจะเข้าไปช่วยหนุนเสริมเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการที่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน จะดำเนินชีวิตหรือมีวิถีพอเพียงได้

4) งานศึกษาเศรษฐกิจชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างแนวทางเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีนิมิต

งานศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนมีหลายชิ้น ที่โดดเด่นคือ งานในชุด “โครงการเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย” เช่นงานของ ชส. สันตสมบัติ (2546) เรื่อง “พลวัตและความยืดหยุ่นของสังคมชาวนา: เศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือและการปรับกระบวนการพัฒนาด้วยชุมชนในประเทศโลกที่สาม” นอกจากนี้ยังมีงานของ สมคิด พรหมจรรย์ และคณะ (2549) เรื่อง “เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ : ความอยู่รอดของชุมชนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง”

งานของ สมคิด พรหมจรรย์และคณะ (2549) มีการเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง และกล่าวถึงเศรษฐกิจทุนนิยมบ้างเล็กน้อย และเห็นว่าเศรษฐกิจชุมชนที่ตนเอง คือ เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่ง กนกรัตน์ ยศไกร (2549) เห็นว่าการตีความดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาการเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย โดย อรสุดา เจริญรัตน์ (2543) ศึกษาชุมชนในพื้นที่อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงว่าภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนผ่านจากสังคมประเพณี มาสู่สังคมทันสมัยนั้น เศรษฐกิจพอเพียงสามารถดำรงอยู่และปรับตัวไปโดยมีเงื่อนไข ปัจจัยและกระบวนการอย่างไร

ภายใต้การนิยามเศรษฐกิจพอเพียงที่หมายถึง ศักยภาพการผลิตที่สามารถตอบสนองความต้องการบริโภคอย่างพอเพียงและสมดุล โดยเป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตที่อยู่บนดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ และกายกับจิตของมนุษย์ อรสุดา เจริญรัตน์ (2543) พบว่าแบบแผนของการเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจพอเพียงในโครงสร้างสังคมแบบประเพณี จะมีความสมดุลระหว่างการผลิตและการบริโภค ซึ่งเกิดจากปัจจัยที่สำคัญ คือ การปลอดจากการแทรกแซงจากภายนอก ความอุดมสมบูรณ์ของป่า เทคโนโลยีเหมาะสม ขนาดของประชากรที่เหมาะสม ส่วนการดำรงอยู่ของสมดุลเกิดจากระบบการจัดการ ด้วยการจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย การพึ่งพากัน และสร้างความสมดุลกับธรรมชาติ ทั้งการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน และการจัดสรรผลผลิต

เงื่อนไขสำคัญที่สุดของการเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การที่ชุมชนหรือหมู่บ้านยังคงมีอำนาจในการควบคุมดูแลจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ของตนเอง อำนาจดังกล่าวนี้เป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่การสร้างและพัฒนาระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพสำหรับการดำรงชีวิตด้านต่างๆ ตามบรรทัดฐานของหมู่บ้านที่ปรากฏอยู่ในจารีตประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ หรือพิธีกรรม ซึ่งเป็นผลเชื่อมโยงจากอิทธิพลของโลกทัศน์และระบบคุณค่าของชุมชน ปัจจัยดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจพอเพียงสามารถปรับตัวไปตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนผ่านจากสังคมประเพณีเข้าสู่สังคมทันสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อมูลจากการศึกษาพบว่า เมื่อหมู่บ้านต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงจากความทันสมัยต่าง ๆ เช่น การที่มีถนนตัดผ่านเข้ามา การมีสาธารณูปโภคที่สะดวกสบาย หรือการเข้ามาแทรกแซงของอำนาจรัฐ รวมทั้งระบบทุนนิยมการค้า ที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมหลายด้าน ทำให้อำนาจในการจัดการทรัพยากรของชุมชนต้องถูกกระทบกระเทือน ส่งผลต่อ **ความสมดุลของการผลิตและการบริโภค** เปลี่ยนการจัดสรรผลผลิต การแลกเปลี่ยน

ผลที่เกิดขึ้นก็คือ บรรทัดฐานที่เคยมีบทบาทในการกำหนดและควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจเหล่านี้ไว้ จำเป็นต้องปรับตัวไปภายใต้การจู่โจมของสังคมนิยมที่มีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม เป็นต้นว่า การสร้างบรรทัดฐานแบบพึ่งพาอาศัยกัน (Norm of reciprocal) และการสร้างเครือข่ายที่ทำให้บุคคลมาสัมพันธ์กันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน (Networks of civic engagement) เพื่อสนับสนุนและทดแทนความสัมพันธ์แบบพึ่งพาในระบบเครือญาติที่ในปัจจุบันมีบทบาทน้อยลงเมื่อเทียบกับอดีต ดังนั้นจึงพบว่าภายในหมู่บ้าน ได้เกิดการรวมกลุ่มกันในรูปแบบต่างๆ ทั้งคณะกรรมการป่าชุมชน กลุ่มเกษตรนิเวศน์ กลุ่มทอผ้า กลุ่มธนาคารข้าว รวมทั้งกลุ่มออมทรัพย์ ภายใต้ระบบการจัดการรูปแบบใหม่ที่เกิดจากความร่วมมือทั้งกับหน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชนหรือแม้กระทั่งองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อสร้างศักยภาพในการปรับตัวโดยระดมทรัพยากรที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ทุน เทคโนโลยี ฯลฯ จากแหล่งต่างๆ นำมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ร่วมกันของชุมชนที่ได้ตัดขาดจากภูมิปัญญาเดิม แต่กลับได้นำความรู้สมัยใหม่มาบูรณาการกันได้อย่างเหมาะสม ปัจจัยเหล่านี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจพอเพียงยังคงสามารถดำรงอยู่ในชุมชน ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของบริบทแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนตลอดมา

งานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ของทั้งสามส่วน คือ เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงที่แนะนำจากภายนอก และเศรษฐกิจแบบทักษิณ มีเพียงงานศึกษาของ กนกรัตน์ ยศไกร(2549) ที่ศึกษา ชุมชนพุทธ มุสลิม และชาวเขา ซึ่งช่วงเวลาที่ศึกษาได้มีการให้คำนิยามเศรษฐกิจพอเพียงที่ชัดเจนขึ้น คือ ความพอประมาณ มีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม และเป็นช่วงที่มีการดำเนินนโยบายประชานิยมของรัฐบาลทักษิณ กนกรัตน์ ยศไกร (2549) แสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วในชุมชนเกิดปฏิสัมพันธ์ทั้งแนวทางเศรษฐกิจชุมชนเดิมที่มีอยู่

(ซึ่งมีส่วนของเศรษฐกิจพอเพียงที่เกี่ยวกับความพอประมาณ มีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้งานของชุมชนที่มีความรู้และมีคุณธรรม) กับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ชุมชนได้รับ คำแนะนำจากภายนอกและแม้แต่วาระเศรษฐกิจของรัฐบาลทักษิณ (ซึ่งเป็นรัฐบาลในสมัยนั้น)

กนกรัตน์ ยศไกร (2549) สรุปว่า ปัจจุบันที่ฐานความพอเพียงแบบเศรษฐกิจชุมชนได้ปะทะ กับระบอบทุนนิยม และ “เศรษฐกิจรัฐบาลทักษิณ” ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงจากฐาน ความพอเพียงแบบมีเหตุผลและรอบคอบ มาสู่ฐาน “เศรษฐกิจรัฐบาลทักษิณ” ผ่านภาพตัวแทน แนวคิดและแนวทางปฏิบัติแบบกล้าเสี่ยง และการให้ความสำคัญกับเงินมากกว่าคุณธรรม มีวิธีการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย ส่วนฐานความพอเพียงที่ถูกระบอบทุนนิยมกระทำมาหลายปี ซึ่งไม่อาจ ฟ้นกลับคืนได้อีก คือ ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กนกรัตน์ เสนอว่า การศึกษาต้องวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่สะท้อนปฏิสัมพันธ์ ของผู้คนภายในชุมชน และระหว่างผู้คนภายในกับภายนอกชุมชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าว ได้มีปฏิสัมพันธ์กับ “ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง” อยู่ตลอดเวลา บางครั้ง “ความเป็นเศรษฐกิจ พอเพียงส่งผลถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” บางครั้ง “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจส่งผลต่อความเป็น เศรษฐกิจพอเพียง” (กนกรัตน์ ยศไกร, 2549)

4.3.6 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะที่เป็นเศรษฐกิจพอเพียง-การดำเนินชีวิต แบบเศรษฐกิจพอเพียง-คุณภาพชีวิต

หากพิจารณาการศึกษาตามกรอบปัจจัยนำเข้าของความรู้ คุณธรรมหรือทัศนคติตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่นำไปสู่พฤติกรรมที่เป็นเศรษฐกิจพอเพียง คือ การมีวิถีชีวิต หรือกระบวนการในการดำเนินชีวิตที่พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน โดยมีผลลัพธ์ คือ การมีชีวิตที่ดีมีความสุข

จากการทบทวนวรรณกรรม ยังไม่พบการศึกษาที่มีครบถ้วนทั้งกระบวนการดังกล่าว เช่น งานศึกษาของพระมหาสิทธิพงศ์ สิทธิเมธี (สุตใจ) (2544) ศึกษาผลของความรู้ การเห็นคุณค่า ของการพึ่งตนเอง (ซึ่งเป็นทัศนคติ) ต่อการดำเนินชีวิตตามวิถีพอเพียง งานของสกล พรหมสิน (2546) ศึกษาผลของการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อคุณภาพชีวิต

อย่างไรก็ดี การศึกษาเหล่านี้เป็นผลจากการนิยามรูปแบบการดำเนินชีวิตที่พอเพียง (ดูหัวข้อเรื่องความหมายของความพอเพียง) และนิยามชีวิตที่ดี นอกเหนือไปจากนั้นใน กระบวนการศึกษาจะมีจุดอ่อน คือ มิได้อธิบายว่ารูปแบบการดำเนินชีวิตที่พอเพียงส่งผลสู่ความ มีชีวิตที่ดีได้อย่างไร เพียงแต่วิเคราะห์จากความสัมพันธ์ทางสถิติเท่านั้น

1) การศึกษาการพัฒนาทางเลือกอื่นๆที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตของ สุวิดา แสงสีหนาท (2549) เรื่อง “ภูมิปัญญาบูรณาการบนฐาน ถิ่นพุทธปรัชญา: ยุทธศาสตร์ทางเลือกในการพัฒนาสังคมไทย” ศึกษาชุมชนชาวพุทธพื้นฐาน

สามแห่ง คือ ชุมชนพุทธชาวอโศกของไทย ชุมชนพุทธธรรมไวทย์ของศรีลังกา และชุมชนพุทธ
นิจิของไต้หวัน ผู้วิจัยได้เทียบเคียงแนวคิดของชุมชนทั้งสามแห่งกับปรัชญาของ “เศรษฐกิจ
พอเพียง” แต่การศึกษาดังกล่าวมีแนวคิดร่วมของชุมชนพุทธคือ ทางสายกลาง ความสมดุล
โดยมีการพัฒนาทั้งในระดับจิตใจและสังคม ซึ่งเป็นฐานคิดของ “เศรษฐกิจพอเพียง” ด้วยเช่นกัน
นอกจากนี้งานวิจัยดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นการที่แต่ละชุมชนได้ประยุกต์นำหลักพุทธศาสนา
มาใช้ในการพัฒนาชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้มีชุมชน
หลายแห่งในสังคมไทยนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ครัวเรือน และบุคคล

ผู้วิจัยศึกษากระบวนการพัฒนาสังคมตามแนวคิดพุทธปรัชญาในชุมชนทั้งสาม
ศึกษาสภาพเงื่อนไขแวดล้อมของชุมชนว่าเป็นอย่างไร มีเหตุปัจจัย แนววิธีปฏิบัติ และพัฒนาการ
อย่างไร เพื่อบูรณาการกระบวนการพัฒนาสังคมตามแนวคิดพุทธปรัชญาของชุมชนที่ศึกษา
เป็นแนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมไทย

การศึกษาพบว่า ชุมชนพุทธทั้งสามแห่งมียุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน
มีรูปธรรมในการปฏิบัติจริง เริ่มต้นด้วยการเปลี่ยนทิวทัศน์หรือแนวทางการมองโลก ให้ความหมายใหม่
ต่อการปฏิบัติธรรม ได้แก่ “บุญ” “เมตตา” “ความรัก” ตามด้วยค่านิยมและรูปแบบการปฏิบัติที่เน้น
การ “ให้” ผลที่ได้คือ การพัฒนาระดับบุคคลและการพัฒนาระดับชุมชนไม่สามารถแยกจากกันได้

ชุมชนพุทธกรณีศึกษาทั้งสามแห่งมีความเคลื่อนไหวเป็นกระแสทางเลือกในสังคมกระแส
หลัก เป็นกระแสต่อต้านระบบเดิม สอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีระบบโลก โดยที่ความเป็น
ทางเลือกนั้น ได้ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาจิตของมนุษย์ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นแก่นของพุทธปรัชญา และเมื่อก้าวถึงการพัฒนา จะมีการ
ตั้งการหรือวางแผนมาจากผู้ชำนาญการอื่นใด แต่หมายถึงการรู้จักตนเอง พัฒนาที่ตนเอง ด้วยตนเอง
หรือเป็นการระเบิดจากภายในตามความหมายที่พระราชทานมาให้จากพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการจัดการพัฒนาจากระดับชาวบ้าน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่
ประโยชน์ของชุมชนและ สิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดข้ามพ้นการพัฒนา อย่างไรก็ตาม
ชุมชนทั้งสามแห่งมีจุดแข็งจุดอ่อนต่างกัน

2) การนำตัวอย่างหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่แล้วไปขยายผล

พบว่า งานเขียนหรือการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการขยายผลเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นกรณีของ
เกษตรทฤษฎีใหม่เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่เป็นรูปธรรมอยู่ก่อนแล้ว ยังไม่พบการศึกษาที่เกี่ยวข้อง
กับโดยการนำสิ่งที่ชาวบ้านปฏิบัติอยู่เดิมมาเป็นต้นแบบเพื่อขยายผลไปสู่ที่อื่นๆ งานศึกษาเรื่อง
เกษตรทฤษฎีใหม่จะมีอยู่หลายชิ้น เป็นการศึกษาในระดับจุลภาคในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศรวมถึง
ตามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การขยายผลโดยเฉพาะ โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ มักจะเน้นการศึกษาไปที่กระบวนการ (หมายถึงรูปแบบกิจกรรม) ปักจ้ยแวดล้อม และผลของกิจกรรม มากกว่าการศึกษาว่าชาวบ้าน ที่ปฏิบัติตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ เกิดความเข้าใจในวิถีเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้นหรือไม่ เพียงใด หรือเกษตรทฤษฎีใหม่นำไปสู่การเปลี่ยนวิถีคิดหรือวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างไร

ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีการศึกษาใดที่จะให้ข้อเสนอแนะว่า แนวทางการขยายผลเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงควรจะเป็นอย่างไร เนื่องจากเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นโครงการที่ส่งเสริมโดยภาครัฐ ข้อเสนอแนะต่อการขยายผลยังคงเป็นข้อเสนอแนะที่ให้รัฐเข้ามาทำหน้าที่ในการส่งเสริม อุดหนุน การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ มากกว่าการให้รัฐเข้ามาทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน ซึ่งน่าจะเป็นกระบวนการที่เสริมสร้างพลังการพึ่งตนเองและสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่า

เกษตรทฤษฎีใหม่

เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นเครื่องมือหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง วิโรจน์ ณ ระนอง (2542) มีความเห็นว่า เกษตรทฤษฎีใหม่ให้ความสำคัญกับการผลิตให้พอมีพอกินสำหรับเกษตรกรที่ยากจน ในเขตน้ำฝนซึ่งมีพื้นที่ทำกินน้อย โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกรพึ่งตัวเองได้อย่างพออยู่พอกินจากการเกษตร และมีผลผลิตเก็บไว้บริโภคได้ตลอดทั้งปีโดยไม่ต้องอพยพไปหางานทำในเมืองเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ขณะเดียวกันเกษตรทฤษฎีใหม่ได้พยายามแก้ไขข้อบกพร่องของโครงการของรัฐในอดีตในสามประเด็นหลัก ๆ คือ การเลือกพื้นที่ที่จะนำไปปฏิบัติ ความเหมาะสมทางกายภาพ และสัดส่วนของพื้นที่และชนิดของพืชเศรษฐกิจ

เกษตรทฤษฎีใหม่กับความเสี่ยง

ทฤษฎีใหม่มีวิสัยทัศน์ไกลกว่าเรื่องความเสี่ยง โดยทฤษฎีใหม่ขั้นที่สองและสามเสนอให้เกษตรกรรวมกลุ่มกัน นอกจากจะร่วมมือกันดำเนินการในด้านการผลิตและการตลาดแล้วยังเน้นความร่วมมือด้านความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา การสร้างเครือข่ายกับองค์กรอื่นๆ เพื่อสร้างโอกาสทางการตลาดใหม่ๆ และลดต้นทุนการครองชีพและต้นทุนการผลิตของเกษตรกรด้วย (วิโรจน์ ณ ระนอง, 2542) อย่างไรก็ตาม ถ้าวิเคราะห์จากแง่มุมของการลดความเสี่ยง ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สองที่เสนอให้มีการรวมกลุ่มกันก็คือการป้องกันความเสี่ยงในด้านการผลิต การดำรงชีวิตโดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนในขั้นที่สาม ก็เป็นการสร้างศักยภาพในการหารายได้ขณะเดียวกันก็เป็นการป้องกันความเสี่ยงและสร้างภูมิคุ้มกันให้มั่นคงยิ่งขึ้นนั่นเอง

แต่เป็นที่แน่นอนว่า การร่วมมือกันจะสร้างความเข้มแข็งให้กับทุกฝ่าย และสามารถลดต้นทุนที่เป็นตัวเงินลงได้ เนื่องจากมีทุนทางสังคมเพิ่มขึ้นนั่นเอง

การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่

งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า การลงทุนเริ่มต้นของเกษตรทฤษฎีใหม่ค่อนข้างสูง และอาศัยระยะเวลาในการสร้างความหลากหลายและความมั่นคงทางด้านอาหาร การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่จึงเกิดขึ้นภายใต้การส่งเสริมของรัฐ โดยเฉพาะการช่วยอุดหนุนการลงทุนในการขุดสระน้ำ แต่การประยุกต์ใช้จะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะสัดส่วนการใช้พื้นที่จะถูกปรับใช้แตกต่างไปจากสัดส่วนที่เป็นข้อเสนอทางทฤษฎี

เกษตรทฤษฎีใหม่เปรียบเทียบกับเกษตรกระแสหลัก

การศึกษาการนำเกษตรทฤษฎีใหม่ไปประยุกต์ใช้เปรียบเทียบกับเกษตรกระแสหลัก จะพิจารณาว่าเกษตรกระแสหลักเป็นเกษตรที่ผลิตเชิงเดี่ยว ผลการศึกษาพบว่าเนื่องจากโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ทำให้การลงทุนเริ่มต้นน้อยกว่าที่ควรจะเป็น และแรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือน ทำให้เกิดความคุ้มค่าในการลงทุนเป็นอย่างมาก (เบญจวรรณ สุรินทร์, 2546)

ภายใต้นิยามเกษตรเชิงเดี่ยวว่าเป็นเกษตรกระแสหลัก พบว่า เกษตรกรผู้ทำการเกษตรเชิงเดี่ยวในบางพื้นที่ที่ศึกษาทำการผลิตเพื่อบริโภค ซึ่งส่วนใหญ่อีกคือการผลิตข้าว ที่เหลือจึงขายและรายได้ในครัวเรือนส่วนใหญ่เกิดจากกิจกรรมนอกภาคเกษตร (เบญจวรรณ สุรินทร์, 2546) ข้อค้นพบดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การอธิบายเศรษฐกิจพอเพียงจากมิติใดมิติหนึ่งเพียงอย่าง เช่น มิติลักษณะการผลิตที่ขาดภูมิคุ้มกัน (เช่น การทำเกษตรเชิงเดี่ยว) จะขาดความครบถ้วน เพราะครัวเรือนกระจายการใช้ทรัพยากรไปผลิตนอกภาคเกษตรด้วย (มีการกระจายความเสี่ยงด้านที่มาจากรายได้) และ มีการพึ่งตนเองในระดับหนึ่ง คือ ลงทุนการผลิตเอง โดยผลิตเพื่อบริโภคเหลือจึงขาย

ข้อเสนอคือการอธิบายหรือตัดสินใจว่าหน่วยตัดสินใจทางเศรษฐกิจ (เช่น ครัวเรือน บริษัท) เป็นเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ ควรพิจารณาในหลายมิติ และเป็นไปได้สูงที่จะพบว่าหน่วยตัดสินใจทางเศรษฐกิจจะมีความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงไม่ครบถ้วนทุกองค์ประกอบเนื่องจากข้อจำกัดหรือบริบทแวดล้อมที่เขาเผชิญอยู่ ด้วยเหตุนี้จึงควรมีการศึกษาอิทธิพลของบริบทแวดล้อม (อาจเป็นบริบททางกายภาพ โครงสร้างตลาด โครงสร้างทางสังคม หรืออื่นๆ) ต่อความสำเร็จหรือความเป็นไปได้ในการดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

การขยายผลเกษตรทฤษฎีใหม่

งานศึกษาหลายชิ้น สะท้อนข้อจำกัดในการขยายผลเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่โดยหน่วยงานภาครัฐ เช่น การขาดงบประมาณ การขาดความเข้าใจของเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ การที่เกษตรกรเข้าร่วมเป็นเกษตรกรที่มีฐานะพอสมควร ข้อจำกัดดังกล่าวสะท้อนการทำงานขับเคลื่อนของรัฐที่อาจไม่ได้สอดคล้องกับแนวคิดสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพึ่งตนเอง เนื่องจากมีความ

เข้าใจและมีแนวคิดจนเกิดการ “ระเบิดจากข้างใน” โดยที่การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่นั้นไม่ควรจะจำกัดอยู่กับเกษตรกรที่มีฐานะ

เกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐทั้งความรู้ทางเทคนิคและที่สำคัญคือ การอุดหนุนงบประมาณการขุดสระน้ำ ในการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อทดสอบสมมติฐานเรื่องการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่มักจะละเอียดปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกร คือ เรื่องการอุดหนุนจากภาครัฐ เช่น ศิวะ สงวนสิน (2544) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี” พบว่า มีปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ ระดับการศึกษา อาชีพครอง และสถานภาพการสมรส การเป็นสมาชิกกลุ่ม ระดับการร่วมกิจกรรมต่างๆ การมีตำแหน่งทางสังคมและระดับการเดินทาง ออกนอกหมู่บ้าน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประสิทธิภาพเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ และวิธีการได้รับความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่

ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ มีปัญหาคือการไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ ขาดเงินทุนและแหล่งน้ำ ถ้าจะทำเกษตรทฤษฎีใหม่ต้องการการสนับสนุนในเรื่องเงินทุนดอกเบี้ยต่ำและราคาผลผลิต ข้อเสนอแนะในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ให้ประสบความสำเร็จคือต้องมีใจรัก อดทน มีเวลาและเงินทุนในการดำเนินการเพียงพอ

ในข้อเสนอแนะจะให้ความสำคัญกับระดับการศึกษาและอาชีพครองของเกษตรกร การเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรของชุมชนในการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรของเจ้าหน้าที่ การสนับสนุนงบประมาณในการสร้างเครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ การสร้างเสริมความรู้ การปรับแบ่งสัดส่วนพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสมของแต่ละภูมิภาค

จะเห็นได้ว่า การส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ไม่ได้เน้นที่การคิด กระบวนการเรียนรู้ ยังคงเป็นระบบการส่งเสริมแบบเดิม คือ ส่งเสริมให้ความรู้ในเรื่องวิธีการหรือเทคนิคและการอุดหนุนปัจจัยการผลิตหรือโครงสร้างพื้นฐาน มากกว่าแนวคิดการพึ่งตนเอง การรู้จักตนเอง และรู้เท่าทัน กระบวนการเรียนรู้เพื่อการปรับใช้ทฤษฎีใหม่ และกระบวนการศึกษาวิจัยเองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับระบบคิด ดังนั้นการเข้าใจเกษตรทฤษฎีใหม่ในลักษณะดังกล่าวจึงจำกัดอยู่ที่การเป็นเทคนิคหรือวิธีการ ถ้าหากข้อสันนิษฐานนี้เป็นจริง ก็จะเป็นการแสดงถึงความไม่ยั่งยืนในการปรับเปลี่ยนที่จะมีผลตามมาในอนาคต

4.4 เศรษฐกิจพอเพียงในมิติการเมืองการปกครอง

4.4.1 ความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงในมิติด้านเศรษฐกิจและสังคม

ผลงานการศึกษาในมิติการเมืองการปกครองมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นบทความที่เสนอความคิดเห็นถึง “สิ่งที่ควรจะเป็น” บทความในมิติการเมืองการปกครอง จะเปิดประเด็นกว้างกว่ารวมมิติต่างๆ เป็นองค์รวมมากกว่าบทความหรือการศึกษาในมิติเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะงานของ ประเวศ วะสี (2549) ที่เสนอให้มีการบูรณาการพื้นที่ระดับจังหวัด “เพราะในพื้นที่มีทุกอย่าง คือ มีคน มีสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ มีหน่วยงานและองค์กรต่างๆ” ในพื้นที่จึงมีหลายโจทย์ หลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศึกษา และอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ในงานศึกษาต่างๆ กลับมีการนำเสนอปัจจัยทางด้านการเมืองไม่มากนักทั้งๆ ที่เป็นประเด็นสำคัญ

การตีความเศรษฐกิจพอเพียงในมิติการเมืองปกครองอยู่บนแนวคิดของการสร้างพื้นฐานรากให้เข้มแข็ง เพื่อการพึ่งตนเอง และให้ส่วนบนของสังคมทั้งหมดเชื่อมกับฐานหรือชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับกระแสชุมชนท้องถิ่นนิยม ไม่มีการนำเสนอแนวคิดในลักษณะดังกล่าวสำหรับเขตพื้นที่ที่เป็นเมืองใหญ่ที่ชัดเจน แต่เน้นไปที่ชนบทเป็นสำคัญ

เสน่ห์ จามริก (2544) เห็นว่าในท่ามกลางความตึงเครียดและชะงักงันทางปัญญาความคิดนี้เอง แนวทางเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียงจะเอื้ออำนวยให้เกิดระบบและกระบวนการของความรับผิดชอบต่อสังคมได้ทั้งในส่วนองภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน แนวทางเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นทางเลือกหนึ่งในกระบวนการกระแสท้องถิ่นที่ก่อตัวเป็นปรากฏการณ์สำคัญของโลกในปัจจุบัน

บทความของ สุพจน์ จรุงจิตร์ (2543) เสนอว่า ชุมชนเข้มแข็งและเศรษฐกิจพอเพียงจะเกิดขึ้นจริงได้ก็ต่อเมื่อปลดปล่อยให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นไท ในเรื่องการจัดสรรทรัพยากร ไม่อยู่ภายใต้วัฒนธรรมอุปถัมภ์ และไม่อยู่ภายใต้การสื่อสารแบบรวมศูนย์โดยรัฐหรือกลุ่มทุนดังเช่นปัจจุบัน

4.4.2 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในมิติการเมืองการปกครอง

พบว่างานเขียนมักเป็นบทความที่กล่าวถึงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาหรือโครงการต่างๆ ที่ดำเนินการโดยกระทรวงมหาดไทยภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนงานวิจัยจะเป็นการติดตามประเมินผลโครงการต่างๆ ของกระทรวงมหาดไทย หรือศึกษาบทบาทของราชการส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ที่น่าสนใจคือ แม้งานศึกษาจะให้ความสำคัญกับ “วิถีคิด” และมีเป้าหมายเชิงรูปธรรมคือลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ กระบวนการกลุ่ม การพึ่งตนเอง แต่ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยมักจะเสนอให้มีเจ้าหน้าที่ของรัฐไปอบรมเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นให้มีความรู้ที่จะไปเผยแพร่ต่อชาวบ้านต่อไป คล้ายกับว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของรัฐที่ส่งไปให้ประชาชน หรือเสนอแนะว่าหากจะให้

ชาวบ้านดำเนินชีวิตในแนวเศรษฐกิจพอเพียง ควรมีงบประมาณในการดำเนินการเพราะต้องใช้ทุนมากในการขุดสระ ฯลฯ ตามแนวทาง “เกษตรทฤษฎีใหม่” เป็นต้น

เศรษฐกิจพอเพียงกับยุทธศาสตร์การพัฒนา

งานเขียนส่วนใหญ่เป็นการอธิบายรายละเอียดของยุทธศาสตร์มากกว่าการวิเคราะห์เนื้อหาของยุทธศาสตร์ งานเขียนหลายชิ้นจึงนำเสนอเรื่องซ้ำๆ ไม่แตกต่างกัน ผลงานอีกลักษณะหนึ่งจะเป็นการประเมินผลการดำเนินโครงการต่างๆ ภายใต้อุทธศาสตร์ แต่พบว่าเป็นการประเมินทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน ไม่ได้มุ่งประเมินผลสัมฤทธิ์ของการนำยุทธศาสตร์ลงสู่การปฏิบัติ หากการศึกษาจะอธิบายปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ก็น่าจะเป็นประโยชน์มากกว่า

ระดับภูมิภาค

มีการศึกษาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติในความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต่างๆทั่วประเทศ ซึ่งกิจกรรมในโครงการประกอบด้วย 1) การจัดการค้าชุมชนและตลาดนัดชุมชน 2) การพัฒนาร้านค้าชุมชน 3) การพัฒนากลุ่มอาชีพ 4) การสร้างฝักริข่ายขององค์กรชุมชน 5) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีการศึกษาเพื่อศึกษาเปรียบเทียบการทำงานของเจ้าหน้าที่กรมการพัฒนาชุมชนกับประธานกลุ่มกิจกรรมในโครงการ เช่นงานของวินัย สุปินะ (2544)

ส่วนท้องถิ่น

มีการศึกษาบทบาทขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงไม่มากนัก เช่น การศึกษาผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นโครงการของกระทรวงมหาดไทยในช่วงปี พ.ศ. 2541-2544

งานศึกษาที่น่าสนใจคืองานของสุจิต ขวัญทอง (2542) รายงานผลการศึกษาดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในโครงการฯ คือ การมีส่วนร่วมการตัดสินใจและกำหนดแนวทางการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับต่ำ

ในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรผสมผสาน กิจกรรมการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก กิจกรรมการระดมทุนหรือจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ กิจกรรมการพัฒนากลุ่มอาชีพ กิจกรรมการทำฝักริข่ายขององค์กรชุมชน กิจกรรมการจัดการค้าชุมชนและตลาดนัดชุมชน และกิจกรรมประชามตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีส่วนร่วม ในระดับปานกลาง เพราะเป็น

กิจกรรมที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และประชาชนได้รับประโยชน์โดยตรง
องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทำได้เอง ไม่ยุ่งยากซับซ้อน

กิจกรรมที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีระดับการมีส่วนร่วมต่ำ คือ กิจกรรม
การพัฒนาเครือข่ายร้านค้าชุมชน และกิจกรรมการจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการเกษตร
เพราะกิจกรรมนี้มีรูปแบบดำเนินงานไม่ชัดเจน

นอกจากนี้มีการศึกษาบทบาทของผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ งานวิจัยของ ดลมนรรัตน์ บากา
และคณะ (2547) เรื่อง “บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ
แบบพอเพียง” พบว่า ผู้นำท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ
แบบพอเพียงอยู่ในระดับต่ำ ข้อค้นพบดังกล่าว ขัดแย้งกับงานศึกษาบางชิ้นที่พบว่าวิถีชีวิตของ
ชาวมุสลิมในภาคใต้ที่มีความเคร่งคร่งต่อการปฏิบัติในศาสนากิจ (วันชัย ดันติวิทยพิทักษ์ 2548,
กนกรัตน์ 2549) เป็นวิถีแห่งความพอประมาณมีเหตุผล ผ่านได้เงื่อนไขของการมีคุณธรรมและ
ความรู้ในระดับสูง จึงเกิดคำถามต่อความเข้าใจหรือวิถีคิดของนักวิจัยหรือผู้ให้ข้อมูลต่อนักวิจัย
ที่อาจมองเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีรูปแบบที่มี “สูตรสำเร็จ” หรือมีแก่นแก่นนักวิจัยจากภายนอกที่มีใช่
เป็นชาวมุสลิมอาจจะไม่เข้าใจศาสนาธรรมของอิสลามเปรียบเทียบกับเศรษฐกิจพอเพียงได้คือพอ

ข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในมิติการเมืองการปกครอง

นักคิดของไทยส่วนใหญ่เห็นว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงนั้น **ขั้นตอนของ
การขับเคลื่อนเรื่องสำคัญ** คือ การสร้างความเข้าใจ การสร้างจิตสำนึกใหม่ของการทำความดี
สร้างระบบคุณค่าใหม่บนฐานวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง (ดูเรื่อง
วาทกรรมที่กล่าวถึงแล้วในตอนต้น) **ในเชิงพื้นที่** จุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาตามแนวทาง
เศรษฐกิจพอเพียง คือ ภาคเกษตรและชุมชนท้องถิ่น โดยสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เป็นฐานที่เข้มแข็ง
แล้วเชื่อมโยงการพัฒนาบางส่วนบน เพราะชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานวัฒนธรรม ฐานทรัพยากร
และฐานภูมิปัญญา (ประเวศ วะสี 2549, เสน่ห์ จามริก และนิธิ เอียวศรีวงศ์ 2544)

ประเวศ วะสี (2549) เสนอให้ทำงานบูรณาการพื้นที่ระดับจังหวัดให้ทั้งจังหวัดเกิด
เศรษฐกิจพอเพียงที่เชื่อมต่อกับมหภาคได้ โดยหนึ่งจังหวัดมีหนึ่งมหาวิทยาลัยที่จะเน้นการเรียนรู้
ในทางปฏิบัติ ให้การศึกษาและทำการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ให้มีองค์กรสื่อสารเพื่อสังคม
เป็นองค์กรอิสระ ส่วนในระดับประเทศให้มีกลไกการทำงานเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์เศรษฐกิจ
พอเพียงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งข้อเสนอในส่วนนี้ได้นำไปสู่การจัดตั้งสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่จะมีกำเนิดอย่างเป็นทางการในวันที่ 1 มกราคม 2551

เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง มีการดำเนินการมาช้านานโดยชาวบ้านรวมกลุ่มดำเนินการเอง
ขณะนี้ยังไม่มีกฎหมายที่จะเข้ามาส่งเสริมกิจกรรมรูปแบบนี้โดยตรง ทั้งที่กฎหมายที่สนับสนุน
กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองจะสนับสนุนให้เศรษฐกิจพอเพียงดำเนินต่อไปในระยะยาว

เช่น พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลให้อำนาจหน้าที่แก่องค์การบริหารส่วนตำบล (อปต.) ในการจัดการด้านสาธารณสุขปโค ด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมตามมาตรา 67 ส่วนการสนับสนุนการทำมาหากินของราษฎร ซึ่งเป็นเรื่องทางเศรษฐกิจตามมาตรา 68 (5) (6) (7) ยังคงเป็นอำนาจที่ให้อาจจัดทำก็ได้ ทำให้ขาดการสนับสนุนส่งเสริมทั้งทางด้านงบประมาณและการดำเนินการ (ราตรี เจริญยัง, 2545)

4.5 เศรษฐกิจพอเพียงในมิติการศึกษา

4.5.1 ความเข้าใจ การตีความเศรษฐกิจพอเพียงในมิติด้านการศึกษา

นักการศึกษาพยายามตีความเศรษฐกิจพอเพียงเทียบกับปรัชญาของพุทธศาสนา แต่ไม่ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่เท่าใดนัก มีงานวิจัย ข้อยืนยัน และบทความด้านการศึกษาที่เกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 7 เรื่อง เป็นการวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับปรัชญาศาสนาพุทธจำนวน 4 เรื่อง ของ มิตร ชูศิลป์ (2547) สง่า พลสงคราม (2542) สุนัย เศรษฐบุญสร้าง (2543) สุนัย เศรษฐบุญสร้าง (2550) ในกรณีของ สุนัย เศรษฐบุญสร้าง (2543) เป็นบทความซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหนังสือที่ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2550

งานวิจัยที่น่าสนใจก็คือ งานของ มยุรี เสือคำราม (2546) เรื่อง “การเปรียบเทียบประสิทธิภาพและระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่างเกษตรกรรมแนวเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรกรรมกระแสหลัก” ซึ่งมีการเปรียบเทียบระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรกรรมกระแสหลักอีกด้วย

งานของ เขียวธิดา เหมพิพัฒน์ (2546) ซึ่งเป็นการสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาศาสนบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนงานของ ละเอียด แซ่คู (2546) เรื่อง “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดนครราชสีมา” ซึ่งกำหนดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นคุณธรรมหนึ่ง แต่ในงานนี้ไม่ได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแต่อย่างใด

มีงานศึกษาที่พยายามทำความเข้าใจการเป็นเศรษฐกิจพอเพียงผ่านความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจชุมชน มีการวิจัยที่บรรยายสภาพของชุมชนว่า มีลักษณะการพึ่งตนเองอย่างไร จำนวน 13 เรื่อง คือ งานของ ปรัชญาณี ธัญญาดี (2546) พันทอง เฉลยพจน์ (2546) พัทธกัญ ทวีสุข (2542) เรณูภา ศรีพ่องงาม (2547) อภิรดา ผ้าเจริญ (2549) ราศี บุรุษรัตนพันธุ์ (2542) ทั้ง 2 เรื่อง และวันดี ปะวะเส (2547) เป็นที่น่าสังเกตว่ามีงานวิจัยของชุมชนอโคตสาขาต่างๆ จำนวนสามเรื่อง คือ งานของ จรัสเรื่อง ศิริวัฒน์รักษ์ (2542) สมหมาย สาครทรัพย์ (2542) และ ณัฐกนก เจนสุขสถิตไพศาล (2546)

4.5.2 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในมิติการศึกษา

มีงานวิจัย ข้อเขียน และบทความด้านการศึกษาที่เกี่ยวกับสถานศึกษาและบุคลากรของสถานศึกษาจำนวน 21 เรื่อง จากงานเขียนดังกล่าว เป็นงานวิจัยประเมินผลโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริน์ในสถานศึกษาจำนวน 14 เรื่อง ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยให้กลุ่มตัวอย่างกรอกแบบสอบถาม ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จึงออกมาในลักษณะความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า การกำหนดให้สถานศึกษาจัดทำโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริน์นั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการดังกล่าว นั้น ก็ยังไม่มี ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการทำโครงการในลักษณะนี้ ควรที่จะสร้างหลักสูตรเพื่อสอนเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเสียก่อนดังเช่นงานของ พรชูลี อาชวอรุณ และคณะ (2542) ทิศนา แคมณี (2543) และ สมบัติ เผ่าพงศ์คล้าย (2546) เป็นต้น

มีงานวิจัย ข้อเขียน และบทความด้านการศึกษาเป็นงานประเมินผลโครงการโดยใช้แบบสอบถามประเมินผล คือ งานของ อุดม โสคติสวัสดิ์ (2548) ชัยวัฒน์ เสือสา (2547) ชานัญชย คงทัน (2544) และ จุง ดิบบะโคน (2546) ส่วนงานของ มัลลิกา เขียวหวาน (2546) กับ กิตติพร ศรีวงศ์ชัย (2542) ได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่าได้เนื้อหาความรู้ที่จับต้องได้มากกว่างานประเมินผลโดยแบบสอบถาม

งานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นงานวิจัยที่ทำขึ้นตามกระแสปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

งานวิจัยที่น่าสนใจ ในกรณีที่ต้องการจะเผยแพร่แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ลงสู่การปฏิบัติจริงก็คือ งานวิจัยที่หน่วยงานภายนอกได้เข้าไปส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองหรือสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนสามเรื่อง คือ งานของ ประเมษฐ์ กาญจนวรังกูร (2541) ประสิทธิ์ นิมจินดา และคณะ (2543) และมหาวิทยาลัยขอนแก่น (2546)

4.6 เศรษฐกิจพอเพียงในมิติอื่นๆ

4.6.1 มิติกฎหมาย

พบว่า มีบทความของ ไชยยศ เหมะรัชตะ (2544) เรื่อง กฎหมายกับชีวิตที่พอเพียง ไชยยศ เห็นว่า กฎหมายที่รัฐตราออกมาใช้บังคับต่อประชาชนในสังคม จะต้องมิมีเนื้อหาสาระสำคัญที่เกื้อหนุนต่อการให้คนไทยดำรงชีวิตที่พอเพียง สอดคล้องกับพื้นฐานทางกายภาพ ตลอดจนพื้นฐานทางภูมิปัญญาของคนไทย

แนวทางของกฎหมายในการสนับสนุนหลักแห่งชีวิตที่พอเพียง กฎหมายทุกฉบับ เช่น พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง และข้อบังคับ เป็นต้น ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อการปฏิรูปแนวความคิด

ในองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ อันได้แก่ ด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้านสภาพสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และด้านเศรษฐกิจ

กฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ต้องมุ่งเน้นการจัดการศึกษาแก่คนไทยเป็นอันดับแรก เสริมสร้างรูปแบบการศึกษาต่างๆ ให้มากขึ้น เช่น การศึกษาในระบบ home school ที่ไม่ยึดติดกับระบบการศึกษาในโรงเรียน คำนึงถึงผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการสอน โดยให้ผู้ศึกษาสามารถเรียนรู้จากสภาพความเป็นจริง มากกว่าการเรียนรู้จากตำรา

กฎหมายต้องไม่ละทิ้งจุดมุ่งหมายของการพัฒนาคนในความสามารถอันเกี่ยวกับเทคโนโลยี การรับรู้นวัตกรรม และข้อมูลข่าวสารใหม่จากภายนอกสังคม กฎหมายต้องกำหนดขอบเขตการใช้การประยุกต์เทคโนโลยี และการรับรู้ข่าวสารที่ไม่ขัดต่อวัฒนธรรมอันดี และจริยธรรมพื้นฐานของสังคมไทย เช่น กฎหมายเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ต กฎหมายเกี่ยวกับการบริการสารสนเทศ และกฎหมายคุ้มครองสิทธิสร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ของคนไทย เป็นต้น กฎหมายต้องมีเนื้อหาในการสร้างความสมดุลระหว่างความรู้และแนวความคิดใหม่ที่หลั่งไหลเข้ามาจากภายนอกประเทศ กับแนวความคิดพื้นฐานของสังคมไทย

กฎหมายเพื่อพัฒนาสภาพสังคม กำหนดหลักการให้สังคมสามารถตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการและนักการเมืองผู้บริหารประเทศ ไม่ให้ดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด สิทธิพื้นฐานแก่สังคม ดังเช่น การคุ้มครองผู้บริโภค และสิทธิในการรับรู้ข่าวสารทางราชการ รวมทั้งการกำหนดหน้าที่แก่ประชาชน เช่น หน้าที่ในการใช้สิทธิเลือกตั้ง กฎหมายต้องมีเนื้อหาในการขยายขอบเขตแห่งสิทธิให้แก่ประชาชนทุกระดับและทุกกลุ่ม

กฎหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น กฎหมายที่จะเกื้อหนุนต่อการใช้ชีวิตที่พอเพียง ต้องมีเนื้อหาต่อการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยวางหลักเกณฑ์การใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม ต้องมีกฎหมายที่ส่งเสริมสิทธิในภูมิปัญญาอันเกิดจากการสร้างสรรค์ หรือการปรับปรุงทรัพยากรท้องถิ่น เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช เป็นต้น

ทรัพยากรที่จะต้องคำนึงถึงความพอดี ความเหมาะสมในการนำมาใช้สอยอย่างยั่งยืนมากที่สุด ได้แก่ **ที่ดิน** กฎหมายแนวใหม่จึงต้องมีสาระสำคัญเพื่อการควบคุม ด้วยการกระจายการใช้ประโยชน์และการใช้สอยที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความพอเพียงอย่างยั่งยืนให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม กฎหมายต้องควบคุมคุณภาพของสภาพของสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลกระทบต่อการใช้ที่ดิน ที่มาจากการผลิต รวมทั้งคุณภาพของอากาศและน้ำ เช่น กฎหมายปฏิรูปที่ดิน และกฎหมายควบคุมและคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

กฎหมายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวม กฎหมายที่จะใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน ต้องเป็นกฎหมายที่สนับสนุนให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาไทย ต้องมุ่งเน้นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการพาณิชย์ของไทยสามารถพึ่งพาตนเอง ใช้จ่ายอย่างประหยัด

และกัณฑ์ต่อการลงทุน ด้วยการออกกฎเกณฑ์ภายใต้กฎหมายว่าด้วยการลงทุน ที่สนับสนุนการลงทุนในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น กำหนดระเบียบภายใต้กฎหมายการเงินการธนาคาร ในการจำกัดการให้สินเชื่อแก่การผลิต หรือนำเข้าสินค้าฟุ่มเฟือยหรือในการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย เป็นต้น

กฎหมายในการลดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม อันเป็นการเอาเปรียบทางการค้าที่กระทำโดยผู้ประกอบการคนไทยและต่างชาติ กฎหมายจะต้องสนับสนุนระดับประคองผู้ประกอบการกิจการของไทยให้สามารถแข่งขันอย่างชอบธรรมกับผู้ประกอบการต่างชาติได้ เช่น กฎหมายอันเกี่ยวกับการกำหนดราคาสินค้า กฎหมายป้องกันการผูกขาด และกฎหมายว่าด้วยการแข่งขัน หลักเกณฑ์ในการป้องกันการกำหนดเงื่อนไขในลักษณะที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น

กิจการธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือที่เรียกกันว่า SMEs (Small and Medium Enterprises) กฎหมายจะต้องมีเนื้อหาที่สนับสนุนการดำเนินธุรกิจประเภทนี้ ในแง่การส่งเสริมการลงทุน และจัดระเบียบที่เอื้อต่อการจัดตั้งธุรกิจ กฎหมายบางเรื่องจึงสมควรได้รับการแก้ไข ตลอดจนต้องมีกฎหมายใหม่ที่ส่งเสริมธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กในแต่ละท้องถิ่น

4.6.2 มิติสุขภาพ

ประเทศไทยมีแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่สิบ ที่มีวิสัยทัศน์คือ “มุ่งสู่ระบบสุขภาพพอเพียงเพื่อสร้างให้ : สุขภาพดี บริการดี ชีวิตพอเพียง สังคมสันติสุข” แผนพัฒนาสุขภาพถือว่า เป็นการให้ความหมายแล้วนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าสาขาอื่นๆ

หลักการแนวคิดและทิศทางในช่วงแผนพัฒนาสุขภาพฉบับที่ 10 คือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการพัฒนาสุขภาพ สุขภาพดีมาจากสังคมดี คือสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุข โดยถือว่าสุขภาพดีของทุกคนเป็นศีลธรรมขั้นพื้นฐานของสังคม “ระบบสุขภาพพอเพียง” มีคุณลักษณะ คือ มีรากฐานที่เข้มแข็งจากการมีความพอเพียงทางสุขภาพในระดับครอบครัวและชุมชน มีความรอบคอบและรู้จักพอประมาณอย่างมีเหตุผลในด้านการเงินการคลังเพื่อสุขภาพในทุกระดับ เช่น การรู้จักประมาณระวังเรื่องค่าใช้จ่ายซื้อหาย อุปกรณ์หรือเครื่องมือทางการแพทย์ มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและใช้อย่างรู้เท่าทันโดยเน้นภูมิปัญญาไทยและการพึ่งตนเอง ใช้หลัก “ทางสายกลาง” และ “ความสมดุลพอดี” บูรณาการด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาพยาบาลฟื้นฟูสภาพและคุ้มครองผู้บริโภค มีระบบภูมิคุ้มกันที่ให้หลักประกันและคุ้มครองสุขภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม คือซื่อตรง ไม่โลภมาก และรู้จักพอ (สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ, 2549)

ประเด็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้าง “ระบบสุขภาพพอเพียง” คือ สร้างระบบบริการสุขภาพและการแพทย์ที่มีความสุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ สร้างวัฒนธรรมสุขภาพและวิถีชีวิตที่พอเพียงเพื่อสังคมแห่งสุขภาพะ สร้างภูมิคุ้มกันและความพร้อมเพื่อลดผลกระทบจากภัยคุกคาม

สร้างทางเลือกสุขภาพที่หลากหลายผสมผสานภูมิปัญญาไทยและสากลอย่างรู้เท่าทันเพื่อการพึ่งตนเอง สร้างระบบสุขภาพบนฐานความรู้ด้วยการจัดการความรู้อย่างทั่วถึง สร้างเอกภาพและธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการระบบสุขภาพ (สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ, 2549)

บทความเรื่อง “การใช้ยาแต่พอเพียง : บัญชียาหลักแห่งชาติ เครื่องมือสู่การใช้ยาอย่างพอเพียง” โดย วราวุธ เสริมสินสิริ (2549) มีการนำเสนอจิตเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อวิเคราะห์ในเชิงระบบ งานนี้จะเน้นกล่าวถึงปัจจัยนำเข้าทั้งคุณธรรมในการสั่งใช้ยา และความรู้ในทางวิทยาศาสตร์เพื่อประกอบการใช้ยา

4.6.3 มิติสิ่งแวดล้อม

งานของ จำเริญ วรภรณ์ (2547) เป็นงานบรรยายในด้านของกฎหมายที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ควรจะเป็นของท้องถิ่น งานของ ธวัชชัย สันติสุข (2542) เรื่อง “การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบประชารัฐตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่” เป็นบทความที่นำเสนอแนวทางในการจัดการที่ดินป่าไม้ในระดับชุมชนและครัวเรือนซึ่งเป็นพื้นที่ครอบครองของเกษตรกรนอกเขตป่าอนุรักษ์ โดยเสนอให้แบ่งการใช้ที่ดินเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ รวมถึงการเป็นแหล่งน้ำ “รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2550” โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย ได้ยกตัวอย่างโครงการในพระราชดำริที่ใช้เทคนิควิธีและทรัพยากรที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ โดยให้ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้น้อยที่สุด

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 งานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มีวิสัยทัศน์ “**สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน**” ภายใต้แนวปฏิบัติของ “**ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**” และกำหนดพันธกิจการพัฒนาประเทศ ที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม พัฒนาเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม พัฒนาทุนทรัพยากรธรรมชาติให้มีความมั่นคงทางฐานทรัพยากรและคุณภาพสิ่งแวดล้อม และพัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาล

เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่ประเทศไทยจะต้องปรับตัวในอนาคต และเพื่อก้าวไปสู่วิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศที่พึงปรารถนาในระยะยาว การพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์เจ็ดประการ ซึ่งจะนำวัตถุประสงค์ทั้งเจ็ดประการนี้เพื่อเปรียบเทียบกับองค์ความรู้จากงานวิจัยที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม และเสนอแนะทิศทางการวิจัยที่ควรจะเป็น

วัตถุประสงค์ข้อ 1 “เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คู่คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา เสริมสร้างบริการสุขภาพอย่างสมดุลระหว่างการส่งเสริม การป้องกัน การรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ และสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน”

สถานะความรู้จากการทบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรม ยังไม่พบบางงานวิจัยที่ศึกษาบทบาทของครอบครัว สถาบันศาสนาในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม แม้จะมีการศึกษาบทบาทของสถาบันการศึกษาในการดำเนินกิจกรรมที่มีรูปแบบสอดคล้องกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง แต่ก็ยังไม่สามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมดังกล่าว มีผลในการพัฒนาทางความคิดและความรู้คู่คุณธรรม ได้อย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ ส่วนการศึกษาในระดับครัวเรือนจะเป็นการศึกษาลักษณะการเป็นเศรษฐกิจพอเพียงและผลลัพธ์ที่เน้นความพอเพียง มากกว่าศึกษาผลกระทบในแง่การถ่ายทอดแนวคิดดังกล่าวสู่สมาชิกรุ่นใหม่ในครัวเรือน หรือการสร้างผลกระทบในแง่การเป็นตัวอย่างต่อเพื่อนบ้าน

ในขณะที่สถาบันดั้งเดิมคือ ครอบครัวและวัดอ่อนแอลง ส่วนสถาบันการศึกษาก็เป็นสถาบันที่มีรูปแบบที่ไม่กลมกลืนกับวิถีชุมชนนัก การศึกษาวิจัยในระดับชุมชน กลับพบว่า กิจกรรมและกระบวนการในระดับกลุ่มชุมชน สามารถมีผลต่อการสร้างการเรียนรู้และการปรับ

พฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มหรือชุมชนได้ แต่ในอนาคตหากสถานศึกษาจะพัฒนาหลักสูตรและ กิจกรรมการเรียนการสอนไปในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้นเหมือนเช่นที่มีการริเริ่ม ดำเนินการในการศึกษาทุกระดับอยู่แล้ว ในขณะนี้ข้อเชื่อมต่อที่ยังไม่ปรากฏความเข้มแข็ง อย่างชัดเจน คือ วัด ถ้ายังไม่สามารถสร้างสถาบันวัดให้เข้มแข็งด้วยระบบการศึกษาของพระสงฆ์ได้ ในระยะปานกลาง อาจจะต้องอาศัยชุมชนเป็นหลัก และถ้าทิศทางของการพัฒนาสถาบันศึกษา ในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงยังไม่เปลี่ยนแปลง อาจจะพึงสถาบันการศึกษาได้บ้างในระยะ ปานกลาง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

- (1) ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาบทบาทของสถาบันทั้งสาม (สถาบันครอบครัว สถาบัน ศาสนา และสถาบันการศึกษา) โดยไม่ติดขัดกับรูปแบบการจัดกิจกรรม แต่ควรศึกษาวิจัยกระบวนการเรียนรู้ผ่านวิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัว และวิถีการถ่ายทอดธรรมะของสถาบันศาสนา การอบรมจริยธรรม และวิถี การดำเนินชีวิตผ่านหลักสูตร ตลอดจนกิจกรรมภายในสถาบันการศึกษา
- (2) ศึกษาบทบาทของพ่อแม่ พระ ครู ในการเป็นตัวอย่างของการดำเนินชีวิตอย่างมี สติและมีคุณธรรม เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมบทบาทของสถาบันทั้งสาม ในการสร้างความรู้คู่คุณธรรม
- (3) ศึกษาบทบาทของชุมชน (อาจรวมทั้ง 3 สถาบันและกิจกรรมกลุ่มในรูปแบบ ต่างๆ) ในส่งเสริมการเรียนรู้ การหล่อหลอมคุณธรรมและจริยธรรม

วัตถุประสงค์ข้อ 2 “เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นรากฐาน การพัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน นำไปสู่การพึ่งตนเองและลดปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ”

สถานะความรู้จากการทบทวนวรรณกรรม

งานศึกษาเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็งมีเป็นจำนวนมาก พบว่า ชุมชนมีการดำเนินการ ในสองลักษณะ ลักษณะแรก คือ การดำเนินกิจกรรมกลุ่มสมัยใหม่ที่สอดคล้องกับหลักการ เศรษฐกิจชุมชน เช่น วิสาหกิจชุมชน องค์การการเงินชุมชน ลักษณะที่สอง คือ การฟื้นฟูวัฒนธรรม ชุมชนที่สอดคล้องกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง เช่น กิจกรรมป่าชุมชน งานวิจัยเหล่านี้ บางเรื่องให้ความสำคัญกับรูปแบบและผลของกิจกรรม บางเรื่องให้ความสำคัญกับกระบวนการ เรียนรู้การจัดการความรู้ของชุมชน

แต่งานวิจัยที่ค้นหา ฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังคง มีจำกัดที่ปรากฏมีเพียง งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เรื่องระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

ของอภิชัย พันธเสนและคณะ (2547) ซึ่งยังคงทำวิจัยอย่างต่อเนื่องจนปัจจุบัน และงานศึกษาของสกฤติ อิศริยานนท์ (2549)

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

- (1) ส่งเสริมการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (transformative participatory action research) และการจัดการความรู้ เพื่อค้นหาฟื้นฟู ประยุกต์ใช้ วัฒนธรรมชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เพื่อตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนเอง
- (2) สนับสนุนการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของชุมชนในมิติต่างๆ ที่นำไปสู่วิถีชีวิตพอเพียง เช่น การจัดการสวัสดิการชุมชน การจัดการสิ่งแวดล้อม วิสาหกิจชุมชน และเครือข่าย เป็นต้น

วัตถุประสงค์ข้อ 3 “เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตสู่การเพิ่มคุณค่า (Value creation) ของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรม รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตเพื่อทำให้มูลค่าการผลิตสูงขึ้น”

วัตถุประสงค์ข้อ 4 “เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน (Safety net) และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคการเงิน การคลัง พลังงาน ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดแรงงาน และการลงทุน”

วัตถุประสงค์ข้อ 5 “เพื่อสร้างระบบการแข่งขันด้านการค้าและการลงทุนให้เป็นธรรม และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งสร้างกลไกในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ประชาชนในทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม”

สถานะความรู้จากการทบทวนวรรณกรรม

วัตถุประสงค์ข้อ 3-5 เกี่ยวข้องกับภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ แต่จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งหมด พบว่า การพัฒนาองค์ความรู้ในด้านนี้ยังจำกัดอยู่มาก ส่วนมากจะเป็นการศึกษาภาคเกษตรและชนบทกับเกษตรทฤษฎีใหม่ แม้ว่าจะมีการยกตัวอย่างบริษัทธุรกิจเอกชนที่มีแนวคิดและปฏิบัติสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง แต่ก็เป็นการศึกษาเชิงบรรยายที่ไม่ได้สร้างผลกระทบในเชิงวิชาการมากนัก

เพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจสมัยใหม่กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำเป็นต้องพัฒนากรอบคิดการวิจัย หรือพัฒนาทฤษฎีจากการปฏิบัติ ซึ่งมีการพัฒนาด้านนี้อยู่บ้างในมิติสังคม มีการศึกษาในระดับจุลภาคที่ที่สามารถสร้างผลงานที่น่าสนใจอยู่หลายชิ้น แต่ยังขาดการพัฒนาทฤษฎีในมิติเศรษฐกิจ แม้ว่านักเศรษฐศาสตร์จะเห็นว่าทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์หลายเรื่องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับการวิเคราะห์การเป็นเศรษฐกิจ

พอเพียงได้ เช่น เรื่อง ความเสี่ยง ความสมดุล แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีมิติที่ลึกซึ้งกว่าการวิเคราะห์องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะที่เป็นการแยกส่วนซึ่งเป็นวิธีวิทยาแบบตะวันตก ในขณะที่ความสมดุลในความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงมีความเป็นองค์รวมมากกว่าและรวมมิติจริยธรรมด้วย จึงควรมีการส่งเสริมให้มีการพัฒนาทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงที่ผสมผสานมิติทางสังคม เศรษฐศาสตร์ และจริยธรรม แต่ทั้งนี้จะต้องเริ่มโดยการเจาะให้ลึกถึงความแตกต่างทางวิธีวิทยาของเศรษฐกิจพอเพียงเทียบกับวิธีวิทยาในวิชาเศรษฐศาสตร์ทั่วไป เมื่อปรับวิธีวิทยาแล้วจึงสร้างทฤษฎีบนฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อศึกษาว่าวัตถุประสงค์แบบที่กำหนดไว้ในข้อ 3-5 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) นั้นไปได้ด้วยกันหรือขัดแย้งกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าสามารถไปด้วยกันได้จะต้องกำหนดว่าภายใต้เงื่อนไขใด แต่ถ้าหากขัดแย้งกันจะสามารถลดความขัดแย้งดังกล่าวลงได้หรือไม่ หรือควรที่จะยกเลิกวัตถุประสงค์ดังกล่าวอย่างสิ้นเชิง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

- (1) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงที่ผสมผสานมิติทางสังคม เศรษฐศาสตร์ และจริยธรรม เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจสมัยใหม่ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป
- (2) ส่งเสริมให้มีการวิจัยเชิงทฤษฎีให้ลึกซึ้งถึงระดับความแตกต่างในวิธีวิทยาและความเข้าใจที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ก่อนที่จะพัฒนามาเป็นทฤษฎี จะได้มีการปรับวิธีการวิเคราะห์และการศึกษาที่ใช้วิธีวิทยาแบบตะวันตก วิเคราะห์องค์ประกอบเศรษฐกิจพอเพียงแบบแยกส่วนแล้วสรุปว่าเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก หลังจากนั้นก็นำเอาวิธีคิดแบบเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเข้าไปจับเป็นประเด็นศึกษาโดยมองข้ามมิติทางคุณธรรมซึ่งเป็นมิติที่สำคัญที่สุดของเศรษฐกิจพอเพียงโดยสิ้นเชิง
- (3) สนับสนุนการวิจัยที่เชื่อมโยงโครงสร้างอุตสาหกรรม พฤติกรรมหน่วยธุรกิจ และผลการประกอบการ เพื่อศึกษาช่องทางที่เป็นไปได้ และข้อจำกัด ที่จะนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ ซึ่งข้อจำกัดจริงๆ คงเป็นวิธีคิดในภาคเศรษฐกิจดังกล่าวมากกว่าลักษณะของภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่เอง
- (4) ส่งเสริมให้มีการศึกษาและจัดทำแผนที่เส้นทางของภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ ทุกแขนงตามแผนที่เส้นทางตามทิศทางเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศร่วมกับความรู้อันได้จากเศรษฐกิจภาคการเกษตร ภาคชนบท และเศรษฐกิจชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อ 6 “เพื่อเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ ควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งสร้างกลไกในการรักษาผลประโยชน์ของชาติอย่างเป็นธรรมและอย่างยั่งยืน”

สถานะความรู้จากการทบทวนวรรณกรรม

ในรายงานสังเคราะห์ฉบับนี้ การทบทวนวรรณกรรมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังมีจำกัด แต่ในขณะเดียวกันประเทศไทยก็มีการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมในมิติการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่มากพอสมควร ทั้งโดยนักเศรษฐศาสตร์ (ที่คำนวณดัชนีชี้วัด ISEW และคำนวณ Green GDP ที่สะท้อนต้นทุนสิ่งแวดล้อมในการคำนวณสวัสดิการสังคมและในการคำนวณผลผลิตมวลรวมประชาชาติ ตามลำดับ) และนักมานุษยวิทยา (ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ) ส่วนการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสนธิสัญญาระหว่างประเทศกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการ

อย่างไรก็ดี มีคำถามว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนมีแนวคิดที่ต่างจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร คำตอบในเรื่องนี้อยู่ที่ข้อเท็จจริงที่ว่าพัฒนาที่ยั่งยืนที่พัฒนามาจากตะวันตกยังมิได้เน้นมิติของจริยธรรม ซึ่งเป็นศาสตร์หนึ่งของจริยธรรมที่ว่าด้วยสิ่งแวดล้อม (environmental ethics) และงานศึกษาวิจัยของไทยในมิติที่ผสมผสานแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนบนพื้นฐานพุทธเศรษฐศาสตร์และจริยธรรมสิ่งแวดล้อมยังมีจำกัด

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

สนับสนุนให้มีการสังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในมิติสิ่งแวดล้อม จากงานวิจัยในมิติสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยใช้กรอบวิเคราะห์ของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อได้ชุดความรู้ในเบื้องต้นแล้ว จึงจะเสนอแนวทางการวิจัยในทิศทางดังกล่าวที่สามารถเจาะประเด็นได้ลึกซึ้งและชัดเจนยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ข้อ 7 “เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน และขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข”

สถานะความรู้จากการทบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมในมิติการเมืองการปกครอง 51 เรื่อง พบว่า งานวิจัยด้านนี้ยังมีจำกัด ส่วนใหญ่เป็นการประเมินโครงการของรัฐ อย่างไรก็ดี ผลงานที่น่าสนใจจะเป็นงานเขียนบทความของนักคิด เช่น ประเวศ วะสี (2549) ที่ให้ความสำคัญกับการเป็นองค์กรร่วมของเศรษฐกิจ

พอเพียงและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับจังหวัดเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไปจนถึงระดับชุมชน และงานของ เสน่ห์ จามริก (2549) ที่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดภูมิคุ้มกันภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการสร้างความมั่นคงทางฐานทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

- (1) สนับสนุนให้มีการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในมิติการเมืองการปกครองอย่างรอบด้าน เช่น ธรรมชาติ บทบาทผู้นำ ตลอดจนแนวทางการสร้างความรู้ไปร้งใสในการบริหารจัดการของภาครัฐ
- (2) สนับสนุนการพัฒนาทฤษฎีที่ได้จากการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงในด้านนี้
- (3) สนับสนุนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ (area based transformation participatory action research) และการจัดการความรู้ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ควบคู่ไปกับการพัฒนาบุคลากรที่สามารถนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ได้จริง
- (4) ปัญหาความไม่โปร่งใสในการบริหารจัดการของภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดจากการนำการเมืองระดับชาติไปครอบงำการเมืองท้องถิ่นที่มีพื้นฐานเดิมของระบบอุปถัมภ์ที่มีคุณธรรมให้เป็นระบบอุปถัมภ์แบบสามัญ การเมืองแบบสมานฉันท์ในท้องถิ่นจะช่วยให้ระบบอุปถัมภ์ที่มีคุณธรรมกลับคืนมาได้ งานวิจัยในเรื่องนี้จึงต้องศึกษาแนวทางการสร้างการเมืองแบบสมานฉันท์ในท้องถิ่น ตลอดจนเงื่อนไขต่างๆ ที่จำเป็น

5.2 บทสรุปและข้อเสนอแนะทั่วไป

การศึกษาในมิติเศรษฐกิจและสังคม จะมุ่งเน้นไปที่ภาคเกษตรและชนบท ภายใต้กรอบคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองและเกษตรทฤษฎีใหม่ ปัจจุบันมีงานเขียนที่นำเสนอตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปัจเจกบุคคล คราวเรือน องค์กร ชุมชนหมู่บ้านจำนวนมากพอที่จะสรุปลักษณะของการเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของปัจเจกบุคคล คราวเรือน องค์กร ชุมชนหมู่บ้านได้ แต่การศึกษาส่วนใหญ่ยังขาดการวิเคราะห์ปัจจัยเอื้อ หรือ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเป็นเศรษฐกิจพอเพียง งานของนฤมล นิราทรและคณะ (2548) เป็นตัวอย่างที่ดีของการศึกษาในเรื่องนี้

แม้จะเป็นที่เข้าใจกันว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกภาคส่วนนอกเหนือจากภาคเกษตรและชนบท แต่จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมือง ในด้านธุรกิจ อุตสาหกรรม ตลอดจนเศรษฐกิจภาคสมัยใหม่

โดยรวม รวมทั้งนโยบายเศรษฐกิจตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการเมืองการปกครองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ยังมีจำกัดและมักเป็นบทความที่กล่าวถึง “สิ่งที่ควรจะเป็น” การบริหารจัดการมากกว่า **จึงควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงในมิติเหล่านี้มากขึ้น**

การศึกษาโดยใช้กรอบคิดเชิงระบบ (ปัจจัย-กระบวนการ-ผลลัพธ์) เป็นกรอบการศึกษาที่เหมาะสมกว่าการพิจารณา “สามห่วง สองเงื่อนไข” ซึ่งอาจจะถูกอธิบายด้วยวิธีวิทยาแบบแยกส่วน ในขณะที่ความคิดเชิงระบบสามารถแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงจากต้นเหตุสู่ปลายเหตุ หรือจากปัจจัยนำเข้าสู่ผลสัมฤทธิ์ และทำให้เห็นลำดับความสำคัญของสิ่งที่ควรดำเนินการก่อน หลังในกระบวนการขับเคลื่อนได้ **จึงควรสนับสนุนให้มีการวิจัยเชิงระบบมากขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาทฤษฎีจากการปฏิบัติที่เป็นอยู่จริง เพื่อให้มีกรอบการวิเคราะห์สำหรับงานวิจัยประยุกต์ต่อไป**

นอกจากนั้นในการวิจัยในกรณีที่มีการศึกษากิจกรรมที่มีการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ควรเสนอให้ผู้วิจัยได้พยายามจำแนกกิจกรรมซึ่งสะท้อนความเข้าใจของผู้ทำกิจกรรมนั้นว่าอยู่ในระดับ *เข้าใจ เข้าช้ำ เข้าใจ* หรือ *เข้าใจ* ในความหมายที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 4 แล้ว เพื่อประกอบการพิจารณาระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งเป็นการสะท้อนความเข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้วิจัยด้วย

ควรส่งเสริมการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาบุคลากรของรัฐ บุคลากรในสถานศึกษา บุคลากรขององค์กร ให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะให้บุคลากรเหล่านี้มีประสบการณ์ตรง ได้เห็นวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ได้ปฏิบัติด้วยตนเองจะช่วยให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องยิ่งขึ้น ควรส่งเสริมการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อประกอบการเรียนการสอนในการฝึกอบรม ตลอดจนในสถาบันการศึกษาระดับต่างๆ

ควรส่งเสริมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ชาวบ้าน องค์กรที่เกี่ยวข้อง และนักวิชาการได้ร่วมกันคิดค้นรูปแบบวิธีการของกิจกรรมที่เป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนามาจากฐานคิดวัฒนธรรมชุมชนหรือวัฒนธรรมองค์กร และปัญหาที่ชาวบ้านหรือองค์กรเผชิญอยู่ ดังตัวอย่างงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในงานศึกษาพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนชุมชนของอภิชัย พันธเสนและคณะ (2547)

เป็นที่น่าสังเกตว่า บางครั้งความเข้าใจหรือการอธิบายความหมายของผู้ศึกษาวิจัยเอง ยังไม่ถูกต้อง เช่น การศึกษาที่เกี่ยวกับโครงการของรัฐ ผู้ศึกษาวิจัยมักมีสมมติฐานว่าโครงการจะสำเร็จได้ รัฐต้องเข้าไปช่วยเหลือ ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง

ยังพบว่ามีโจทย์อีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่มีงานวิจัยที่ตีพอที่จะสรุปเป็นคำตอบได้ เช่น ระดับความสมดุลของการพึ่งพาเศรษฐกิจภายนอกและภายในเป็นอย่างไร สรรเสริญ วงศ์ช่อม (2542) ตั้งโจทย์ถึงสิ่งที่ไม่รู้หลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจใหม่ๆ ว่า แนวทางการพัฒนาบนพื้นฐานของ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรเป็นอย่างไร จุดเด่นจุดด้อยของประเทศมีอะไรบ้าง เงื่อนไขภายนอก / ภายในที่สำคัญต่อการพัฒนาในระยะต่อไปมีอะไรบ้าง ด้านไหนบ้างที่พอเพียงแล้ว / ยังไม่เพียงพอ ปัจจัยใดบ้างที่เสริม/สูญเสีย ไปในระหว่างการพัฒนา ทำอย่างไรจึงจะปรับโครงสร้างภาคการผลิตให้สมดุล ควรบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อไปสู่ความยั่งยืนอย่างไร ควรเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกระแสโลกาภิวัตน์และอภีวัตน์ท้องถิ่นอย่างไร ควรเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในอย่างไร

หลังการทบทวนวรรณกรรมการศึกษาเกือบทศวรรษหลังจากวิกฤติเศรษฐกิจ พบว่าเรายังไม่สามารถสร้างองค์ความรู้เพิ่มเติมขึ้นเพียงพอที่จะตอบ โจทย์เหล่านี้ได้อย่างชัดเจน รวมทั้งยังมีองค์ความรู้ที่จำกัดที่จะช่วยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 จึงยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้มีการพัฒนาความรู้ด้านนี้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ควรมีการจัดทำดัชนีชี้วัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศในระดับต่างๆ ประเทศควรมีการจัดทำแผนที่เดินทางเพื่อการพัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการเริ่มต้นการพัฒนาประเทศอย่างเป็นระบบตามทิศทางดังกล่าว ระหว่างจัดทำแผนที่เดินทางหรือภายหลังการจัดทำแผนที่เดินทางดังกล่าวถ้าพบว่ายังมีความรู้ในเรื่องใดที่ยังมีความไม่กระจ่างชัด และสามารถหาคำตอบได้ด้วยงานวิจัย ก็ควรส่งเสริมให้มีการจัดทำวิจัยในเรื่องนั้นๆ เช่นเดียวกับกรณีตัวอย่างของความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อเขียนบทความ และงานวิจัยต่างๆ ที่ได้รวบรวมไว้ในที่นี้ที่ชี้ให้เห็นว่ามีความรู้เพียงพอที่จะสนับสนุนวัตถุประสงค์ของการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ได้หรือไม่ ดังที่ได้อธิบายไปแล้วในบทนี้

อย่างไรก็ตาม อาจจะกล่าวได้ว่า การตื่นตัวในการสร้างองค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นทฤษฎีนำการพัฒนาประเทศในมิติต่างๆ ในปัจจุบันนับว่ายังเป็นเพียงจุดเริ่มต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่มีการตื่นตัวศึกษากันมากยิ่งขึ้นในระยะหลังนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากความเสื่อมโทรมทางจริยธรรมของรัฐบาลทักษิณหนึ่งและสอง (พ.ศ. 2544-2548) ประกอบกับหลังวันที่ 19 กันยายน 2549 ประเทศไทยได้มีรัฐบาล พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ที่ประกาศว่าจะพัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีผลทำให้กระแสความสนใจในการผลักดันขับเคลื่อน ตลอดจนการแสวงหาความรู้เพิ่มสูงขึ้นมาก ซึ่งนับว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี ที่สำคัญขอให้รักษาความสนใจให้อยู่ในระดับนี้ต่อไป และสูงขึ้นด้วยการผลิตผลงานในเชิงวิชาการที่เป็นผลจากการวิจัยเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะเศรษฐกิจพอเพียงจะมีได้มีคุณภาพเฉพาะแก่ประเทศไทยนั้น แต่จะมีคุณภาพต่อโลกในที่สุดด้วย ถ้าหากมีการศึกษาวิจัยพร้อมกับการลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ โดยงานวิจัยในส่วนที่เป็นการพัฒนาทฤษฎีที่เป็นผลจากการปฏิบัติจริงจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่ายิ่ง

บรรณานุกรม

- Srisuda Thungsuwan. 2546. The "Sufficiency Economy" for Sustainable Growth. **นักบริหาร** 23 (ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน): 66-69.
- กนก คดีการ และไพฑูรย์ อรุณพันธ์. 2541. "การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้แบบจำลอง การลดความเสี่ยงของครัวเรือนเกษตรกร : กรณีศึกษา อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร." **วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์** 16 (กันยายน): 103-104.
- กนกรัตน์ ยศไกร. 2549. "พลังชุมชนและการบูรณาการเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชน พุทธ มุสลิม และอาข่าในประเทศไทย." **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** วิทยาลัย สหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กมล จิตบุญ. 2543. "กระบวนการวางแผนดำเนินการโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนว พระราชดำริในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน." **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา)** มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กรรณิการ์ สุขเกษม และ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2548. **โครงการวิจัยกระบวนการเครือข่าย เศรษฐกิจชุมชนในการพึ่งตนเอง. ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร ศาสตร์. กรุงเทพฯ.**
- กองบรรณาธิการ. 2544. "กองร้อย อส.จ.พิษณุโลก กับการน้อมนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจ แบบพอเพียงมาเสริมรายได้ให้สมาชิก อส." **วารสารกำนันผู้ใหญ่บ้าน.** (กุมภาพันธ์ 2544)
- กองยุทธศาสตร์และนโยบายการลงทุน. 2549. "นโยบายด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของรัฐบาล ใหม่." **วารสารส่งเสริมการลงทุน** 17, 21(พฤศจิกายน) : 10-13.
- กอบชัย ก้อนสาร. 2545. **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษากรณี สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท จังหวัดชลบุรี. ปัญหาพิเศษ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.**
- กิตติพร ศรีวงศ์ชัย. 2542. "บทบาทประชาคมตำบลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน." **วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ปริญญาโท พัฒนาสังคม** มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เกษม คนไว. 2544. เศรษฐกิจพอเพียง: การพัฒนาสังคมไทยของในหลวง. **วารสารสังคมพัฒนา** 29, 4: 44-51.
- เกษม วัฒนชัย. 2546. "ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัว." **สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์** 50 (ฉบับที่ 25 5-11 ธันวาคม): 10-14.
- เครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม. 2549. "ธุรกิจกับเศรษฐกิจพอเพียง" **เอกสารประกอบการ ประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี 2549.**

- จรัสเรือง ศิริวัฒนรักษ์. 2542. “การพัฒนาแบบพึ่งตนเองกับการพัฒนาในเชิงพุทธ : กรณีศึกษาชุมชนสิริชะอโศก.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จันรรจา ชุ่มชื่น. 2547. “แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษากระบวนการแพร่กระจายความหมายในหนังสือพิมพ์ไทย ระหว่าง พ.ศ. 2540- พ.ศ. 2542.” วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จำเริญ วราภรณ์. 2547. “มาตรการทางกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศึกษาเฉพาะกรณี : โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มแม่น้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. 2548. “การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง” วารสารเศรษฐกิจและสังคม 42, 6(พฤศจิกายน - ธันวาคม) : 41-47.
- จุฑา คิปปะโคณ. 2546. “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหา เศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มสตรีสหกรณ์เกษตรคลองหลวง (คลองสอง) ตำบลคลองสอง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- จุลศักดิ์ ชาญณรงค์. 2546. “ธุรกิจชุมชน ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่,” วารสารสุทธิปริทัศน์ 17 (มกราคม-เมษายน): 80-86.
- ใจสราญ หิรัญพุกษ์ และพีระ ลีวลม. 2542. “กลยุทธ์ในการบรรเทาผลกระทบทางสังคมจากวิกฤติเศรษฐกิจ: ในบริบทหลังสตรี.” รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (อัดสำเนา)
- โถมยง โต๊ะทองและคณะ. 2545. “การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง,” วารสารราชภัฏเพชรบุรี 11 (ฉบับที่ 1 มิถุนายน-พฤศจิกายน) : 54-61.
- ชนิกา เจริญวงษ์. 2542. “บทสำรวจความคิดความเข้าใจและการปฏิบัติตามแนวทฤษฎีใหม่” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ชลทิศย์ เอี่ยมสำอางค์. 2545. “กสน. กับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง,” มติชน (24 กรกฎาคม): 21.
- ชัยวัฒน์ เลือสา. 2547. “การใช้กระบวนการประชาธิปไตยในการเรียนรู้และการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลคูคู อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ชาญชัย คงทัน. 2544. “ความพึงพอใจต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสาน (ทฤษฎีใหม่) จังหวัดหนองคาย.” วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต ปริญญาโท สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ชุดโครงการ เศรษฐกิจชุมชน. 2544. “การพัฒนากลุ่มสะสมทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน.” รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (อัคราณา)
- ชูศรี มณีพุกษ์ และภราดร ปรีดาศักดิ์. 2546. **รายงานวิจัยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. 2544. “กฎหมายกับชีวิตที่พอเพียง,” **จุฬาลงกรณ์รวิว.** 13, 50 (มกราคม-มีนาคม) : 92-108.
- ณรงค์ฤทธิ์ คอนศรี. 2543. “การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ปริญญาโท การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ณัฐพงษ์ ทองภักดี. 2542. “การปฏิบัติตามแนว “เศรษฐกิจพอเพียง” ด้านการค้าระหว่างประเทศ” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ณัฐคนก เจนสุขสถิตไปสาล. 2546. “ยุทธศาสตร์การพัฒนาของชุมชนปฐมอโศกกับการพัฒนาที่ยั่งยืน.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดลมนรรัตน์ บากา เกษตรชัย และหิม และดาญดิน อูสมาน. 2547. “บทบาทของเกษตรกรตำบลในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง.” รายงานการวิจัย. วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (อัคราณา)
- ดลมนรรัตน์ บากา เกษตรชัย และหิม และมะรอชี มะอิง. 2547. “บทบาทของอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง.” รายงานการวิจัย. วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (อัคราณา)
- ดลมนรรัตน์ บากา เกษตรชัย และหิม และหะสัน หมัดหมาน. 2547. “องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดชายแดนภาคใต้.” รายงานการวิจัย. วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (อัคราณา)
- ดลมนรรัตน์ บากา เกษตรชัย และหิม และอับดุลละอะ อับรู. 2547. “การมีส่วนร่วมของชาวชนบทในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง.” รายงานการวิจัย. วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (อัคราณา)

- คณนรรัตน์ บากา เกษตรชัย และหิม และอุทัย เอกสะพัง. 2547. “บทบาทของผู้นำท้องถิ่น
ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง.” รายงานการวิจัย. วิทยาลัย
อิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (อัคราณา)
- คารณิ อ่อนชมจันทร์ และพะยอม คีน้อย. 2543. “รูปแบบการแปรรูปยาสมุนไพรพื้นบ้าน
เพื่อเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย.” รายงานการวิจัย. โรงพยาบาล
พญาเม็งราย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (อัคราณา)
- เดือนเด่น นิคมบริรักษ์. 2542. “บรรษัทภิบาลกับเศรษฐกิจพอเพียง” เอกสารประกอบการสัมมนา
วิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ทรงจิต พูลลาภ และคณะ. 2545. “การวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาไทยผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล
ภายใต้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ภาคใต้.” รายงานการวิจัย. สำนักงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (อัคราณา)
- ทวิศักดิ์ กอนันตกุลและเพ็ญศรี กันตะโสฬตร์. 2544. “แนวความคิดการพัฒนาประเทศไทย
โดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในโลกยุคเศรษฐกิจใหม่,” สาร NECTEC. 8 (พฤษภาคม-
มิถุนายน): 6-18.
- ทสมนพร พุทธจันทร์. 2547. **ความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง:
กรณีศึกษาข้าราชการจังหวัดราชบุรี.** ภาคนิพนธ์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (พัฒนา
สังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทองชน บุญลา. 2547. **การศึกษาภาวะผู้นำพระอธิการนัส ขนติธมโม เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทอง
จังหวัดจันทบุรี กรณีศึกษาการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์.** หลักสูตรครุศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ทิสนา แชนนี. 2543. “การปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เด็กด้วยกิจกรรมการสอนตาม
หลักการเรียนรู้ด้านจิตพิสัย,” วิชาการ. 3 (มีนาคม 2543): 2-20.
- ธนาพันธ์ ชบุตร. 2542. “การจัดการการลงทุนสำหรับระบบเกษตรแบบผสมผสานตามแนวทฤษฎี
ใหม่ในพื้นที่ราบลุ่ม เขตอำเภอสันทราย จ.เชียงใหม่.” รายงานการค้นคว้าอิสระ ปริญญา
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ธรรมบุญ แก้วคำ. 2543. **รูปแบบการบริหารลานค้าชุมชนและตลาดนัดชุมชนขององค์การบริหาร
ส่วนตำบล: กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีสุข อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น.**
รายงานการศึกษาอิสระ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รัชชัย สันติสุข. 2542. **การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบประชารัฐตามแนวเศรษฐกิจ
พอเพียงและทฤษฎีใหม่.** วารสารราชบัณฑิตยสถาน. 25, 2 (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม): 122-124.

- ธีรพงศ์ ไม้ก้านเหิยะ. 2546. “การศึกษาสภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ธีรธิดา เหมพิพัฒน์. 2546. “ความคิดเห็นของนักศึกษาศาสนาบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.” ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นฤชา โฆษาศิวิไลซ์. 2544. “แนวทางการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงเฉลิมพระเกียรติในปีงบประมาณ 2544”. วารสารก้านผู้ใหญ่นบ้าน. (กุมภาพันธ์ 2544) : 18-20.
- นฤชา โฆษาศิวิไลซ์. 2544. “บทบาทก้านผู้ใหญ่นบ้าน กับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง”. วารสารก้านผู้ใหญ่นบ้าน. (มีนาคม 2544) : 25-28.
- นฤมล นิราทรและคณะ. 2548. “การเศรษฐกิจนอกภาคทางการในเมืองเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง”. ชุดโครงการวิจัยเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและการพัฒนาที่ยั่งยืน.
- นิพนธ์ พัวพงศกร. 252. “การพัฒนาอุตสาหกรรมไทยกับแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- นฤกุล บำรุงไทย พรรณญา นพกรั และวัฒนา ภูเล็ก. 2543. “ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองของจังหวัดตาก.” รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. (อัสสำเนา)
- แนวโน้มนการดำเนินงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ จังหวัดเพชรบูรณ์ในอนาคด (พ.ศ.2543-2547). รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (อัสสำเนา)
- บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์. 2546. เกษตรกรรมยั่งยืน นโยบายการเกษตรเพื่อสุขภาพ. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. กรุงเทพฯ.
- บุญรอด โพชะเรือง. 2545. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร้งของกลุ่มอาชีพในโครงการส่งเสริมการใช้น้ำเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดพังงา.” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญเสริม บุญเจริญผล. 2544. “แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง” ศรีปทุมปริทัศน์ 1 (ฉบับที่1 ม.ค.-มิ.ย.) 37-46.

- เบญจวรรณ สุรินทร์. 2546.” การวิเคราะห์เปรียบเทียบเศรษฐกิจระหว่างเกษตรกรรมกระแสหลักและเกษตรทฤษฎีใหม่กรณีศึกษา จ.สงขลา” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปรกรณ์ วิชานนท์ และยศ วัชรคุปต์. 2542. “ภูมิคุ้มกันต่อความผันผวนของเงินทุนจากต่างประเทศ” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ปรมัตต์ โปดาพล. 2545. “การประเมินผลโครงการพัฒนาความสามารถและการเรียนรู้ในการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด.” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรเมษฐ์ กาญจนวรากร. 2541. “การพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองสำหรับสตรี.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ปริญญาโท พัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประจักษ์ นาหนองตูม. 2543. “การศึกษาการดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของโรงเรียนแกนนำ โครงการเศรษฐกิจพอเพียง ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ปริญญาโท การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประชาธิป กะทา. 2548. **ประชาสังคมกับวิธีการพึ่งตนเอง: บทเรียนเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ยโสธร.** สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ. นนทบุรี.
- ประธินพร แพทย์รังสี. 2545. **การประเมินผลโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบพอเพียง ตามแนวพระราชดำรินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณี เกษตรกรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี.** วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา
- ประภาพรณ จันทรศิริ. 2547. **บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง: ศึกษากรณี องค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ประวูฒิ ละครราช. 2545. “ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มผลิตผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดยโสธร.” ภาคนิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. 2549. **พระเจ้าอยู่หัวกับรหัสพัฒนาใหม่.** ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). กรุงเทพฯ.

- ประเวศ วะสี. 2549. **เศรษฐกิจพอเพียงภาคปฏิบัติ: การพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งจังหวัด**. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). กรุงเทพฯ.
- ประเวศ วะสี. 2549. **เสวนาเรื่องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง**. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). กรุงเทพฯ.
- ประเวศ วะสี. 2546. “เอาชนะความยากจน ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเข้มแข็ง,” **มติชนรายวัน** (12 ธันวาคม)
- ประสิทธิ์ นิ่มจินดาและคณะ. 2543. **รายงานการวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรู้เข้มแข็งของชุมชนโดยใช้เศรษฐกิจชุมชน :กรณีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโพธิ์มี** คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปรีชาญาณ รัชฎาธิ. 2546. “ภูมิปัญญาพื้นบ้านหัตถกรรมจักสานตำบลจากมุงหลังคากับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ 2 บ้านวัดบางโปรง ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ.” **ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ปริญญาโท สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี**.
- ปราณี ไวดาบ และคณะ. 2545. “การวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาไทยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ภาคกลาง.” **รายงานการวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (อค์สำเนา)
- ปราณี ไวดาบ และสุภาพร คุณฤทธิพัฒน์. 2546. “การวิจัยและพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานภูมิปัญญาสากล เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ชุมชนเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์.” **รายงานการวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (อค์สำเนา)
- ปริญญา นาคฉัตรีย์. 2544. “การปฏิบัติตนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียง”. **วารสารก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน**. (มีนาคม 2544) : 3-6.
- ปรีชา พรหมมา. 2543. “การวิเคราะห์รายได้ของเกษตรกรจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงใน จ.เพชรบูรณ์.” **วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง**.
- ฝ่ายประสานงานวิจัย กองวิชาการและแผนงาน. 2543. “การประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ”. **วารสารเทศบาล** 95 (กุมภาพันธ์ 2543): 26-34.

พนารัช ปรีดาภรณ์. 2545. “การสร้างอำนาจอิสระในการแลกเปลี่ยนเพื่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน.” วิทยานิพนธ์การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พรชูลี อาชาวำรุงและคณะ. 2542. “โครงการนำร่อง: การศึกษาและพัฒนาทักษะการคิดเพื่อปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีชีวิตไทยในแนวพระราชดำริ: กรณีศึกษาภาคตะวันตกและภาคเหนือตอนล่าง,” **จุฬาริชา**. 18 (ธันวาคม): 15-17.

พรรณาราย สงวนสิน. 2546. “การใช้เทคโนโลยีผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรในโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน จังหวัดสระบุรี”. วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตร์มหาบัณฑิต(ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พระวันดี ปะวะเส. 2547. “ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนบ้านคอนสวรรค์ หมู่ที่ 15 ตำบลเสือโก้ก อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตปริญญาโท ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พลฤทธิ์ สุวรรณเมธา. 2546. “พุทธจริยธรรมเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรโครงการ“เกษตรทฤษฎีใหม่” จ.ชลบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต โครงการบัณฑิตศึกษาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พวงทอง ว่องไว. 2544. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงและประชาคมจังหวัด. มูลนิธิพัฒนาไทย.

พันทอง เฉลยพจน์. 2546. “บทบาทของเศรษฐกิจไม่เป็นทางการบ้านวังโดน ตำบลเมืองหงส์ อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พิกุลทอง เกษมสันต์ ศุภลักษณ์ จันท์เจริญ และไพฑูรย์ พัชรอาภา. 2546. “การศึกษาทัศนคติของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการในโครงการรวมน้ำ+ใจ ถวายในหลวง.” รายงานการวิจัย. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (อึดสำเนา)

พิทักษ์ ทวีสุข. 2542. รายงานการวิจัย การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนด้วยการผลิตข้าวซ้อมมือ : กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านข้าวซ้อมมือ หมู่ที่ 11 ต.หัวลำโรง อ.ท่าม่วง จ.ลพบุรี. โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน แผนงานบริการวิชาการแก่สังคมงานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

- พิพัฒน์ ยอดพฤติการ. 2549. “การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง โดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์.” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ.
- พีรชัย กุลชัย. 2543. “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง,” วารสารเกษตรพระจอมเกล้า 18 (ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน).
- พีระ มานะทัศน์. 2543. “เศรษฐกิจแบบพอเพียงกับการพัฒนาอาหารเด็ก. เทศาภิบาล. 95 (มกราคม): 66-73.
- เพ็ญพิมล ลขภักดี. 2542. แนวความคิดการเมืองสีเขียวกับนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย: แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ไพฑูมพล นิมเฉลิม และเดชพล จิรยารักษ์. 2547. “เศรษฐกิจชุมชน : ความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานราก,” วารสารเศรษฐกิจและสังคม 41 (ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน-ธันวาคม): 28-33
- ไพฑูรย์ พัชรอาภา. 2547. “ความมั่นคงทางรายได้ของแรงงานภาคเกษตรกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษาเฉพาะกรณีสมาชิกนิคมสร้างตนเองโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู.” วิทยานิพนธ์คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพวรรณ ทิพย์สนเทห์. 2542 “การวิเคราะห์เชิงผลได้ผลเสียเศรษฐกิจชุมชนโครงการโคราชพัฒนา: กรณีศึกษาหมู่บ้านหนองกก.” วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ภาณุเดช ลิ้มอารีย์. 2543. บทบาทสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภาวดี ศรีมุกดา. 2548. “ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง:กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- มนตรี สิงหواره และเริงชัย ต้นสุชาติ. 2547. “ความสอดคล้องและความแตกต่างของเศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์,” แม่โจ้ปริทัศน์. 5 (ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน-ธันวาคม): 29-32.
- มยุรี พิมพ์สุวรรณ. 2545. “การดำเนินงานและความต้องการแนะแนวการดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแก่นนาเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด.” การศึกษามหาบัณฑิต จิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- มยุรี เสือคำราม. 2546. “การเปรียบเทียบประสิทธิภาพและระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่าง
เกษตรกรรมแนวเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรกรรมกระแสหลัก.” เศรษฐศาสตร์
มหابัณฑิต เศรษฐศาสตร์การศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มยุลี พิมพ์พาท. 2546. “เศรษฐกิจชุมชนชาวนาแบบพึ่งตนเองโดยใช้ภูมิปัญญาชุมชน: ศึกษาเฉพาะ
กรณีอำเภอคอนตูม จังหวัดนครปฐม.” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2546. “โครงการพัฒนาชนบทเชิงบูรณาการตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจ
พอเพียง,” วารสารศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 11 (มกราคม-มีนาคม):
4-30.
- มัลลิกา เขียวหวาน. 2546. “การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจ
พอเพียงของเกษตรกรในเขตจังหวัดอ่างทองและพระนครศรีอยุธยา.” ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
ปริญญาโท การศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มานพ ชมชื่น. 2542. นโยบายอนุรักษ์ป่าชายเลน: ศึกษาเฉพาะภาคตะวันออก. วิทยานิพนธ์
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มานพ มัทธูเรศ และคณะ. 2545. “การวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาไทยผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล
เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายใต้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.”
รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (อัคราณา)
- มิตร จิตปลโย, พระมหา. 2547. “ความรู้จักพอประมาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลัก
เศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ,” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. 2545. “เศรษฐกิจพอเพียง หัวใจสำคัญในแผน 9” อุตสาหกรรมสาร 45 (ฉบับที่6
พ.ย.- ธ.ค.)
- ยศ สันตสมบัติ. 2546. พลวัตและความยืดหยุ่นของสังคมชาวนา: เศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือและ
การปรับกระบวนการทัศน์ว่าด้วยชุมชนในโลกที่สาม. เชียงใหม่: วิทอินดีไซด์.
- ระพี สาคริก. 2542. “การเกษตรแบบพอเพียง” วารสารไทย 20 (ฉบับที่72 ต.ค.-ธ.ค. 42) 49-54.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. 2543. Bangkok Consensus. นิตยสารผู้จัดการ มกราคม.
- รัตนา จำปาวอ. 2544. “การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา การดำเนินงานโครงการเกษตรครบวงจร
ตามแนวทฤษฎีใหม่ โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น: กรณีศึกษาโรงเรียน
น้ำพองพัฒนศึกษารักษ์มงคลเกษม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ราตรี เจริญยัง. 2545. **มาตรการในทางกฎหมายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน**
ส่วนตำบล. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ราศรี บุรุษรัตนพันธ์. 2542. “ทองสุข พิมพ์สาร : ทฤษฎีใหม่ ชีวิตใหม่” **ทฤษฎีใหม่ในหลวง: ชีวิตที่พอเพียง.** หน้า 89-96. กรุงเทพมหานคร : ร่วมด้วยช่วยกัน.
- ราศรี บุรุษรัตนพันธ์. 2542. “อนามู จีอะพะชะ: ไครว่าลุงโง่ย้ายภูเขาไม่ได้. **ทฤษฎีใหม่ในหลวง: ชีวิตที่พอเพียง.** หน้า 137-144. กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน.
- ราศรี บุรุษรัตนพันธ์. 2542. “คำเคื่อง ภาษี: จากฟางเส้นเดียวสู่โรงเรียนชุมชนอีสาน,” **ทฤษฎีใหม่ในหลวง: ชีวิตที่พอเพียง.** หน้า 113-120. กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน.
- ราศรี บุรุษรัตนพันธ์. 2542. “ชูศักดิ์ หาดพรหม: เขาสร้างสวรรค์ขึ้นมาจากก้อนดิน,” **ทฤษฎีใหม่ในหลวง: ชีวิตที่พอเพียง.** หน้า 129-136. กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน.
- รุ่งทิพย์ ศูนย์ตรง และคณะ. 2546. “โครงการรูปแบบบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วมที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแหลมคุน หมู่ 5 อำเภอตรอน จังหวัดอุดรดิษฐ์.” รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (อัครานา)
- เรณูภา ศรีผ่องงาม. 2547. “การศึกษาเศรษฐกิจชุมชนที่มีผลต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน : กรณีศึกษาชาติพันธุ์เขมร ลาว และกูยในจังหวัดสุรินทร์.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ปริญญาโท การวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ละเอียด แซ่คู. 2546. “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะ ของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา.” คุุศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ลำแพน ชันกสิกรรม. 2545. **ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์.** วิทยานิพนธ์ หลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรเชษฐ์ บุญจิต. 2542. “บทบาทของข้าราชการฝ่ายปกครองในการสนองแนวพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียง”. **วารสารเทคโนโลยี 94 (ธันวาคม 2542):** 34-42.
- วรทัย จารุทวี. 2545. “การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ศึกษากรณีชุมชนประจักษ์ราษฎร์พัฒนา ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี.” สารนิพนธ์หลักสูตรพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์ ชำรง มั่นคง และกนกวรรณ จินาวัฒนา. 2545. “โครงการศึกษาทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจชุมชน.” รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (อัครานา)

- วราวุธ เสริมสินสิริ. 2549. “การใช้ยาอย่างพอเพียง” เอกสารประกอบการประชุมสมัชชาสุขภาพ
 วัชรินทร์ สายสาระ และคณะ. 2548. รายงานการวิจัย เรื่อง การพัฒนาศักยภาพกลุ่มคนจนให้
 สามารถสร้างวิสาหกิจชุมชน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง:
 ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเพิ่ม อำเภอลำปาง จังหวัดเลย. สำนักงาน
 คณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วัฒนา มุละชีวิ. 2546. การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการลงทุนในเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษา
 กลุ่มสตรีผลิตข้าวปลอดสารพิษโรงสีสหเกษตรข้าวขวัญ อ.เดิมบางนางบวช จ.สุพรรณบุรี.
 กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วันชัย ดันติวิทยาพิทักษ์. 2548. “พลตรีพิเชษฐ วิสัยจร รองแม่ทัพภาคที่ 4 : เศรษฐกิจพอเพียง—
 กุญแจสำคัญในการแก้ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้”. สารคดี 21, 246(สิงหาคม):
 90-101.
- วันวร จะนู. 2545. เศรษฐกิจพอเพียง: เป้าหมายและเกณฑ์ตัดสินคุณค่า.” สุทธิปริทัศน์. 16 (มกราคม-
 เมษายน): 81-89.
- वलลภ พรหมทอง. 2543. “เศรษฐกิจพอเพียง: เกษตรเลี้ยงชีพ,” วารสารวิจัยและฝึกอบรม สถาบัน
 เทคโนโลยีสยามมงคล. 3 (ฉบับที่ 3 พฤษภาคม-สิงหาคม): 1-9.
- วิษุตา สร้างเอี่ยม และ ด็ก แสนบุญ. 2543. “บ้านชนะประกวดออกแบบบ้านในหัวข้อ บ้านใน
 ระบบเศรษฐกิจพอเพียงในงานบ้านและสวน 25 ปี”. บ้านและสวน 25, 290(ตุลาคม):
 166-168.
- วิชัย รูปขำดี. 2544. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงและประชาคมจังหวัด.
 มูลนิธิพัฒนาไทย.
- วินัย สุปินะ. 2544. การดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงเฉลิมพระ
 เกียรติของกรมพัฒนาชุมชนในจังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาส่งเสริมการเกษตร. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วินัย ประวันนา. 2544. “การศึกษารูปแบบการดำเนินการและปัญหาการดำเนินการตามแนว
 เศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น.”
 วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต การบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิบูลย์ เข็มเฉลิม และนลินสิริ แจ่มคำ. 2543. “แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและอุตสาหกรรมชุมชน,”
 สุทธิปริทัศน์ 14, 44 (ก.ย.-ธ.ค. 43): 114-118.
- วิดา ประสาทกิจ. 2543. “สัมภาษณ์ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล “โครงการพระราชดำริตามแนวทาง
 เศรษฐกิจพอเพียงกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร.” อนุสาร อ.ส.ท. 41 (ฉบับที่ 5 ธันวาคม 2543)
 56-60.

- วิโรจน์ วรรณอง. 2542. “ความเสี่ยงและภูมิคุ้มกันในภาคเกษตรกรรมของไทย” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- วิระวิทย์ วิวัฒน์วานิช. 2542. “ประชาคม: ก้าวต่อไปของเศรษฐกิจพอเพียง”. เทศาภิบาล 94 (กุมภาพันธ์ 2542): 24-27.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2543. เศรษฐกิจพอเพียงถือได้ว่าเป็นพลังของแผ่นดิน. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 47, 27(3-9 ธันวาคม): 12-13.
- ศิริลักษณ์ บุญเต็ม. 2542 “ประสิทธิผลของโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง: ศึกษาเฉพาะกรณี ต.บางน้ำผึ้ง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศิวะ สงวนสิน. 2544. “ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภอจันทน์ จังหวัดศรีสะเกษ”. วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน กระทรวงมหาดไทย. 2549. เอกสารชุด: การแก้จนเชิงพื้นที่--ฝึกพลังแก้จนกรมโยธธา ภายใต้: โครงการนำร่องการบูรณาการจังหวัดเพื่อแก้ปัญหาความยากจน. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์กรมหาชน) สำนักงานเลขานุการศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน. กรุงเทพฯ.
- ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน กระทรวงมหาดไทย. 2549. เอกสารชุด: การแก้จนเชิงพื้นที่-- ถักทอเครือข่ายพลังชุมชน แก้นออุปถราชธานี ภายใต้: โครงการนำร่องการบูรณาการจังหวัดเพื่อแก้ปัญหาความยากจน. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์กรมหาชน) สำนักงานเลขานุการศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน. กรุงเทพฯ.
- ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนจังหวัดยโสธร. 2549. เศรษฐกิจพอเพียงฉบับชาวบ้าน. ศตจ.ย.ยโสธร.
- สฤติ อิศรียานนท์. 2549. เศรษฐศาสตร์การเมืองของการแลกเปลี่ยนชุมชน:กรณีศึกษาเปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างชุมชนที่ดำเนินการโดยภาครัฐและภาคประชาชน.วิทยานิพนธ์ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สกล พรหมสิน. 2546. “ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชาชน ต.หงษ์เจริญ อ.ท่ามะแซ จ.ชุมพร.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- สง่า พลสงคราม, พระมหา. 2542. “การศึกษาเปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สนั่นสุขเหลือ.2546.“บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการส่งเสริมโครงการตามแนวพระราชดำริ (เศรษฐกิจพอเพียง) จังหวัดสุรินทร์.” มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- สนิท ผิดเวียง. (ส.ศ.อ.). 2546. **ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองขององค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่.** การค้นคว้าแบบอิสระ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมคิด พรหมจ้อย และคณะ. 2545. “ความพอเพียงกับการอยู่รอดของสังคมชนบทไทย: กรณีหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.” รายงานวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (อัดสำเนา)
- สมคิด พรหมจ้อย และคณะ. 2546. **เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้: ความอยู่รอดของชุมชนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง.** กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- สมเจตน์ สวัสดิ์มงคล. 2545. **ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรในโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรี.** วิทยานิพนธ์ หลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมชัย จิตสุชน. 2542. “พฤติกรรมที่ไม่พอเพียงกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สมบัติ เฝ้าพงศ์คล้าย. 2546. “การส่งเสริมความรู้และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โดยการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบัติ พันธิวิศิษฐ์ และคณะ. 2543. “เศรษฐกิจพอเพียงกับการอยู่รอดของชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.” รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (อัดสำเนา)
- สมพงษ์ เกษตรอำนวย (เรียบเรียง). 2549. บทสัมภาษณ์พิเศษ ดร.ปรียานุช พิบูลสราวุธ เรื่องข้าราชการไทยกับการปฏิบัติงานตามหลักการปรัชญาความพอเพียง. วารสารข้าราชการ 51, 6 (พฤศจิกายน – ธันวาคม): 16-21.
- สมพร เทพสิทธิฯ. 2546. **การเดินทางรอยพระยุคลบาทเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยแก้ปัญหาความยากจนและการทุจริต.** สภาอุวัชพุทธิกสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์. กรุงเทพฯ.

สมพร พงษ์เสถียรศักดิ์. 2546. “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการประพฤติดนตามคุณธรรม
ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ที่เรียน
หลักสูตรในพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนแบบ
ไตรสิกขา.” การศึกษามหาบัณฑิต ปริญญาโท การมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ.

สมเกียรติ จันทร์ห่อ้า. (พ.อ.อ.). 2544. **บทบาทของชุมชนในการจัดการโครงการเศรษฐกิจพอเพียง
ขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา.** การค้นคว้าแบบ
อิสระ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมหมาย สาททรัพย์. 2542. “ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของ
ชาวพุทธ: ศึกษากรณีชุมชนศิระะอโศก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ,” ภาคนิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ. 2549. **เอกสารประกอบการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติปี 2549
ยุทธศาสตร์สุขภาพพอเพียง: ทิศทางในช่วงแผนฯ 10.** สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ
แห่งชาติ. กรุงเทพฯ.

สรรเสริญ วงศ์อ้อม. 2544. **เศรษฐกิจพอเพียง : พื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน.** นนทบุรี: บริษัทเพชรรุ่ง
การพิมพ์ จำกัด.

สรวิชัย เปรมชื่น. 2542. “เศรษฐกิจศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง
และทฤษฎีใหม่.” วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ส่วนเศรษฐกิจระหว่างประเทศ. 2546. “การพัฒนากรอบแนวคิดและการประยุกต์ใช้ปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง,” **วารสารเศรษฐกิจและสังคม** 40 (ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-สิงหาคม): 81-82.

สังคม รังทอง. 2547. “การพัฒนาแผนจัดการเรียนรู้ทฤษฎีใหม่สู่การเรียนรู้สู่เศรษฐกิจพอเพียง
กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องการเพาะเห็ด
จากวัสดุท้องถิ่นโดยใช้โครงงาน.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต หลักสูตรและ
การสอน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สังคม สัญจร.มปป. “เส้นทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง:กรณีชุมชนราชธานีอโศก.”
<http://www.thaitopic.com/mag/econ/civiccommun.htm.21/3/2550>.

สังคีต พิริยะรังสรรค์. 2543. **เศรษฐกิจแบบพอเพียง. วารสารก้านผู้ใหญบ้าน (พฤศจิกายน):**
10 – 15.

- สันติ บงอ้อและคณะ. 2542. “การพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สันติ พรหมจันทร์. 2548. “สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดเลย.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สายนโยบายการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย.2542. “กรอบนโยบายการเงิน Inflation Targeting กับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สายสนม หลักทอง.2544. **ความคิดเห็นของผู้บริหารงานโครงการของ อบต. ต่อการขยายผลโครงการส่งเสริมการใช้น้ำเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษากรณีสำนักงาน รพช. จังหวัดลพบุรี.** ภาคนิพนธ์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม). คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค .2549. **การเรียนรู้...สู่สมดุล.** เชียงใหม่:วนิดา
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ .2549.**เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร..**
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2542. “แนวคิดการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงกับโครงสร้างการผลิตที่เหมาะสม” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2542.“บทบาทของข้อมูลเศรษฐกิจและสังคมกับเศรษฐกิจพอเพียง” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. 2549. **สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ยังยืนด้วยความพอเพียง.** บริษัท ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ .2549 .**ชีวิตพอเพียง.** กรุงเทพฯ:คุรุสภาไทย จำกัด.
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. 2543 “เศรษฐกิจใหม่ (New Economy) กองนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ” **ปกิณกะเศรษฐกิจวิเคราะห์** ฉบับเดือน ต.ค. 2543
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ. 2544. **การน้อมนำแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติในสถาบันราชภัฏ.** สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ กระทรวงศึกษาธิการ ถ.ราชดำเนินนอก เขตดุสิต กรุงเทพฯ

- สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา. 2549. “เอกสารประกอบการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี 2549 คำนี้อยู่เย็นเป็นสุข...สร้างสุขได้อย่างไร” สามดี พรินต์ติ้ง. กรุงเทพฯ.
- สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 2546. รายงานการวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็งภายใต้การสนับสนุนของสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สำออง สืบสมาน และคณะ. 2543. “ความพอเพียงทางสังคมชนบทไทย:กรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.” รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (อัครสำเนา)
- สัญญากร ชูทรัพย์. 2541. “ครูไทยในยุคเศรษฐกิจพอเพียง” จุลสารพัฒนาประสิทธิภาพการสอน. 6 (มกราคม-ธันวาคม): 7-8.
- สิน พันธุ์พินิจ. 2544. กลยุทธ์การส่งเสริมการเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกรรายย่อยภาคตะวันตกของประเทศไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุเกียรติ์ ด่านพิณพันธ์. 2547. การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเกษตรศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม. สุขได้อย่างไร? เอกสารประกอบการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี 2549.
- สุจิต ขวัญทอง. 2542. การศึกษาการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรพัฒนาศาสตร์มหาบัณฑิต. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุนัย จุลพงศธร. 2549. “การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมกับแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนทางเลือก “เพื่อความยั่งยืน”: กรณีศึกษาโรงสีชุมชน.” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบท โครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. 2543. “รากฐานทางปรัชญาของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงจากกรอบแนวความคิดทางพุทธศาสนา.” วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 7 (กันยายน-ธันวาคม): 52-71.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. 2550. แนวทางปฏิบัติ 7 ขั้นสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- สุพจ จริงจิตร. 2543. ชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจพอเพียงบนโครงสร้างรวมศูนย์. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (17-23 ธันวาคม): 37.
- สุพล โพธิ์แก้ว. 2543. “บทบาทของข้าราชการฝ่ายปกครองในการสนองพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง,” วารสารเทคโนโลยี 95 (มกราคม) :35-44.

- สุนนทิพย์ อัมภพล.2545. “สัมฤทธิ์ผลของเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. 2543. “เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ.สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 47, 27 (3-9 ธันวาคม): 10-13.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. 2543. การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. วารสารข้าราชการ 45, 2 (มีนาคม – เมษายน): 1-6.
- สุรัช ศิริไกร. 2542. รายงานการประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ. สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวกิจ ศรีปัดดา.2549. การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน.มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สุวิดา แสงสีหนาท. 2549. “ภูมิปัญญาบูรณาการบนฐานคิดพุทธปรัชญา ยุทธศาสตร์ทางเลือกในการพัฒนาสังคมไทย.” วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต วิทยาลัยสหวิทยาการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. 2549. จุดเปลี่ยนประเทศไทย เศรษฐกิจพอเพียงในกระแสโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- สุวินัย เกิดทับทิม. 2549. แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาคาความยากจนในชนบท. วารสารสารสนเทศ 7, 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม): 59-66.
- เสกสรรค์ สามสี. 2545. “การประเมินโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ.” การศึกษามหาบัณฑิต บริหารการศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เสน่ห์ จามริก และ นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2544. เศรษฐกิจพอเพียงกับสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย. รัฐศาสตร์สาร 22, 2 : 1-27.
- เสรี สีลาชัย. 2546. รายงานการวิจัยเรื่องการสร้างเศรษฐกิจแห่งชาติบนรากฐานเศรษฐกิจชุมชนไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เสาวภาคี สกุลโรมวิลาส. 2546. การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับมาตรการการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม: ศึกษาเฉพาะกรณีลพิษทางน้ำ. วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- อรุณ เทียนศรี.2546. “การตัดสินใจต่อการเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในจังหวัด นครสวรรค์”. วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต(ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา. 2542. “ทฤษฎีใหม่ : มุมมองทางเศรษฐศาสตร์” เอกสารประกอบการ สัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- อนันต์ แสงสีวัฒนกุล. 2545. “การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์ศึกษาริเริ่มธรรมชาติมาบเอื้อง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี.” วิทยานิพนธ์หลักสูตร ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวาทวิทยา ภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุชาติ พวงสำลี. 2545. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงและประชาม จังหวัด 2542. มูลนิธิพัฒนาไทย.
- อนุพงษ์ วาวงศ์มูล. 2542. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวนบพในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจตามแนว พระราชดำริทฤษฎีใหม่: ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อภิญญา ดันทวิวงศ์ (เรียบเรียง). 2549. คู่มือแนวทางชีวิต รักพอ เพื่อพ่อ ขอดำเนินชีวิตด้วยหลัก เศรษฐกิจพอเพียง. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและ พัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). กรุงเทพฯ.
- อภิรดา ฟ้าเจริญ. “การศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยต้นคุ่ม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา.” วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อานนท์ ปันยารชุน. 2542. “คำกล่าวเปิดงานสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง” ปาฐกถา
- อารีย์ เชื้อเมืองพาน. 2547. “เศรษฐกิจพอเพียง : ยุทธศาสตร์สู่ฐานเศรษฐกิจสามัญชน,” แม่โจ้ ปริทัศน์. 5 (ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน-ธันวาคม): 99-102.
- อุดม โสคติสวัสดิ์.2548. “การประเมินยุทธศาสตร์การจุดระนำร่อนน้ำประจำปีไร่นาแบบบูรณาการเพื่อ เศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท จังหวัด สกลนคร.”วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ยุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ สกลนคร.
- อุดมศักดิ์ วงศ์พันธุ์.2541. “ศักยภาพของชุมชนชนบทในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ”. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เอ็นนู ชื่อสุวรรณ. 2545. “เศรษฐกิจพอเพียง หนทางสู่การแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน,” วารสารเศรษฐกิจ
และสังคม 39 (ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม): 24-27.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบฟอร์มเพื่อสรุปรายงานการสังเคราะห์ผลงานแต่ละชิ้น

ใบปะหน้ารายงาน
การสังเคราะห์งานวิจัย

โปรดกรอกข้อมูลที่สอดคล้องกับงานวิจัยที่ท่านสังเคราะห์

ประเภทงานวิจัย	ปีที่พิมพ์	หน่วยงาน
☐ ปริญญาโท/วิทยานิพนธ์	☐ 2543	☐ สปช.
☐ ระดับมหาวิทยาลัย	☐ 2544	☐ กรมวิชาการ
☐ ระดับคุณวุฒิบัณฑิต	☐ 2545	☐ สถาบันราชมงคล (โพธิ์พระยา)
☐ วิจัยส่วนบุคคล	☐ 2546	☐ สถาบันราชภัฏ (โพธิ์พระยา)
☐ วิจัยคณะบุคคล		☐ มหาวิทยาลัย (โพธิ์พระยา)
☐ วิจัยหน่วยงาน		☐ วิทยาลัยสาธารณสุข (โพธิ์พระยา)
☐ อื่น ๆ (โพธิ์พระยา).....		☐ หน่วยงานอื่น ๆ (โพธิ์พระยา)

สาขาวิชา	ระดับ/ประเภทการศึกษา
	☐ ก่อนวัยเรียน
	☐ การศึกษาขั้นพื้นฐาน
	☐ ประถมศึกษา
	☐ มัธยมศึกษา
	☐ อาชีวศึกษา
	☐ อุดมศึกษา
	☐ ต่อเนื่อง
	☐ นอกกระบบ
	☐ ตามอัธยาศัย
	☐ การศึกษาพิเศษ

แบบสำรวจงานวิจัย

1. ชื่อผู้วิจัย	(นาย/นางสาว/นาง/หน่วยงาน)		
2. ชื่องานวิจัย			
3. ศึกษาปัญหา การวิจัยเกี่ยวกับ			
4. งานวิจัยมีจุดเน้น ด้านใด (วัตถุประสงค์)	☐ disruptive research	☐ case study/studies	☐ comparative study
	☐ correlation	☐ evaluation	☐ experiment
	☐ develop (R&D)	☐ documentary	☐ synthesize
	☐ qualitative study	☐ research	☐ action research
5. การเก็บรวบรวม ข้อมูล	5.1 ลักษณะของประชากร/กลุ่มตัวอย่าง และจำนวน		
	☐ จำนวนคน		
	☐ จำนวนคน		
	☐ จำนวนคน		
	☐ จำนวนคน		
	☐ จำนวนคน		
	☐ จำนวนคน		
	5.2 วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง		
	☐ เเจาะจง		
	☐ สุ่มแบบง่าย		
	☐ สุ่มแบบแบ่งกลุ่ม		
	☐ สุ่มแบบแบ่งชั้น		
	☐ สุ่มแบบหลายขั้นตอน		
	☐ อื่น ๆ (ระบุ)		

6. ข้อค้นพบในงานวิจัย/ผลการวิเคราะห์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

รายชื่อหนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ
และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้สังเคราะห์ในครั้งนี้

ตารางที่ 2 รายชื่อหนังสือ

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อหนังสือ	พิมพ์ที่
1	2544	सरस्वरि วงศ์ขุ่ม	เศรษฐกิจพอเพียง : พื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน	บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด : นนทบุรี
2	2544	สิน พันธุ์พินิจ	กลยุทธ์การส่งเสริมการเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเกษตรกรรายย่อยภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย	มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมารัตนา : นนทบุรี
3	2544	อภิสัทธ์ ชำรงวรารุณ และทานทิพย์ ชำรงวรารุณ	การพัฒนาศักยภาพศูนย์ศึกษาดูงานด้านเศรษฐกิจพอเพียงและ ประชาสังคม	มูลนิธิพัฒนาชุมชน อย่างยั่งยืนเพื่อคุณภาพ ชีวิตที่ดี : ขอนแก่น
4	2546	บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	เกษตรกรรมยั่งยืน นโยบายการเกษตรเพื่อสุขภาพ	สถาบันวิจัยระบบ สาธารณสุข : กรุงเทพฯ
5	2546	ยศ สันตสมบัติ	พลวัตและความคิดหุ่นของสังคมชาวนา : เศรษฐกิจชุมชน ภาคเหนือและการปรับกระบวนทัศน์ว่าด้วยชุมชนในประเทศ โลกที่สาม	วิธอินดีไซด์ : เชียงใหม่
6	2546	วัฒนา มุละชีวิ	การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการลงทุนในเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มสตรีผลิตข้าวปลอดสารพิษโรงสีสหเกษตร ข้าวขวัญ อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี	มหาวิทยาลัยเกษตร ศาสตร์ : กรุงเทพฯ
7	2546	สมคิด พรหมจักษ์ และคณะ	เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ : ความอยู่รอดของชุมชน ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง	พิมพ์ดี : กรุงเทพฯ
8	2546	สมพร เทพสิทธิ์า	การเดินทางรอยพระยุคลบาทเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยแก้ปัญหา ความยากจนและการทุจริต	สภาอุตุพุทธิกสมาคม แห่งชาติ ในพระบรม ราชูปถัมภ์
9	2548	ประชาธิปไตย กะทา	ประชาสังคมกับวิถีการพึ่งตนเอง : บทเรียนเครือข่ายเกษตร อินทรีย์อีสาน	สำนักวิจัยสังคมและ สุขภาพ : นนทบุรี
10	2549	คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ พอเพียง สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่ง ชาติ	เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร	สำนักงานคณะ กรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ : กรุงเทพฯ (พิมพ์ครั้งที่ 4)
11	2549	เครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม	เอกสารประกอบการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี 2549 ธุรกิจกับเศรษฐกิจพอเพียง	สำนักงานปฏิรูประบบ สุขภาพแห่งชาติ : กรุงเทพฯ
12	2549	ประเวศ วะสี	พระเจ้าอยู่หัวกับรหัสพัฒนาใหม่	ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา พลังแผ่นดินเชิงคุณ ธรรม สำนักงานบริหาร และพัฒนาองค์ความรู้ (องค์กรมหาชน) : กรุงเทพฯ

ตารางที่ 2 รายชื่อหนังสือ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อหนังสือ	พิมพ์ที่
13	2549	ประเวศ วะสี	เศรษฐกิจพอเพียงภาคปฏิบัติ : การพัฒนาอย่างบูรณาการ จังหวัด	ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา พลังแผ่นดินเชิงคุณ ธรรม สำนักงานบริหาร และพัฒนาองค์ความรู้ (องค์กรมหาชน) : กรุงเทพฯ
14	2549	ประเวศ วะสี	เสวนาเรื่องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง	ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา พลังแผ่นดินเชิงคุณ ธรรม สำนักงานบริหาร และพัฒนาองค์ความรู้ (องค์กรมหาชน) : กรุงเทพฯ
15	2549	วราวุธ เสริมสินศิริ	เอกสารประกอบการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี 2549 การใช้ยาอย่างพอเพียง	หจก. สหพัฒน ไสพล : กรุงเทพฯ
16	2549	ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความ ยากจน กระทรวงมหาดไทย	เอกสารชุด : การแก่งแย่งพื้นที่---ถักทอเครือข่ายพลังชุมชน แก้จนอุบลราชธานี ภายได้ : โครงการรณรงค์บูรณาการจังหวัด เพื่อแก้ปัญหาความยากจน	สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (องค์กรมหาชน) และสำนักงานเลขานุ การศูนย์อำนวยการ ปฏิบัติการต่อสู้เพื่ออา ชนะความยากจนภาค ประชาชน : กรุงเทพฯ
17	2549	ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความ ยากจน กระทรวงมหาดไทย	เอกสารชุด : การแก่งแย่งพื้นที่---ฉนิกพลังแก่งแย่งกรมชล ภายได้ : โครงการรณรงค์บูรณาการจังหวัดเพื่อแก้ปัญหาความ ยากจน	สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (องค์กรมหาชน) และสำนักงานเลขานุ การศูนย์อำนวยการ ปฏิบัติการต่อสู้เพื่ออา ชนะความยากจนภาค ประชาชน : กรุงเทพฯ
18	2549	ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความ ยากจนจังหวัดยโสธร	เศรษฐกิจพอเพียงฉบับชาวบ้าน	พิมพ์กิจการพิมพ์ : ยโสธร
19	2549	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค	การเรียนรู้...สู่สมดุล	วนิศาการพิมพ์ : เชียงใหม่
20	2549	สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์	สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ยั่งยืนด้วยความ พอเพียง	บริษัท ดาวฤกษ์ คอมมู นิเคชั่นส์ จำกัด : กรุงเทพฯ

ตารางที่ 2 รายชื่อหนังสือ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อหนังสือ	พิมพ์ที่
21	2549	สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ	คู่มือนำทางชีวิต รักพ่อ เพื่อพ่อ ขอดำเนินชีวิตด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง	บริษัท คุณาไทย จำกัด (วนิดาการพิมพ์) : กรุงเทพฯ
22	2549	สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ	ชีวิตพอเพียง รวมเรื่องราว "นวัตกรรมการสร้างสุขภาพ" ที่ดำเนินชีวิตด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง	บริษัท คุณาไทย จำกัด (วนิดาการพิมพ์) : กรุงเทพฯ
23	2549	สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ	เอกสารประกอบการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี 2549 ยุทธศาสตร์สุขภาพพอเพียง : ทิศทางในช่วงแผนฯ 10	บริษัท สามเจริญ พาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด : กรุงเทพฯ
24	2549	สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา	เอกสารประกอบการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี 2549 ดัชนีอยู่เย็นเป็นสุข สร้างสุขได้อย่างไร?	สามดี พรินติ้ง : กรุงเทพฯ
25	2549	สุวิทย์ เมษินทรีย์	จุดเปลี่ยนประเทศไทย เศรษฐกิจพอเพียงในกระแสโลกาภิวัตน์	ซีเอ็ดยูเคชั่น : กรุงเทพฯ
26	2550	ศูนย์ เศรษฐ์บุญสร้าง	แนวทางปฏิบัติ 7 ขั้นสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง	ซีเอ็ดยูเคชั่น : กรุงเทพฯ

ตารางที่ 3 รายชื่องานวิจัย

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่องานวิจัย	หมายเหตุ
1	2542	ใจสกรายณ์ หิรัญพฤษณ์ และพีระ ลีวลม	กลยุทธ์ในการบรรเทาผลกระทบทางสังคมจากวิกฤติเศรษฐกิจ : ในบริบทหลังสตรี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (อัดสำเนา)
2	2542	พิทักษ์ ทวีสุข	รายงานการวิจัย การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนด้วยการผลิตข้าวหอมมือ : กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านข้าวหอมมือ หมู่ที่ 11 ตำบลหัวสำโรง อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
3	2542	สุรัชย์ ศิริไกร	รายงานการประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ	สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4	2543	ดารณี อ่อนชมจันทร์ และพะยอม ดีน้อย	รูปแบบการแปรรูปยาสมุนไพรพื้นบ้าน เพื่อเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (อัดสำเนา)
5	2543	นุกูล บำรุงไทย พรหมยุพา นพรัก และวัฒนา ภู่อเล็ก	ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองของจังหวัดตาก	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (อัดสำเนา)
6	2543	ประสิทธิ์ นิ้มจินดา และคณะ	รายงานการวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้เศรษฐกิจชุมชน : กรณีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโพธิ์มี	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
7	2543	สมบัติ พันธวิชัย และคณะ	เศรษฐกิจพอเพียงกับการอยู่รอดของชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (อัดสำเนา)
8	2543	สำออง สืบสมาน และคณะ	ความพอเพียงทางสังคมชนบทไทย : กรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (อัดสำเนา)
9	2544	พวงทอง ว่องไว	รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงและประชาชนจังหวัด	มูลนิธิพัฒนาไทย
10	2544	ชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชน	การพัฒนากลุ่มสะสมทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (อัดสำเนา)
11	2544	วิชัย รูปขำดี	รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงและประชาชนจังหวัด	มูลนิธิพัฒนาไทย
12	2544	สำนักงานสถาบันราชภัฏ	การน้อมนำแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติในสถาบันราชภัฏ	สำนักงานสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ
13	2544	สิทธิพงศ์ สิทธิเมธิ (พระมหา)	การประเมินผลทางเศรษฐกิจและสังคมในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ตำบลเขาคินพัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก
14	2545	ทรงจิต พูลลาภ และคณะ	การวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาไทยผสมผสานกับภูมิปัญญาสากลภายใต้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ภาคใต้	สำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (อัดสำเนา)

ตารางที่ 3 รายชื่องานวิจัย (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อหนังสือ	พิมพ์ที่
15	2545	ปรวณี ไวคาบ และสุภาพร คุณฤทธิพัฒน์	การวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาไทยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ภาคกลาง	สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (อค์สํานา)
16	2545	มานพ มัทธูเรศ และคณะ	การวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาไทยผสมผสานกับภูมิปัญญาสากลเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายใต้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (อค์สํานา)
17	2545	วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์ ช่างร มั่นคง และกนกวรรณ จินาณวัฒนา	โครงการศึกษาทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจชุมชน	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (อค์สํานา)
18	2545	สมคิด พรหมชัย และคณะ	ความพอเพียงกับการอยู่รอดของสังคมชนบทไทย : กรณีหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (อค์สํานา)
19	2545	อนุชาติ พวงสำลี	รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงและประชาคมจังหวัด 2542	มูลนิธิพัฒนาไทย
20	2546	ชูศรี มณีพุกณ์ และภราดร ปรีดาศักดิ์	รายงานวิจัยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
21	2546	ปรวณี ไวคาบ และสุภาพร คุณฤทธิพัฒน์	การวิจัยและพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานภูมิปัญญาสากล เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ชุมชนเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์	สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (อค์สํานา)
22	2546	พิกุลทอง เกษมสันต์ สุดกฤษณ์ จันทร์เจริญ และไพฑูรย์ พัชรอาภา	การศึกษาทัศนะของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการในโครงการรวมน้ำใจ ถวายในหลวง	กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อค์สํานา)
23	2546	รุ่งทิพย์ ศูนย์ตรง และคณะ	โครงการรูปแบบบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วมที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแหลมทอง หมู่ 5 อำเภอศรีนคร จังหวัดอุตรดิตถ์	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
24	2546	สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ	รายงานการวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็งภายใต้การสนับสนุนของสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
25	2546	เสรี สีลาสัย	รายงานการวิจัยเรื่องการสร้างเศรษฐกิจแห่งชาติบนรากฐานเศรษฐกิจชุมชนไทย	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
26	2547	ดลมนรจณ์ บากา เกษตรชัย และหิมาและดาชุติน อุสมาน	บทบาทของเกษตรกรตำบลในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง	วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (อค์สํานา)
27	2547	ดลมนรจณ์ บากา เกษตรชัย และหิมาและมะรอชี มะอิจ	บทบาทของอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง	วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (อค์สํานา)

ตารางที่ 3 รายชื่องานวิจัย (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อหนังสือ	พิมพ์ที่
28	2547	ดลมนรรัตน์ บากา เกษตรชัย และหิมา และหะสัน หมัทหมาน	องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดชายแดนภาคใต้	วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี (อค์สำเนา)
29	2547	ดลมนรรัตน์ บากา เกษตรชัย และหิมา และอับดุลละอะ อับรู	การมีส่วนร่วมของชาวชนบทในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง	วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี (อค์สำเนา)
30	2547	ดลมนรรัตน์ บากา เกษตรชัย และหิมา และอุทัย เอกสะพัง	บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง	วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี (อค์สำเนา)
31	2548	กรรณิการ์ สุขเกษม และสุชาติ ประสิทธิ์รัฐสิทธิ์	โครงการวิจัยกระบวนการเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนในการพึ่งตนเอง	ศูนย์บริการวิชาการ NIDA
32	2548	นฤมล นิราทร อรศรี งามวิทยาพงศ์ และชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์	การศึกษาเศรษฐกิจนอกภาคทางการในเขตเมืองเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (อค์สำเนา)
33	2548	วัชรินทร์ สายสาระ และคณะ	รายงานการวิจัย เรื่อง การพัฒนาศักยภาพกลุ่มคนจนให้สามารถสร้างวิสาหกิจชุมชน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเพิม อำเภอผาขาว จังหวัดเลย	สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
34	2549	สุวกิจ ศรีปีดลา	การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
35	ไม่ปรากฏปี	สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ	แนวโน้มนการดำเนินงาน โครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่จังหวัดเพชรบูรณ์ในอนาคต (พ.ศ. 2543-2547)	(อค์สำเนา)

ตารางที่ 4 รายชื่อวิทยานิพนธ์

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อวิทยานิพนธ์	หมายเหตุ
1	2541	ปรเมษฐ์ กาอุจนวรางกูร	การพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองสำหรับสตรี	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2	2541	อุดมศักดิ์ วงศ์พันธุ์	ศักยภาพของชุมชนชนบทในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ	วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3	2542	กิตติพร ศรีวงศ์ชัย	บทบาทประชาคมตำบลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
4	2542	จรัสเรือง ศรีวัฒนรักษ์	การพัฒนาแบบพึ่งตนเองกับการพัฒนาในเชิงพุทธ : กรณีศึกษา ชุมชนศรีระบือโสภ	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
5	2542	เพ็ญพิมล คชภักดี	แนวความคิดการเมืองสีเขียวกับนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
6	2542	ไพวรรณ ทัพย์สนเทห์	การวิเคราะห์เชิงผลได้ผลเสียเศรษฐกิจชุมชนโครงการโคราพัฒนา : กรณีศึกษาหมู่บ้านหนองกก	วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
7	2542	มานพ ชมชื่น	นโยบายอนุรักษ์ป่าชายเลน : ศึกษาเฉพาะภาคตะวันออก	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
8	2542	ศิริลักษณ์ บุญเค็ย	ประสิทธิผลของโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
9	2542	สง่า พลสงคราม (พระมหา)	การศึกษาเปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย	วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล
10	2542	สรวิชัย เปรมชื่น	เศรษฐศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่	วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
11	2542	สุจริต ขวัญทอง	การศึกษาการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาชุมชน) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตารางที่ 4 รายชื่อวิทยานิพนธ์ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อวิทยานิพนธ์	หมายเหตุ
12	2542	อนุพงษ์ วาangsกุล	การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบทในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
13	2543	กมล จิตบุญ	กระบวนการวางแผนการดำเนินการโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำรินำโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน	วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
14	2543	ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี	การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ	วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
15	2543	ประจักษ์ นานทองดุม	การศึกษาดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของโรงเรียนแก่นน้ำ โครงการเศรษฐกิจพอเพียงในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น	วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
16	2543	ปรีชา พรหมมา	การวิเคราะห์รายได้ของเกษตรกรจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงในจังหวัดเพชรบูรณ์	วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
17	2543	อรสุดา เจริญรัก	การเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย	วิทยานิพนธ์การศึกษาดุยบัณฑิต (พัฒนาศึกษาศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
18	2544	ชาญชัย คงหัน	ความพึงพอใจต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วม โครงการเกษตรผสมผสาน (ทฤษฎีใหม่) จังหวัดหนองคาย	วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
19	2544	รัตนา จำปาอ	การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา การดำเนินงานโครงการเกษตรครบวงจรตามแนวทฤษฎีใหม่ โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น : กรณีศึกษาโรงเรียนน้ำพองพัฒนศึกษาวิชฌมกลาภิกษ	วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
20	2544	วินัย สุปินะ	การดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ ของกรมพัฒนาชุมชนในจังหวัดน่าน	วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ตารางที่ 4 รายชื่อวิทยานิพนธ์ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อวิทยานิพนธ์	หมายเหตุ
21	2544	วินัย ประวันนา	การศึกษารูปแบบการดำเนินการและปัญหาการดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น	วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
22	2544	ศิวะ สงวนสิน	ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภอบุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ	วิทยานิพนธ์เกษตร ศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช
23	2545	กอบชัย ก้อนสาร	ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษากรณี สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท จังหวัดชลบุรี	วิทยานิพนธ์รัฐประศาสน ศาสตรมหาบัณฑิต (นโยบายสาธารณะ) มหาวิทยาลัยบูรพา
24	2545	บุญชอบ ปิ่นทอง	การศึกษาการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดราชบุรี ปี พ.ศ. 2544	วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต (วิชาการ ศึกษาผู้ใหญ่และการ ศึกษาต่อเนื่อง) มหาวิทยาลัยศิลปากร
25	2545	บุญรอด โพทะเรือง	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของกลุ่มอาชีพในโครงการส่งเสริมการใช้น้ำเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดพังงา	วิทยานิพนธ์เกษตร ศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร และสหกรณ์) มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช
26	2545	ปรมัตต์ โพคาพล	การประเมินผล โครงการพัฒนาความสามารถและการเรียนรู้ในการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด	วิทยานิพนธ์รัฐประศาสน ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
27	2545	พนารัช ปรีดาภรณ์	การสร้างอำนาจอิสระในการแลกเปลี่ยนเพื่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน	วิทยานิพนธ์การศึกษา ดุษฎีบัณฑิต (พัฒนศึกษาศาสตร์) มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
28	2545	มยุรี พิมพ์สุวรรณ	การดำเนินงานและความต้องการแนะแนวการดำเนินงานโครงการทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด	วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต (จิตวิทยาการ ศึกษา) มหาวิทยาลัย มหาสารคาม
29	2545	ราตรี เจริญยัง	มาตรการในทางกฎหมายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนส่วนตำบล	วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย รามคำแหง

ตารางที่ 4 รายชื่อวิทยานิพนธ์ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อวิทยานิพนธ์	หมายเหตุ
30	2545	สุนนทิพย์ อัมภาสล	สัมฤทธิ์ผลของเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา) มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
31	2545	เสกสรรค์ สามีสี	การประเมินโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ	วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
32	2545	อนันต์ แสงสีวัฒนกุล	การสื่อสารในการอบรมเพื่อเผยแพร่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรัชกาลที่ 9 ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี	วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (วาทวิทยา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
33	2546	จุฑา คีปประโคน	การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มสตรีสหกรณ์เกษตรคลองหลวง (คลองสอง) ตำบลคลองสอง อำเภอกองหลวง จังหวัดปทุมธานี	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
34	2546	ณัฐกนก เจริญสวัสดิ์ไพศาล	ยุทธศาสตร์การพัฒนาของชุมชนปทุมมอ โสภกับการพัฒนายั่งยืน	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
35	2546	ธีรพงศ์ ปีกสันเทียะ	การศึกษาสภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา	วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
36	2546	เบญจวรรณ สุรินทร์	การวิเคราะห์เปรียบเทียบเศรษฐกิจระหว่างเกษตรกรกระแสหลักและเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษา จังหวัดสงขลา	วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
37	2546	ปรีชญาณี ธัญญาดี	ภูมิปัญญาพื้นบ้านหัตถกรรมจักสานระดับจากมุงหลังคากับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ 2 บ้านวัดบางโปรง ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา) มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
38	2546	พรรณาราย สงวนสิน	การใช้เทคโนโลยีผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรในโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน จังหวัดสระบุรี	วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
39	2546	พลฤทธิ์ สุวรรณเมธา	พุทธจริยธรรมเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกร โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ จังหวัดชลบุรี	วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (โครงการบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ตารางที่ 4 รายชื่อวิทยานิพนธ์ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อวิทยานิพนธ์	หมายเหตุ
40	2546	พันทอง เฉลยพจน์	บทบาทของเศรษฐกิจไม่เป็นทางการบ้านวังโค่น ตำบลเมืองหงส์ อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร จังหวัดร้อยเอ็ด	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
41	2546	มยุรี เสือคำราม	การเปรียบเทียบประสิทธิภาพและระดับการพัฒนาศักยภาพการมนุษย์ระหว่างเกษตรกรรมแนวเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรกรรมกระแสหลัก	วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์การศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
42	2546	มยุลี พิมพ์พาท	เศรษฐกิจชุมชนชาวนาแบบพึ่งตนเองโดยใช้ภูมิปัญญาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
43	2546	มัลลิกา เขียวหวาน	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตจังหวัดอ่างทองและพระนครศรีอยุธยา	วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษา นอกระบบ) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
44	2546	ละเอียด แซ่คู	คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการศึกษา จังหวัดนครราชสีมา	วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหาร การศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
45	2546	สกล พรหมสิน	ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลหงษ์เจริญ อำเภอกำแพง จังหวัดชุมพร	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
46	2546	สนั่น สุขเหลือ	บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการส่งเสริมโครงการตามแนวพระราชดำริ (เศรษฐกิจพอเพียง) จังหวัดสุรินทร์	วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหาร การศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
47	2546	สมบัติ เผ่าพงศ์คล้าย	การส่งเสริมความรู้และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โดยการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน	วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
48	2546	สมพร พงษ์เสถียรศักดิ์	การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการประพฤตินตามคุณธรรมในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ที่เรียนหลักธรรมในพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบ โขนโมลีสมนสิการกับการสอนแบบไตรสิกขา	วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การมัธยมศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
49	2546	เสาวกิตี สกุลโรมวิลาส	การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับมาตรการการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม : ศึกษาเฉพาะกรณีลพพิมายทางน้ำ	วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ตารางที่ 4 รายชื่อวิทยานิพนธ์ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อวิทยานิพนธ์	หมายเหตุ
50	2546	อรุณ เทียนศรี	การตัดสินใจต่อการเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในจังหวัดนครสวรรค์	วิทยานิพนธ์เกษตร ศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมเทิราช
51	2547	จันรรจา ชุ่มชื่น	แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษากระบวนการแพร่กระจายความหมายในหนังสือพิมพ์ไทย ระหว่าง พ.ศ.2540-พ.ศ.2542	วิทยานิพนธ์วารสาร ศาสตรมหาบัณฑิต (วารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
52	2547	จำเริญ วราภรณ์	มาตรการทางกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศึกษาเฉพาะกรณี : โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มแม่น้ำปากพองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ มหาบัณฑิต (นิติศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
53	2547	ชัยวัฒน์ เสือสา	การใช้กระบวนการประชาธิปไตยในการเรียนรู้และการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลกุดคู อำเภอนนัง จังหวัดหนองบัวลำภู	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต (สังคม ศาสตร์เพื่อการพัฒนา) มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรธานี
54	2547	ประภาพรณ จันทศิริ	บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร มหาบัณฑิต (การเมือง และการปกครอง) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
55	2547	พระวันดี ปะวะเส	ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนบ้านดอนสวรรค์ หมู่ที่ 15 ตำบลเสือโลก อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต (ไทยคดี ศึกษา) มหาวิทยาลัย มหาสารคาม
56	2547	ไพฑูรย์ พืชอรากา	ความมั่นคงทางรายได้ของแรงงานภาคเกษตรกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาเฉพาะกรณีสมาชิกนิคมสร้างตนเองโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู	วิทยานิพนธ์สังคม สงเคราะห์ศาสตร มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
57	2547	มิตร ชูติปัญญา (พระมหา)	ความรู้จักพอประมาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ	วิทยานิพนธ์พุทธศาสต มหาบัณฑิต (พระพุทธ ศาสนา) มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย

ตารางที่ 4 รายชื่อวิทยานิพนธ์ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อวิทยานิพนธ์	หมายเหตุ
๕8	2547	เรณูภา ศรีทองงาม	การศึกษาเศรษฐกิจชุมชนที่มีผลต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน : กรณีศึกษาชาติพันธุ์เขมร ลาว และญวนในจังหวัดสุรินทร์	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
๕9	2547	สังคม รังทอง	การพัฒนาแผนจัดการเรียนรู้ทฤษฎีใหม่สู่การเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องการเพาะเห็ดจากวัสดุท้องถิ่นโดยใช้โครงงาน	วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
๖0	2548	ภาวดี ศรีมุกดา	ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
๖1	2548	สันติ พรหมจันทร์	สภาพและปัญหาการดำเนินงาน โครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดเลย	วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
๖2	2548	อุดม โสคติสวัสดิ์	การประเมินยุทธศาสตร์การขุดสระน้ำร่องน้ำประจำไร่นาแบบบูรณาการ เพื่อเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ ของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดสกลนคร	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ยุทธศาสตร์การพัฒนา) มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
๖3	2549	กนกรัตน์ ยศไกร	พลังชุมชนและการบูรณาการเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนพุทธ มุสลิม และอาข่าในประเทศไทย	วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๖4	2549	พิพัฒน์ ยอดพฤติการ	การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง โดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์	วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖5	2549	สกฤติ อิศริยานนท์	เศรษฐศาสตร์การเมืองของการแลกเปลี่ยนชุมชน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนสินค้า และบริหารระหว่างชุมชนที่ดำเนินการโดยภาครัฐและภาคประชาชน	วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ) มหาวิทยาลัยบูรพา
๖6	2549	สุนัย จุลพงศธร	การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมกับแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนทางเลือก “เพื่อความยั่งยืน” : กรณีศึกษาโรงสีชุมชน	วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การวางแผนและพัฒนาชนบท) มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ตารางที่ 4 รายชื่อวิทยานิพนธ์ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อวิทยานิพนธ์	หมายเหตุ
67	2549	สุวิดา แสงสีหนาท	ภูมิปัญญาบูรณาการบนฐานคิดพุทธปรัชญา ยุทธศาสตร์ทางเลือกในการพัฒนาสังคมไทย	วิทยานิพนธ์ปรัชญาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย
68	ไม่ปรากฏปี	อภิศรา ศาสตร์เจริญ	การศึกษการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยคันตุ่ม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา	วิทยานิพนธ์สังคมศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

ตารางที่ 5 รายชื่อบทความ

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อบทความ	วารสาร
1	2541	กนก คติการ และ ไพฑูรย์ อรุณพันธ์	การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้แบบจำลองการลดความเสี่ยงของครัวเรือนเกษตรกร : กรณีศึกษา อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดสกลนคร	วารสารเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ปีที่ 16 เดือน ก.ย. หน้า 103-104
2	2541	สิฏฐากร ชูทรัพย์	ครูไทยในยุคเศรษฐกิจพอเพียง	จุลสารพัฒนาประสิทธิภาพการสอน ฉบับที่ 6 เดือน ม.ค.-ธ.ค. หน้า 7-8
3	2542	ธวัชชัย สันติสุข	การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบประชารัฐตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่	วารสารราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 เดือน ก.พ.-พ.ค. หน้า 122-124
4	2542	พรชูลี อาชาวำรุง และคณะ	โครงการนำร่อง : การศึกษาและพัฒนาทักษะการคิดเพื่อปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีชีวิตไทยในแนวพระราชดำริ : กรณีศึกษาภาคตะวันตกและภาคเหนือตอนล่าง	จุฬารัตน์ ฉบับที่ 18 เดือน ธ.ค. หน้า 15-17
5	2542	ระพี สาคริก	การเกษตรแบบพอเพียง	วารสารไทย ปีที่ 20 ฉบับที่ 72 เดือน ต.ค.-ธ.ค. หน้า 49-54
6	2542	ราศี บุรุษรัตนพันธุ์	คำเตือน ภาษี : จากฟางเส้นเดียวสู่โรงเรียนชุมชนอีสาน	ทฤษฎีใหม่ในหลวง : ชีวิตที่พอเพียง หน้า 113-120 ร่วมด้วยช่วย กัน : กรุงเทพฯ
7	2542	ราศี บุรุษรัตนพันธุ์	ชูศักดิ์ หาดพรหม : เขาสร้างสวรรค์ขึ้นมาจากก้อนดิน	ทฤษฎีใหม่ในหลวง : ชีวิตที่พอเพียง หน้า 129-136 ร่วมด้วยช่วย กัน : กรุงเทพฯ
8	2542	ราศี บุรุษรัตนพันธุ์	ทองสุข พิมพ์สาร : ทฤษฎีใหม่ ชีวิตใหม่	ทฤษฎีใหม่ในหลวง : ชีวิตที่พอเพียง หน้า 89- 96 ร่วมด้วยช่วยกัน : กรุงเทพฯ
9	2542	ราศี บุรุษรัตนพันธุ์	อนามู จีละพะ : ใครว่าสูงง้อข้าภูเขาไม่ได้	ทฤษฎีใหม่ในหลวง : ชีวิตที่พอเพียง หน้า 137-144 ร่วมด้วยช่วย กัน : กรุงเทพฯ
10	2542	วรเชษฐ์ บุญจิต	บทบาทของข้าราชการฝ่ายปกครองในการสนองแนวพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียง	วารสารเทศบาล ฉบับที่ 94 เดือน ธ.ค. หน้า 34-42
11	2542	วีระวิทย์ วิวัฒน์วานิช	ประชาชน : ก้าวต่อไปของเศรษฐกิจพอเพียง	เทศบาลิต ฉบับที่ 94 เดือน ก.พ. หน้า 24-27

ตารางที่ 5 รายชื่อบทความ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อบทความ	วารสาร
12	2543	ทศนา แชนฉี	การปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เด็กด้วยกิจกรรมการสอนตามหลักการเรียนรู้ด้านจิตพิสัย	วิชาการ ฉบับที่ 3 เดือน มี.ค. หน้า 2-20
13	2543	ฝ่ายประสานงานวิจัย กองวิชาการและแผนงาน	การประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ	วารสารเทศบาล ฉบับที่ 95 เดือน ก.พ. หน้า 26-34
14	2543	พิรัช กุลชัย	กลุ่มสังคมะสมทรัพย์เศรษฐกิจพอเพียง	วารสารเกษตรพระจอมเกล้าปีที่ 18 ฉบับที่ 1 เดือน ม.ก.-ม.ย.
15	2543	พีระ มานะทัศน์	เศรษฐกิจแบบพอเพียงกับการพัฒนาอาหารเด็ก	เทศบาล ฉบับที่ 95 เดือน ม.ก. หน้า 66-73
16	2543	รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์	Bangkok Consensus	นิตยสารผู้จัดการ เดือน ม.ก.
17	2543	วิมลพร พรหมทอง	เศรษฐกิจพอเพียง : เกษตรเลี้ยงชีพ	วารสารวิจัยและฝึกอบรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 เดือน พ.ค.-ส.ค. หน้า 1-9
18	2543	วิษุตา สร้างเอี่ยม และด็ก แสนบุญ	บ้านชนะปะกวดออกแบบบ้านในหัวข้อ บ้านโนระบบเศรษฐกิจพอเพียงในงาน บ้านและสวน 25 ปี	บ้านและสวน ปีที่ 25 ฉบับที่ 290 เดือน ต.ค. หน้า 166-168
19	2543	วิบูลย์ เข้มเฉลิม และณลสินศิริ แจ้งคำ	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและอุตสาหกรรมชุมชน	สุทธิปริทัศน์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 44 เดือน ก.ย.-ธ.ค. หน้า 114-118
20	2543	วิดา ประสาทกิจ	สัมภาษณ์ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล “โครงการพระราชดำริตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร”	อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 41 ฉบับที่ 5 เดือน ธ.ค. หน้า 56-60
21	2543	ศรีศักร วัลลิโภดม	เศรษฐกิจพอเพียงถือได้ว่าเป็นพลังของแผ่นดิน	สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ 47 ฉบับที่ 27 วันที่ 3-9 ธ.ค. หน้า 12-13
22	2543	สังคีต พิริยะรังสรรค์	เศรษฐกิจแบบพอเพียง	วารสารกัณฐ์ใหญ่ บ้าน เดือน พ.ย. หน้า 10-15
23	2543	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง	เศรษฐกิจใหม่ (New Economy) กองนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ	ปกิณกะเศรษฐกิจ วิจารณ์ เดือน ต.ค.
24	2543	ศูนย์ เศรษฐปัญญาสร้าง	รากฐานทางปรัชญาของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงจากกรอบแนวความคิดทางพุทธศาสนา	วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฉบับที่ 7 เดือน ก.ย.-ธ.ค. หน้า 52-71

ตารางที่ 5 รายชื่อบทความ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อบทความ	วารสาร
25	2543	สุพง จริจจิตร	ชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจพอเพียงบนโครงสร้างรวมศูนย์	สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ วันที่ 17-23 ธ.ค. หน้า 37
26	2543	สุพล โพธิ์แก้ว	บทบาทของข้าราชการฝ่ายปกครองในการสนองพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง	วารสารเทศบาล ฉบับที่ 95 เดือน ม.ค. หน้า 35-44
27	2544	กองบรรณาธิการ	กองร้อย อ.ส.จ.พิษณุโลก กับการน้อมนำแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจแบบพอเพียงมาเสริมรายได้ให้สมาชิก อ.ส.	วารสารก้านกล้วยใหญ่ บ้าน เดือน ก.พ.
28	2544	ไชยยศ เหมะรัชตะ	กฎหมายกับชีวิตที่พอเพียง	จุฬาลงกรณ์รั้ว ปีที่ 13 ฉบับที่ 50 เดือน ม.ค.- มี.ค. หน้า 92-108
29	2544	ทวีศักดิ์ กอนันต์กุล และเพ็ญศรี กัน ตะโสฬธร	แนวความคิดการพัฒนาประเทศไทยโดยการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศในโลกยุคเศรษฐกิจใหม่	สาร NECTEC ฉบับที่ 8 เดือน พ.ค.-มิ.ย. หน้า 6- 18
30	2544	นฤชา โฆษาศิวิไลซ์	แนวทางการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เศรษฐกิจแบบพอเพียงเฉลิมพระเกียรติในปิงประมาณ 2544	วารสารก้านกล้วยใหญ่ บ้าน เดือน ก.พ. หน้า 18-20
31	2544	นฤชา โฆษาศิวิไลซ์	บทบาทก้านกล้วยบ้าน กับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอ เพียง	วารสารก้านกล้วยใหญ่ บ้าน เดือน มี.ค. หน้า 25-28
32	2544	บุญเสริม บุญเจริญผล	แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง	ศรีปทุมปริทัศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 เดือน ม.ค.- มิ.ย. หน้า 37-46
33	2544	ปริญญานาคฉัตรีย์	การปฏิบัติงานตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียง	วารสารก้านกล้วยใหญ่ บ้าน เดือน มี.ค. หน้า 3- 6
34	2544	เสนอห์ จามริก และนิธิ เอียวศรีวงศ์	เศรษฐกิจพอเพียงกับสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย	รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 หน้า 1-27
35	2545	โถมยง โส๊ะทอง และคณะ	การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	วารสารราชภัฏเพชรบุรี ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 เดือน มิ.ย.-พ.ย. หน้า 54-61
36	2545	ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์	กศน. กับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง	มติชน วันที่ 24 ก.ค. หน้า 21
37	2545	ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง	เศรษฐกิจพอเพียง หัวใจสำคัญในแผน 9	อุตสาหกรรมสาร ปีที่ 45 ฉบับที่ 6 เดือน พ.ย.- ธ.ค.
38	2545	วันวาร จะนุ	เศรษฐกิจพอเพียง : เป้าหมายและเกณฑ์ตัดสินคุณค่า	สุทธิปริทัศน์ ฉบับที่ 16 เดือน ม.ค.-เม.ย. หน้า 81-89

ตารางที่ 5 รายชื่อบทความ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อบทความ	วารสาร
39	2545	เอ็นนู ช็อสวรรณ	เศรษฐกิจพอเพียง หนทางสู่การแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน	วารสารเศรษฐกิจและสังคม ปีที่ 39 ฉบับที่ 4 เดือน ก.ค.-ส.ค. หน้า 24-27
40	2546	Srisuda Thungsuan	The "Sufficiency Economy" for Sustainable Growth	นักบริหาร ปีที่ 23 ฉบับที่ 3 เดือน ก.ค.-ก.ย. หน้า 66-69
41	2546	เกษม วัฒนชัย	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัว	สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ 50 ฉบับที่ 25 วันที่ 5-11 ธ.ค. หน้า 10-14
42	2546	จุลศักดิ์ ชาญณรงค์	ธุรกิจชุมชน ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่	วารสารสุทธิปริทัศน์ ฉบับที่ 17 เดือน ม.ค.-เม.ย. หน้า 80-86
43	2546	ประเวศ วะสี	เอาชนะความยากจน ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเข้มแข็ง	มติชนรายวัน วันที่ 12 ธ.ค.
44	2546	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	โครงการพัฒนาชนบทเชิงบูรณาการตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง	วารสารศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ฉบับที่ 11 เดือน ม.ค.-มิ.ค. หน้า 4-30
45	2546	ส่วนเศรษฐกิจระหว่างประเทศ	การพัฒนากรอบแนวคิดและการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	วารสารเศรษฐกิจและสังคม ปีที่ 40 ฉบับที่ 3 เดือน ก.ค.-ส.ค. หน้า 81-82
46	2547	ไพฑูรย์ นิ่มเฉลิม และเดชพล ฐิตยารักษ์	เศรษฐกิจชุมชน : ความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานราก	วารสารเศรษฐกิจและสังคม ปีที่ 41 ฉบับที่ 6 เดือน พ.ย.-ธ.ค. หน้า 28-33
47	2547	มนตรี สิงหหาระ และเวียงชัย คันทูชาติ	ความสอดคล้องและความแตกต่างของเศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์	แม่โจ้ปริทัศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 6 เดือน พ.ย.-ธ.ค. หน้า 29-32
48	2547	อารีย์ เชื้อเมืองพาน	เศรษฐกิจพอเพียง : ยุทธศาสตร์สู่ฐานเศรษฐกิจสามัญชน	แม่โจ้ปริทัศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 6 เดือน พ.ย.-ธ.ค. หน้า 99-102
49	2548	จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา	การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง	วารสารเศรษฐกิจและสังคม ปีที่ 42 ฉบับที่ 6 เดือน พ.ย.-ธ.ค. หน้า 41-47

ตารางที่ 5 รายชื่อบทความ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อบทความ	วารสาร
50	2548	วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์	พลตรีพิเชษฐ วิสัยจร รองแม่ทัพภาคที่ 4 : เศรษฐกิจพอเพียง- กุญแจสำคัญในการแก้ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้	สารคดี ปีที่ 21 ฉบับที่ 246 เดือน ส.ค. หน้า 90-101
51	2549	กองยุทธศาสตร์และนโยบายการลง ทุน	นโยบายด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของรัฐบาลใหม่	วารสารส่งเสริมการลง ทุน ปีที่ 17 ฉบับที่ 21 เดือน พ.ย. หน้า 10-13
52	2549	สุนัย เกิดทับทิม	แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาคความยาก จนในชนบท	วารสารสารสนเทศปีที่ 7 ฉบับที่ 2 เดือน ก.ค.- ธ.ค. หน้า 59-66

ตารางที่ 6 รายชื่อเอกสารอื่นๆ

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อเอกสาร	หมายเหตุ
1	2542	ชนิกา เจริญวงษ์	บทสำรวจความคิดเห็นความเข้าใจและการปฏิบัติตามแนวทฤษฎีใหม่	เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
2	2542	ณัฐพงศ์ ทองภักดี	การปฏิบัติตามแนว "เศรษฐกิจพอเพียง" ด้านการค้าระหว่างประเทศ	เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
3	2542	เดือนเด่น นิคมบริรักษ์	บรรษัทภิบาลกับเศรษฐกิจพอเพียง	เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
4	2542	ธนานันท์ ชกบุตร	การจัดการการลงทุนสำหรับระบบเกษตรแบบผสมผสานตามแนวทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ราบลุ่ม เขตอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่	รายงานการค้นคว้าอิสระ ปรัญญาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยมหาวิทาลัยเชียงใหม่
5	2542	นิพนธ์ พัวพงศกร	การพัฒนาอุตสาหกรรมไทยกับแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง	เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
6	2542	ปกรณ วิษยานนท์ และยศ วัชรกุลป์	ภูมิคุ้มกันต่อความผันผวนของเงินทุนจากต่างประเทศ	เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
7	2542	วิโรจน์ วรรณง	ความเสี่ยงและภูมิคุ้มกันในภาคเกษตรกรรมของไทย	เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
8	2542	สมชัย จิตสุชน	พฤติกรรมที่ไม่พอเพียงกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ	เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
9	2542	สมหมาย สาดทรัพย์	ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของชาวพุทธ : ศึกษากรณีชุมชนสิริระอ โสภ อําเภอ กันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ	ภาคินพนธ์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ตารางที่ 6 รายชื่อเอกสารอื่นๆ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อเอกสาร	หมายเหตุ
10	2542	สันติ บำรุง และคณะ	การพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
11	2542	สาชน โขบายการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย	กรอบนโยบายการเงิน Inflation Targeting กับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
12	2542	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	แนวคิดการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงกับโครงสร้างการผลิตที่เหมาะสม	เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
13	2542	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	บทบาทของข้อมูลเศรษฐกิจและสังคมกับเศรษฐกิจพอเพียง	เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
14	2542	อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา	ทฤษฎีใหม่ : มุมมองทางเศรษฐศาสตร์	เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
15	2542	อานันท์ ปันยารชุน	คำกล่าวเปิดงานสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง	ปาฐกถา
16	2543	สังคม สัจจกร	เส้นทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีชุมชนราชธานี อโศก	http://www.thaitopic.com/mag/econ/civiccommunit.htm 21/3/2550
17	2543	สุเมธ ดันดิเวชกุล	การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ	วารสารข้าราชการ ปีที่ 45 ฉบับที่ 2 เดือน มี.ค.-เม.ย. หน้า 1-6
18	2543	สุเมธ ดันดิเวชกุล	เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ	สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ 47 ฉบับที่ 27 เดือน ธ.ค. หน้า 10-13
19	2544	สายสนม หลักทอง	ความคิดเห็นของผู้บริหารงานโครงการของ อบต. ต่อการขยายผลโครงการส่งเสริมการใช้น้ำเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษากรณีสำนักงาน รพช. จังหวัดลพบุรี	ภาคนิพนธ์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ตารางที่ 6 รายชื่อเอกสารอื่นๆ (ต่อ)

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	ผู้แต่ง	ชื่อเอกสาร	หมายเหตุ
20	2544	สมเกียรติ จันทร์หล้า	บทบาทของชุมชนในการจัดการ โครงการเสริมธุรกิจพอเพียง ขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายกวาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา	การค้นคว้าแบบอิสระ หลักสูตรรัฐศาสตรมหา บัณฑิต (การเมืองการปก ครอง) มหาวิทยาลัย เชียงใหม่
21	2545	ประจันพร แพทย์รังสี	การประเมินผลโครงการพัฒนาเสริมธุรกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบ พอเพียง ตามแนวพระราชดำรินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี	ปัญหาพิเศษ หลักสูตร รัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต (นโยบาย สาธารณะ) มหาวิทยาลัย บูรพา
22	2545	ประวุฒิ สะครราษ	ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์สุขภาพใน ชุมชนตามแนวเสริมธุรกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดยโสธร	ภาคนิพนธ์ หลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหาร ศาสตร์
23	2545	วรทัย จารุทวีย	การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวคิดเสริมธุรกิจชุมชน พึ่งตนเองศึกษากรณีชุมชนประจวบราษฎร์พัฒนา ตำบลบึงคำ พร้อม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี	สารนิพนธ์ หลักสูตร สังคมสงเคราะห์ศาสตร มหาบัณฑิต (พัฒนาแรง งานและสวัสดิการ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
24	2546	เจียรธิดา เหมพิพัฒน์	ความคิดเห็นของนักศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ต่อปรัชญาเสริมธุรกิจพอเพียง	ภาคนิพนธ์ หลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒน บริหารศาสตร์
25	2546	สนิท ผัดเวียง	ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมเสริมธุรกิจชุมชนแบบพึ่ง ตนเองขององค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอฝาง จังหวัด เชียงใหม่	การค้นคว้าแบบอิสระ หลักสูตรรัฐประศาสน ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
26	2547	ทสมนพร พุทธจันทรา	ความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเสริมธุรกิจพอเพียง : กรณีศึกษา ชาวราชการจังหวัดราชบุรี	ภาคนิพนธ์ หลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหาร ศาสตร์

โดย ส่วนวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลงานวิจัย

ภารกิจวิทยาการ

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

196 ถนนพหลโยธิน จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทร. 0-2561-2445 ต่อ 439, 445 โทรสาร 0-2579-4714

ISBN 978-974-326-464-1